

**POPULACE OSOB BEZ DOMOVA
V ČESKÉ REPUBLICĚ**

**Osoby přespávající venku,
v noclehárnách, v azylových domech
a v obecních ubytovnách**

Olga Nešporová

Petr Holpuch

VÚPSV, v. v. i. Praha

2020

Publikace byla schválena Ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v. v. i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v. v. i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Tato publikace byla finančně podpořena z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na období 2018–2022, je součástí projektu „Výzkum bezdomovecké populace v ČR s přihlédnutím k ekonomické aktivitě v závislosti na fázích životního cyklu“.

Olga Nešporová (kapitola 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10)
Petr Holpuch (kapitola 4, 5, 7)

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, Praha 7, 170 00
jako svou 582. publikaci
Vyšlo v roce 2020, 1. vydání, počet stran 118
Tisk: VÚPSV, v. v. i.

Recenze: Ing. Jiří Růžička
Mgr. Ilja Hradecký

ISBN 978-80-7416-388-3 (print)
978-80-7416-389-0 (pdf)

<https://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Monografie představuje výsledky rozsáhlého kvantitativního šetření Osoby bez domova, které provedl Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. v roce 2019. Přináší reprezentativní údaje o osobách přespávajících v České republice „venku“, v nízko-prahových noclehárnách, v azylových domech, v domech na půl cesty a v nekomerčních obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší. Text informuje o základních sociodemografických charakteristikách osob bez domova, o jejich rodinném a sociálním zázemí a o délce a kontinuitě života bez domova. Dále sleduje ekonomickou aktivitu osob bez domova, jejich zdroje příjmů, zadluženost a saturaci základních životních potřeb. Pozornost je věnována i často špatnému fyzickému a psychickému zdraví a závislostem na alkoholu a na drogách. Sledována je míra využívání a poptávka po jednotlivých typech sociálních služeb pro osoby bez domova. Specifikovány jsou také formy pomoci, které považují za klíčové samotné osoby bez domova. Osoby bez domova přespávající venku jsou oproti těm, které využívají alespoň příležitostně nějaký typ ubytovací služby, těmi nejchudšími, nejvíce sociálně vyloučenými, s nejméně naplněnými základními životními potřebami a nejčastěji fyzicky či verbálně napadanými. Zároveň jsou mezi nimi nejvíce rozšířeny závislosti na alkoholu a dalších návykových látkách.

Klíčová slova: bezdomovci; přespávající venku; nízko-prahové noclehárny; azylové domy; bezdomovectví; bez střechy; bez bytu; sociální vyloučení; chudoba, bydlení; sociální služby

Abstract

The monograph presents the results of an extensive quantitative survey of homeless persons conducted by the Research Institute for Labour and Social Affairs in 2019. It provides representative data on persons sleeping rough in the Czech Republic, or in night shelters, homeless hostels, halfway houses or non-commercial municipal hostels for roofless persons. The text provides information on the basic socio-demographic characteristics of homeless persons, their family and social backgrounds and the length and continuity of homelessness. It also monitors the economic activity of homeless persons, their sources of income, indebtedness and coverage of basic living needs. Attention is further devoted to the often poor physical and mental health of homeless persons and their addiction to alcohol and drugs. The levels of the take-up of, and demand for various types of social services for the homeless are described, as are the forms of assistance that homeless persons consider to be essential. Homeless persons living rough, in contrast to those who at least occasionally use some type of accommodation service, comprise the poorest, most socially excluded group of homeless persons; their basic life necessities are least fulfilled and they most often suffer from physical or verbal abuse. In addition, they suffer from the highest frequency of addiction to alcohol and other addictive substances.

Key words: homeless persons; rough sleepers; night shelters; homeless hostels; homelessness; roofless; houseless; social exclusion; poverty; housing; social services

Obsah

Shrnutí hlavních zjištění	7
Úvod	9
Poděkování	11
1. Kvantitativní výzkumy osob bez domova v ČR	12
1.1 Dosavadní kvantitativní výzkumy	12
1.2 Sčítání osob bez domova 2019.....	14
1.3 Počty osob bez domova vybraných kategorií na území ČR	15
1.4 Gender osob bez domova	16
1.5 Věková struktura osob bez domova	17
1.6 Zastoupení osob bez domova v krajích ČR.....	18
1.7 Shrnutí	20
2. Metodologie a základní parametry výběrového souboru	21
2.1 Sběr dat	21
2.2 Výběr	21
2.3 Výzkumný soubor	22
2.4 Reprezentativita a poststratifikační váhy	23
2.5 Shrnutí	24
3. Základní charakteristiky osob bez domova	25
3.1 Místo přespávání.....	25
3.2 Gender	25
3.3 Věk	26
3.4 Vzdělání.....	28
3.5 Rodinný stav	28
3.6 Shrnutí	29
4. Délka, kontinuita a příčiny života bez domova	31
4.1 Věk ztráty bydlení	31
4.2 Doba strávená na ulici	34
4.3 Místa přespávání po ztrátě domova	35
4.4 Příčiny ztráty stabilního bydlení.....	37
4.5 Shrnutí	38
5. Rodinné zázemí a sociální kontakty	39
5.1 Partnerství a děti	39
5.2 Aktuální vztahy s rodinou	41
5.3 Přátelství s lidmi z bezdomoveckého prostředí a s lidmi mimo něj	44
5.4 Shrnutí	47
6. Základní potřeby a jejich naplňování	48
6.1 Přístup k jídlu a pití	48
6.2 Přístup k oblečení.....	49
6.3 Možnosti osobní hygieny	49
6.4 Spokojenost s místem přespávání	50
6.5 Zkušenosti s verbálním a fyzickým napadením.....	52

6.6 Genderové rozdíly ve zkušenosti s násilím	55
6.7 Zkušenosti s chováním policistů, úředníků a zdravotnického personálu	57
6.8 Shrnutí	60
7. Ekonomická aktivita, zdroje příjmů a zadluženost	61
7.1 Zdroje příjmů	61
7.2 Průměrná denní útrata	63
7.3 Dluhy	63
7.4 Pracovní zkušenosti	66
7.5 Shrnutí	68
8. Zdraví a závislosti	69
8.1 Fyzické a duševní zdraví	69
8.2 Nemoci, úrazy a psychiatrické diagnózy	73
8.3 Pobyt v nemocnici a návštěvy lékaře	74
8.4 Závislosti	77
8.5 Shrnutí	80
9. Služby – využívání a poptávka	81
9.1 Rozdělení služeb pro osoby bez domova	81
9.2 Přechodné ubytování	84
9.3 Služby uspokojující základní životní potřeby	85
9.4 Služby terénních sociálních pracovníků	89
9.5 Zdravotní služby pro osoby bez domova	89
9.6 Poradenské služby	90
9.7 Rezistence některých osob bez domova vůči službám	93
9.8 Shrnutí	93
10. Budoucnost a možné oblasti pomoci	95
10.1 Aktuální pocity a víra v lepší budoucnost	95
10.2 Možné oblasti pomoci	97
10.3 Shrnutí	100
Závěr	101
Literatura	102
Příloha – Dotazník	105
Výtahy z oponentských posudků	118

Shrnutí hlavních zjištění

Osoby žijící v komerčních ubytovnách nebyly do šetření zahrnuty. Zjištění a závěry vypovídají pouze o lidech přespávajících venku, v noclehárnách, v azylových domech, domech na půl cesty a v ubytovnách pro osoby bez domova provozovaných obcemi.

- Největší podíl sledovaných dospělých osob bez domova přespává venku (54 %), v azylových domech žije 24 %, v noclehárnách přespává 14 % a v nekomerčních obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší žije 7 %. Děti nebyly v provedeném šetření sledovány.
- 53 % osob ze sledované populace bylo bez domova dohromady 6 a více let, přičemž 39 % osob bez domova se dostalo na ulici ve svém životě nejméně třikrát.
- Dlouhodobé bezdomovectví je nejvíce rozšířeno mezi lidmi přespávajícími venku, z nichž třetina je bez domova více než deset let.
- 47 % osob ze sledované populace žilo někdy v manželském svazku, avšak v současnosti se svou manželkou či manželem žije již jen 1 % z nich. V nějaké jiné formě partnerského soužití, nežli je manželství, žije čtvrtina této populace. Ženy bez domova žijí v partnerském vztahu dvaapůlkrát častěji než muži.
- Přibližně polovina (51–61 %) sledovaných osob bez domova má jedno či více dětí, avšak kontakt se svými dětmi udržuje jen 54 % těchto rodičů.
- 26 % osob přespávajících v noclehárně a 19 % osob přespávajících venku uvedlo, že jejich rodina neví, že nemají kde bydlet.
- Osoby bez domova mají omezený přístup k uspokojování základních životních potřeb, přičemž nejhorší je situace těch, kteří přespávají venku. 31 % nemá dostatek jídla a 19 % nemá dostatek pitné vody.
- Život bez domova přináší deficit bezpečí, nejvíce pro osoby přespávající venku. Polovina (51 %) z nich byla v posledním roce vystavena verbálnímu násilí, dvě pětiny (40 %) byly fyzicky napadeny. Sledované ženy bez domova se s násilím setkávaly stejně často jako muži, v případě verbálních útoků (nadávání a vyhrožování) pak ještě častěji.
- Nejrozšířenějšími zdroji příjmů sledované populace osob bez domova jsou sociální dávky (pobírá je 42 % osob), příležitostné práce bez pracovní smlouvy (27 %) a sběr surovin (26 %). Toto členění se však výrazně liší u osob přespávajících venku. V této skupině je nejrozšířenějším zdrojem příjmů sběr surovin (39 % osob), následně příležitostné práce bez smlouvy (32 %) a teprve na třetím místě jsou sociální dávky (28 % osob).
- Nejchudší kategorií osob bez domova jsou lidé přespávající venku, 27 % z nich utratí denně v průměru méně než 50 Kč, dalších 37 % pak utratí 50–100 Kč.
- Zadluženost je u sledovaných osob bez domova častá, 52 % z nich má dluhy vyšší než 50 000 Kč a třetina jejich výši vůbec nezná.
- Pouze 39 % sledované populace osob bez domova bylo legálně zaměstnáno déle než polovinu svého dospělého života. Více než 60 % sledované populace osob bez domova nebude mít pravděpodobně ve věku 65 let nárok na starobní důchod.

- Osoby bez domova mají v porovnání se zbytkem české populace výrazně horší zdraví. 53 % z nich hodnotilo jako špatné buď svoje fyzické, nebo duševní zdraví, případně oboje. V posledních 12 měsících byly hospitalizovány dvě pětiny ze sledované populace osob bez domova.
- 16 % ze sledované populace osob bez domova pravidelně (alespoň jednou týdně) užívá drogy, 16 % přiznalo závislost na alkoholu a dalších 18 % užívá alkohol denně. Závislosti jsou nejrozšířenější mezi osobami přespávajícími venku – denní užívání alkoholu či závislost na něm přiznalo v této kategorii 61 % osob.
- Jednorázové či krátkodobé ubytovací služby jsou využívány pouze částí osob bez domova. Čtvrtina osob (26 %) přespávajících venku příležitostně využívá možnost přespat v nízkoprahové noclehárně. Nejméně využívané a dostupné jsou speciální zdravotní služby pro osoby bez domova a dále služby poradenské.
- Zhruba tři čtvrtiny (73 %) sledované populace osob bez domova věří, že se jejich život v budoucnu změní k lepšímu. Co by jim nejvíce pomohlo je podle nich na prvním místě bydlení (v závislosti na typu místa přespávání 51–67 % osob), na druhém místě práce (33–40 % osob).

Úvod

O životě a charakteristikách osob bez domova v České republice pojednává velké množství odborných studií, které vycházejí z mnoha kvalitativních a z několika kvantitativních terénních výzkumů. Až donedávna zde však nebyl realizován žádný rozsáhlý kvantitativní výzkum, který by vycházel ze znalosti přirozeného rozložení osob bez domova v naší zemi a umožnil tak získat o této populaci reprezentativní údaje. Výzkumem, jehož výsledky přinášíme v tomto textu, chceme tento doposud prázdný prostor alespoň částečně zaplnit. Vycházíme zde z kvantitativního sociologického šetření, které jsme realizovali v květnu roku 2019 v návaznosti na Sčítání osob bez domova, které proběhlo o měsíc dříve. Zadavatelem projektu je MPSV ČR, sledované tematické okruhy a zpracované výstupy proto vycházejí z jeho potřeb a požadavků.

V tomto textu věnujeme nejvíce pozornosti osobám bez domova, které přespávají venku. Vedou nás k tomu tři hlavní skutečnosti. Za první, tato skupina tvoří největší část populace osob bez domova v ČR. Za druhé, jedná se o osoby, o nichž bylo doposud publikováno nejméně informací, jelikož většina předchozích výzkumů sledovala primárně osoby bez domova, které využívají určité sociální služby. Třetím významným důvodem je skutečnost, že osoby přespávající venku patří k těm nejvíce ohroženým a nejvíce sociálně vyloučeným obyvatelům naší země. Díky tomu, že tito lidé nevyužívají sociální služby, je o nich relativně složité získávat validní informace a nabízet jim adresné sociální služby. Samostatně sledujeme také skupinu osob, které v době výzkumu využívaly některou z nocleháren. Přestože se může zdát, že jsou tyto dvě skupiny prostupné, naše data ukazují, že je tomu tak jen z části. Téměř polovina (45 %) dotazovaných osob, které v době výzkumu spaly venku, nevyužila v posledních 12 měsících žádnou ubytovací službu ani jiný typ ubytování. Velké množství osob přespávajících venku tedy žije dlouhodobě zcela mimo systém ubytovacích sociálních služeb. Přestože náš výzkumný soubor zahrnoval také osoby z azylových domů, domů na půl cesty a obecních ubytoven pro osoby bez přístřeší, použitý dotazník byl primárně zaměřen z výše uvedených důvodů na osoby „bez střechy“.

Pokud v textu hovoříme o osobách bez domova nebo o populaci osob bez domova, máme na mysli osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší. Jejich proporční zastoupení v našich výstupech odpovídá zjištěním ze Sčítání osob bez domova na území ČR v květnu 2019. Za tímto účelem používáme poststratifikační váhy, které srovnávají nižší podíl osob bez bytu ve výběrovém souboru. Při čtení této publikace je třeba brát v potaz, že výzkumný soubor nezahrnoval obyvatele komerčních ubytoven,¹ kteří jsou podle mezinárodní typologie ETHOS řazeni společně s obyvateli azylových domů do kategorie osob „bez bytu“.

První kapitola seznamuje čtenáře s kvantitativními výzkumy osob bez domova realizovanými v České republice. Ve druhé kapitole je pak popsána metodologie provedení výzkumu a třetí kapitola přináší základní sociodemografické informace o zkoumané populaci osob bez domova, které lze díky použití vah považovat v mnoha ohledech za reprezentativní.

¹ Jedná se pravděpodobně o nejpoběžnější podskupinu osob bez domova v ČR, avšak přesné počty osob žijících v komerčních ubytovnách nejsou v době publikování této výzkumné zprávy známy. MPSV ČR plánuje jejich sečtení na jaro 2021 – toto sčítání má doplnit již provedené Sčítání osob bez domova z roku 2019 (Nešporová et al., 2019). Do plánovaného sčítání mají být zahrnuty také další vybrané subkategorie osob bez stabilního bydlení z klasifikace ETHOS, které nebyly součástí výše zmíněného cenzu z roku 2019.

V dalších částech textu již představujeme informace o životě, chování a osobních potřebách české populace osob bez domova. Kapitola čtvrtá je zaměřena na životní trajektorie osob bez domova a délku života stráveného mimo stabilní bydlení. Pátá kapitola přináší poznatky o sociálních kontaktech a rodinných vazbách osob bez domova. Šestá kapitola se věnuje základním lidským potřebám a možnostem jejich naplňování. Sedmá kapitola pojednává o ekonomické aktivitě, zadluženosti a finanční situaci osob bez domova. Osmá kapitola přináší informace o kvalitě zdraví této populace. Devátá kapitola informuje o zájmu osob bez domova o sociální služby a o jejich zkušenostech s jejich využíváním. Desátá kapitola pojednává o subjektivním prožívání vlastní situace, o víře v její zlepšení a o konkrétních možnostech preferované pomoci. V závěru textu stručně shrnujeme zjištění, která považujeme za nejvýznamnější, a zamýšlíme se nad jejich možným využitím při řešení problematiky bezdomovectví v České republice.

Poděkování

Naše poděkování patří v první řadě všem osobám bez domova, které poskytly výzkumné rozhovory. Nemenší dík pak patří sociálním pracovníkům, kteří se ujali nelehké role tazatelů a osoby bez domova hledali, oslovovali a vedli s nimi rozhovory podle připraveného dotazníku. V rekrutování kvalifikovaných tazatelů se zkušeností práce s osobami bez domova byly velmi nápomocné neziskové organizace podporující osoby v nouzi i městské úřady mnoha českých měst. Jejich pomoci si velmi vážíme, bez ní by nebylo možné kvalitní výzkum v terénu realizovat. Jedná se konkrétně o následující organizace (řazeno abecedně podle názvů): Armáda spásy (Havířov, Karlovy Vary, Ostrava, Praha), Auritus, o.p.s. (Tábor), Azylové centrum Prostějov, o.p.s. (Prostějov), Elim Vsetín, o.p.s. (Rožnov pod Radhoštěm, Vsetín), Charita ČR (Brno, České Budějovice, Jihlava, Nový Jičín, Olomouc, Písek, Plzeň, Praha, Třebíč, Uherský Brod, Ústí nad Labem), městský úřad (Benešov, Benešov nad Ploučnicí, Beroun, Blansko, Břeclav, Dačice, Frenštát pod Radhoštěm, Havlíčkův Brod, Hradec Králové, Chrudim, Jaroměř, Jeseník, Jindřichův Hradec, Kopřivnice, Krnov, Kyjov, Lanškroun, Lovosice, Most, Neratovice, Opava, Orlová, Ostrava, Otrokovice, Pardubice, Plzeň, Přerov, Příbram, Roudnice nad Labem, Sokolov, Stříbro, Svitavy, Tábor, Toužim, Uherské Hradiště, Zlín, Žlutice), Naděje (Jablonec nad Nisou, Liberec, Litoměřice, Mladá Boleslav, Praha), Slezská Diakonie (Český Těšín, Třinec).

Dále bychom chtěli poděkovat Mgr. Jakubovi Markovi, Ph.D., který se významnou měrou podílel na tvorbě použitého dotazníku. Za podnětné připomínky k dotazníku děkujeme Mgr. et Mgr. Kateřině Glumbíkové, Ph.D., Kristýně Janurové, MA a prof. Zdeňkovi R. Nešporovi, Ph.D. V neposlední řadě patří náš dík i zástupcům na straně zadavatele Mgr. et Mgr. Jitce Modlitbové a Mgr. Jakubovi Dutkovi z MPSV ČR, se kterými jsme obsah dotazníku průběžně konzultovali. Za cenné podněty a vysoké nasazení při pilotování dotazníku v terénu děkujeme Mgr. Pavlovi Trousilovi z agentury ppm factum research s. r. o., která zajišťovala sběr dat.

1. Kvantitativní výzkumy osob bez domova v ČR

1.1 Dosavadní kvantitativní výzkumy

V českém prostředí byla kvantitativní data o lidech bez domova doposud sbírána spíše ojediněle. V této oblasti působili převážně autoři, kteří ve svých výzkumech využívali především kvalitativní techniky. Kvantitativních dat, z nichž by vyplývaly závěry, které lze zobecnit na celou populaci osob bez domova, je velmi málo.

Jejich shromažďování pozvolna započalo již v devadesátých letech 20. století, kdy se fenomén bezdomovectví v české společnosti (opět) vyskytnul. Nešlo primárně o výzkum, ale o systematické zjišťování podrobnějších charakteristik o klientech občanského hnutí Naděje,² hlavní pražské organizace pomáhající osobám bez domova. Cílem bylo jednak lépe porozumět klientům a jejich potřebám ve snaze účelně jim pomáhat, jednak bylo rozšíření poznání o osobách bez domova důležité proto, aby mohly být vyvráceny stereotypy a negativní vnímání společnosti vůči nim. Takovou průkopnickou prací je kniha **Hradeckých „Bezdomovství. Extrémní vyloučení“**, která se snaží předložit objektivní pohled na osoby bez domova vyloučené z majoritní bydlící společnosti (Hradecký, Hradecká, 1996). Přináší základní informace o „bezdomovství“ založené na českých datech, včetně postojů majoritní populace k osobám bez domova, a dále i poznatky ze zahraniční literatury. V závěru knihy jsou představeny základní statistické údaje o lidech bez domova založené na sběru dat o klientech střediska Naděje v Bolzanově ulici v Praze. Konkrétně se jedná o důvod vyhledání pomoci, státní občanství, trvalé bydliště, věk, pohlaví, vzdělání, typ místa přespávání, počet návštěv střediska, délku a pořadí pobytu v přechodném („azylovém“) ubytování, počty návštěv lékaře pro osoby bez domova a zdravotní potíže pacientů lékaře pro osoby bez domova (tamtéž: 88–94).

Později se objevuje navazující, ale mnohem rozsáhlejší a podrobnější **zpracování dat o klientech občanského sdružení Naděje v Praze**, které využívá data z období zhruba jednoho desetiletí a prezentuje je v časových řadách od roku 1993 do roku 2004 (Prudký, Šmídová, 2010). Hlavním cílem této analýzy bylo rozklíčovat příčiny vzniku bezdomovectví a setrvání v tomto stavu. Bylo potvrzeno, že do bezdomovectví se člověk propadá souhrou příčin a několika faktorů, z nichž nejdůležitější jsou čtyři základní: finanční, ztráta zaměstnání, ztráta střechy nad hlavou a návrat z vězení nebo z ústavní péče. Přitom se v čase mění jejich významnost, ve sledovaném období narostla závažnost finančních problémů a dluhů a také se staly čtenějšími dlouhodobé trajektorie cest k bezdomovectví, kde příčiny začínají již v dětství, často např. v nerodinné péči.

Doposud nejkomplexnější zpracování problematiky bezdomovectví přinesl **autor-ský kolektiv Vágnerová, Marek, Csémy**, jejichž výzkumy **kombinují jak kvalitativní, tak i kvantitativní přístupy**. Limit je ovšem podobný jako v případě výše uvedených dat, výzkumy byly realizovány především s klienty různých charitativních zařízení (např. Armáda spásy, Naděje, Nový Prostor) a jen výjimečně byli účastníci kontaktováni v terénu. Výzkum probíhal buď pouze v Praze, jak tomu bylo u mladých osob bez domova (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013), nebo v Praze a několika málo dalších městech ČR (Brno, Ostrava, Mladá Boleslav a Beroun). Ten druhý výzkum se zaměřoval na osoby bez domova ve středním věku (37–56 let) a měl výrazně větší výzkumný soubor čítající 342 respondentů (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Tyto

² Nově přichozí klienti měli osobní kartu, ve které byly uvedeny rozličné údaje, přesný seznam viz Prudký, Šmídová, 2010: 10–13.

výzkumy přináší velké **množství informací o bezdomoveckém způsobu života, příčinách propadu na ulici i setrvávání v této situaci**. Protože vedoucí výzkumného týmu je psycholožka, byl značný důraz kladen i na psychické problémy, osobnostní rysy a závislosti těchto osob.

Další výzkumy byly **realizovány lokálně**, vždy na území jednoho konkrétního města, zpravidla na objednávku jeho vedení. Je pravděpodobné, že výzkumů tohoto typu bylo realizováno více, ovšem jejich výsledky nebyly zveřejněny. Na druhou stranu však je nezbytné připomenout, že kvantitativní výzkumy mohou být realizovány pouze v největších městech, kde je vysoký počet osob bez domova. Ty doposud nejvýznamnější pocházejí z **Brna a Plzně**. Jedná se o výzkumy, které doprovázely vlastní sčítání osob bez domova na území dané obce.

V případě města **Brna** se v roce 2010 tým sociálních kurátorů pod vedením Baláše (Baláš et al., 2010) pokusil o zpracování dat ze spisové dokumentace klientů a další údaje (informace o nebrněnských klientech a údaje úmrtí osob bez domova). Vznikla tak kvantitativní analýza údajů o 187 klientech brněnských sociálních kurátorů s místem trvalého pobytu na úřadě.³ Tento výzkum sledoval základní deskriptivní charakteristiky (pohlaví, věk, vzdělání, zaměstnání), ale i přítomnost či nepřítomnost rizikových faktorů, které mohou být jak příčinou, tak důsledkem bezdomovectví (zátěž rodinného prostředí, konflikty v partnerském soužití, osamělost, trestnou činnost, závislosti, duševní nemoci a poruchy osobnosti, zdravotní problémy fyzického rázu). Jako patrně jediný český výzkum se pokusil sledovat i úmrtí osob bez domova, průměrný věk dožití, místo a příčinu úmrtí. Údaje sice nejsou přesné, ale jasně dokládají nižší naději dožití těchto osob (Baláš et al., 2010: 57–60).

V případě **Plzně** máme k dispozici **údaje ze dvou odlišných výzkumů**. První byl proveden v roce 2009, kdy byly v rámci sčítání osob bez domova respondenti požádáni o krátký, zhruba desetiminutový rozhovor. Výsledkem jsou zjištění založená na 157 vyplněných dotaznících (Toušek, 2009). Výzkum se zaměřil na popis základních charakteristik bezdomovecké populace (věk, pohlaví, vzdělání, rodinný stav, typ místa přespávání) i charakteristik podrobnějších (občanství, místo trvalého bydliště, zdravotní stav). Dále sledoval vlastnictví dokladů (totožnosti a průkazu zdravotního pojištění), ekonomickou situaci (nezaměstnanost, zdroje obživy, zadluženost), kriminalitu, viktimizaci a využívání konkrétních sociálních služeb. Druhý výzkum byl realizován v roce 2014 a sledoval obdobné oblasti: sociodemografické charakteristiky, vlastnictví dokladů, strategie a formy obživy, časosběrný snímek dne, povědomí a využití institucí, postoje k životu (Váně, Kalvas, 2014). Celkový počet respondentů zde byl o něco vyšší: 238. Zajímavým zjištěním bylo například to, že povědomí o konkrétních nabízených sociálních službách pro osoby bez domova na území Plzně bylo poměrně nízké, většina z dotazovaných znala pouze některé z nich. Občanský průkaz vlastnilo 81 % respondentů a průkaz zdravotní pojišťovny 67 %. Sociální dávky pak pobíralo 53 % dotazovaných (tamtéž).

Specifický výzkum zaměřený na **duševní zdraví osob bez domova** byl realizován v **Praze** v letech 2002–2003 (viz Dragomirecká, Kubisová, Anděl, 2004). Tento výzkum probíhal ve spolupráci s pražskými azylovými zařízeními a podnětem k jeho realizaci byl „Program účinnějšího vyhledávání TBC u bezdomovců“. Výzkum měl 257 respondentů, z toho 12,5 % žen. Potvrdil významně horší duševní stav žen oproti mužům a hojně depresivní stavy, úzkostné příznaky a psychotické příznaky u zkoumané populace.

³ Jednalo se o osoby bez domova, které byly hlášeny k trvalému pobytu v místě ohlašovny trvalého pobytu, tj. na úřadě, který vede evidenci obyvatel.

1.2 Sčítání osob bez domova 2019

Doposud nejrozsáhlejším kvantitativním výzkumem na území České republiky bylo Sčítání osob bez domova 2019 (viz Nešporová et al., 2019). Přineslo reprezentativní zjištění o základních charakteristikách sčítaných kategorií osob bez domova: pohlaví, věk, místo přespávání a celková délka pobytu „bez střechy“ a bez bytu. U majoritní populace taková data poskytují formální Sčítání lidu, domů a bytů, která se periodicky opakují každých 10 let.⁴

Sčítání bylo zaměřeno na několik kategorií osob bez domova podle mezinárodní typologie ETHOS (*European Typology of Homelessness and Housing Exclusion*). **Plně byla sledována kategorie „bez střechy“**, která zahrnuje **osoby spící „venku“ a v noclehárnách**. Osoby spící „venku“ mohou přespávat na rozličných místech mimo byty a přechodná pobytová zařízení, tedy např. ve stanech, autech, vagónech, podmostích, veřejných prostranstvích, squatech, cizích zahradních chatkách, garážích, sklepech. Kategorie v noclehárnách zahrnuje osoby, které přespávají v nízkoprahových noclehárnách pro osoby bez přístřeší. **Výběrově byly sčítány osoby** zařazené do koncepční kategorie **„bez bytu“**, kde sčítání sledovalo **pouze obyvatele azylových domů, obecních ubytoven pro osoby bez přístřeší, domů na půl cesty a osoby bez domova aktuálně pobývající ve zdravotnických nebo vězeňských zařízeních**. V kategorii „bez bytu“ tedy nebyly sčítány osoby bydlící v soukromých komerčních ubytovnách, osoby v pobytových zařízeních pro uprchlíky, osoby před opuštěním dětských institucí a osoby před opuštěním pěstounské péče, které tam dle mezinárodní typologie také spadají.

Sčítání bylo realizováno ve druhém dubnovém týdnu (8.4.–14.4.2019). Sestávalo ze **dvou oddělených částí**. První a nejrozsáhlejší zahrnovala vlastní **sčítání v terénu a v jednotlivých obcích**, druhá byla založena na **distančním sčítání v institucích**.

Sčítání v terénu bylo realizováno ve 403 obcích ČR, ve kterých bydlela zhruba polovina celkové populace ČR a osob bez domova. Zbytek sledované populace osob bez domova byl extrapolován na základě znalosti o počtech obcí a jejich obyvatelích. Sčítání probíhalo podle 4 různých scénářů tak, aby bylo co nejlépe přizpůsobeno velikosti obce, přítomnosti či absenci denních nízkoprahových služeb a přechodných ubytovacích služeb a kapacitám sčítacích komisařů. Scénář 1 byl založený na využití existující evidence, ve scénářích 2 a 3 bylo realizováno úplné sčítání v terénu, scénář 4 využil přístup sběrného záchyty, metodu capture-recapture. Sčítání bylo kontaktní, v roli sčítacích komisařů byli proškolení sociální pracovníci.

Sčítání v institucích proběhlo bezkontaktní formou za pomoci souhrnných elektronických dotazníků. Takto byly osloveny všechny azylové domy na území ČR, domy na půl cesty, zdravotnická zařízení s lůžkovou péčí (včetně psychiatrických nemocnic) a vězeňská zařízení (věznice, vazební věznice a detenční zařízení). Celková návratnost se pohybovala od 54 % v domech na půl cesty do 100 % ve věznicích.

⁴ Přestože v roce 2011 bylo snahou zahrnout do Sčítání lidu, domů a bytů i osoby bez domova, povedlo se to pouze částečně. Sečtení byli především obyvatelé azylových domů a případně uživatelé nízkoprahových nocleháren. Sčítání bylo totiž založeno na adresách, osoby spící venku tak sčítací komisaři mohli zastihnout jen nahodile, cíleně je nevyhledávali.

Výsledky sčítání zde uvádíme. Vedle celkových počtů, které uvádíme pro přehled, si dále podrobněji všímáme pouze kategorií osob bez domova, na které bylo zaměřené šetření Osoby bez domova 2019.⁵

1.3 Počty osob bez domova vybraných kategorií na území ČR

Extrapolací dat získaných ze sčítání na obce a zařízení, ve kterých sčítání reálně neproběhlo, bylo vypočteno, že na území ČR se na jaře roku 2019 vyskytovalo celkově zhruba **21 230 dospělých osob bez domova** spadajících do kategorií „bez střechy“ či vybraných kategorií „bez bytu“, a navíc ještě zhruba **2 600 dětí bez domova**, z nichž většina bydlela v azylových domech (viz tabulka č. 1.1). Děti, tedy mladší 18 let, musí mít při platnosti stávající české legislativy vždy nějaké ubytování, nemohou tedy žít „na ulici“. V kategorii „bez střechy“ se proto nevyskytují.⁶

Je nezbytné připomenout, že mezi osoby bez domova patří podle mezinárodní typologie ETHOS ještě osoby ubytované v přechodných komerčních ubytovnách a v pobytových zařízeních pro uprchlíky. Tyto kategorie osob nebyly předmětem sčítání v roce 2019 a nebyly ani zahrnuty do provedeného výběrového šetření.

Tabulka č. 1.1 **Počty osob bez domova vybraných kategorií na území ČR v roce 2019**

počet dospělých bez domova	21 230	zaokrouhleno na celé desítky
počet dětí bez domova	2 600	zaokrouhleno na celé desítky
venku a v noclehárnách	11 608	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
azylové domy – dospělí	3 950	reálně sečteno 94 %, zbytek extrapolován
azylové domy – děti a mladiství	2 185	reálně sečteno 92 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny – dospělí	1 258	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny – děti a mladiství	382	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
domy na půl cesty – dospělí	246	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
domy na půl ces. – děti a mladiství	24	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
věznice	1 500	reálně sečteno 100 %
zdravotnická zařízení – dospělí	2 668	reálně sečteno 93 %, zbytek extrapolován
zdravotnická zařízení – děti a mladiství	4	informaci poskytlo 93 % nemocnic

Zdroj: Nešporová et al., 2019: 7

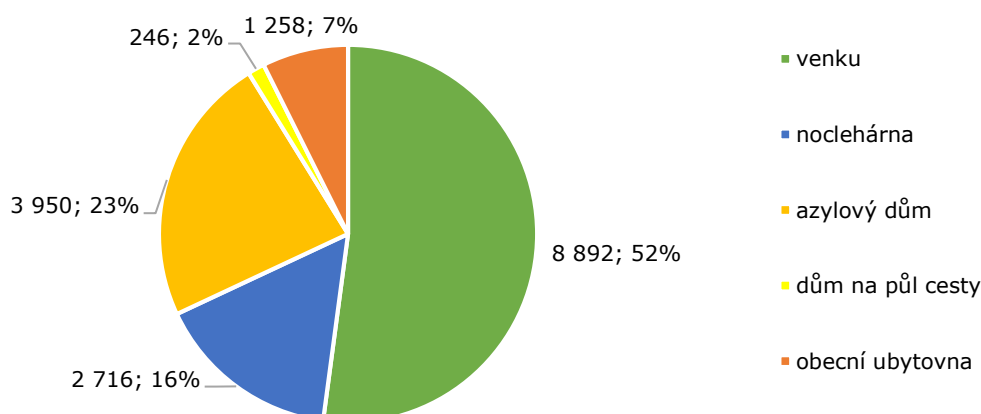
⁵ Data ze Sčítání osob bez domova 2019, která zde prezentujeme, jsme tedy zpracovali nově právě s cílem věnovat se pouze kategoriím, které byly předmětem provedeného šetření. To je důvodem, proč jako zdroj uvádíme zpravidla přímo data ze sčítání. Tam, kde pouze přejímáme již publikované výsledky, odkazujeme na již vyšlou publikaci (Nešporová et al., 2019).

⁶ Děti mladší 18 let, které by byly bez domova zastiženy (policí, sociálními pracovníky), musí být buď vráceny do rodiny, nebo jim je poskytnuto institucionální ubytování (diagnostický ústav, dětský domov, výchovný ústav, případně azylový dům, kam jsou děti umisťovány s rodičem). Chtějí-li tedy mladší 18 let setrvat „bez střechy“, nemohou uvádět svůj věk, nebo musí mít nějaké formální bydliště, které vydávají za skutečné, ačkoliv tam nebydlí.

Protože se předkládaný výzkum osob bez domova zaměřil pouze na dospělé, budeme i zde nadále prezentovat pouze údaje o dospělých osobách. Rovněž nebudeme věnovat pozornost osobám bez domova, které byly v době sčítání v pobytovém zdravotnickém zařízení nebo ve vězení.⁷ Zaměřujeme se na počty dospělých osob bez domova přespávajících **venku, v noclehárnách, v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách**.

Graf č. 1.1 jasně ilustruje, že **největší kategorii mezi sledovanými** osobami bez domova **tvořily osoby pobývající „venku“ (na ulici, rough sleepers)**. Ty byly zastoupeny zhruba polovinou (**52 %**), v roce 2019 bylo na území ČR téměř devět tisíc osob přespávajících venku. **Patří do kategorie „bez střechy“, kam jsou dále řazeny i osoby**, které přespávají v nízkoprahových **noclehárnách** pro osoby bez přístřeší (**16 %**). Další významnou část, **téměř čtvrtinu (23 %) tvořili obyvatelé azylových domů**. V azylových domech na území ČR žily začátkem dubna 2019 téměř čtyři tisíce dospělých osob. V celku sledovaných osob bez domova byl spíše zanedbatelný podíl osob přebývajících v domech na půl cesty, který činil méně než 2 %. Oproti tomu byl významnější podíl dospělých osob bez domova **v obecních ubytovnách** pro osoby bez přístřeší (**7 %**).

Graf č. 1.1 **Počty dospělých osob bez domova venku, v noclehárnách, v azylových domech a v domech na půl cesty** (celá ČR 2019)

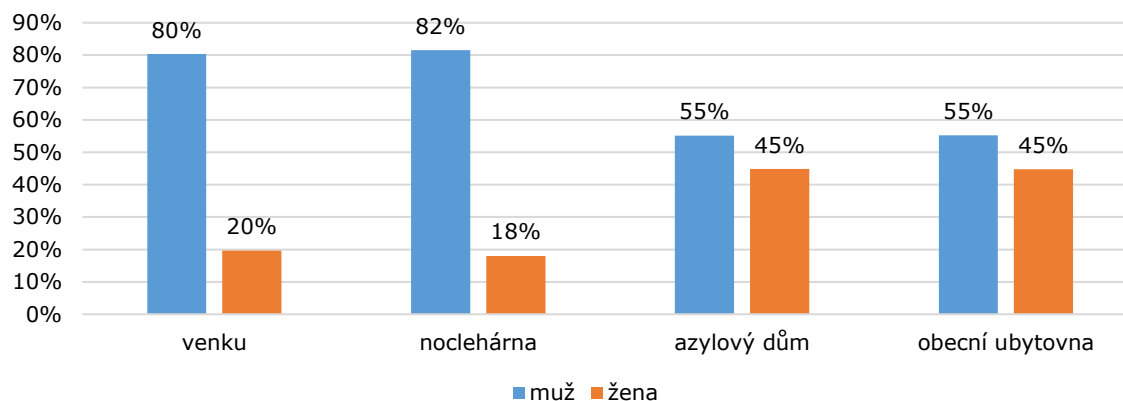
Zdroj: Nešporová et al., 2019: 34, 50; vlastní zpracování

Pozn.: První číslo udává absolutní počet, druhé relativní počet

1.4 Gender osob bez domova

Muži jsou mezi dospělými osobami bez domova přespávajícími **venku a v noclehárnách** zastoupeni signifikantně více než ženy, **tvoří zhruba čtyři pětiny (80 %, respektive 82 %, graf č. 1.2)**. Oproti tomu je **v azylových domech a v obecních ubytovnách** podíl mužů výrazně nižší, činí zhruba jednu polovinu (**55 %, graf č. 1.2**).

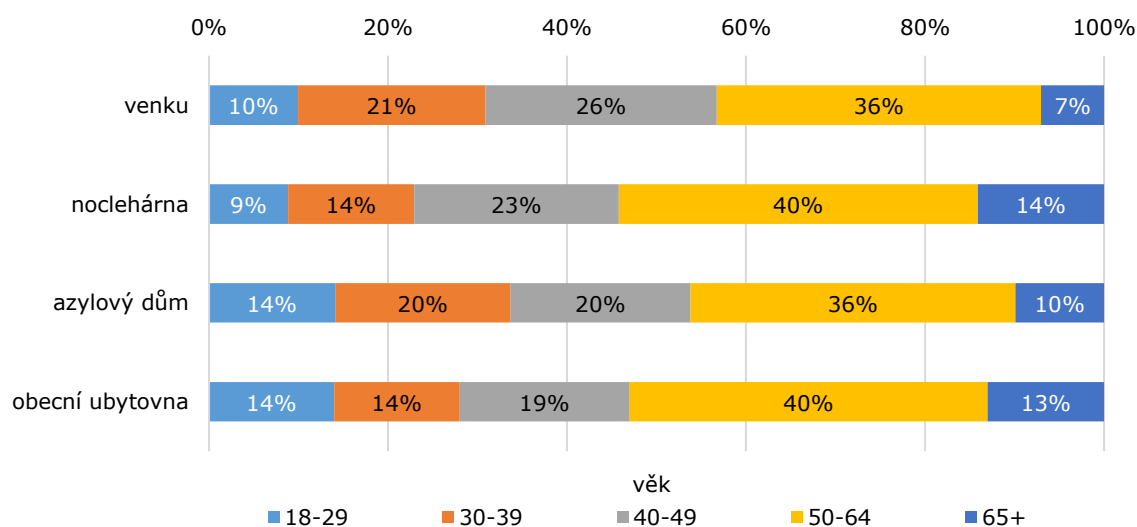
⁷ Osoby v nemocničních zařízeních (často psychiatrických či LDN) a věznicích jsou specifickými kategoriemi, které jsme v šetření nesledovali.

Graf č. 1.2 **Gender dospělých osob bez domova vybraných kategorií podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Sčítání osob bez domova 2019

1.5 Věková struktura osob bez domova

I z hlediska věku jsou zastoupeny osoby bez domova v jednotlivých kategoriích podle místa přespávání nerovnoměrně. **Mladší osoby (18–39 let) přespávají častěji venku nebo v azylových domech** oproti **starším (50+), které hojněji využívají služeb nízkoprahových nocleháren nebo obecních ubytoven** (viz graf č. 1.3). V noclehárnách a obecních ubytovnách tvoří osoby ve věkové kategorii 50 až 64 let dvě pětiny (40 %) ze všech dospělých uživatelů těchto ubytovacích služeb. Každá desátá osoba přespávající venku (tj. 10 %) je mladší 30 let a každá čtrnáctá (tj. 7 %) je naopak již v důchodovém věku, tedy starší 64 let (graf č. 1.3).

Graf č. 1.3 **Věk dospělých osob bez domova vybraných kategorií podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Sčítání osob bez domova 2019

1.6 Zastoupení osob bez domova v krajích ČR

Počty osob bez domova v jednotlivých krajích nesouvisí pouze s velikostí kraje, ale i s jeho socioekonomickým profilem a do značné míry i se zastoupením velkých měst, kde se osoby bez domova koncentrují. Přesto celkem přirozeně nacházíme **nejvyšší počty dospělých osob bez domova sledovaných kategorií ve čtyřech nejlidnatějších krajích**: v Moravskoslezském kraji, v Hlavním městě Praze, v Jihomoravském kraji a ve Středočeském kraji (viz tabulka č. 1.2).⁸ Vyšší počty osob bez domova (více než jeden tisíc) pak nacházíme i v Ústeckém a Olomouckém kraji. Nejnižší počty sledovaných dospělých osob bez domova pak nacházíme v nejmenších krajích: Liberecký kraj, Kraj Vysočina a Karlovarský kraj.⁹

Tabulka č. 1.2 **Počty osob bez domova přespávajících venku, v noclehárnách, v azylových domech a v domech na půl cesty řazené podle krajů (2019)**

	venku a noclehárny	azylové domy	obecní ubytovny*	celkem
Moravskoslezský kraj	1 679	833	168	2 562
Hl. m. Praha	2 075	482	0	2 531
Jihomoravský kraj	1 233	371	160	1 723
Středočeský kraj	1 157	249	68	1 452
Ústecký kraj	853	468	87	1 319
Olomoucký kraj	665	400	53	1 114
Zlínský kraj	605	232	0	820
Pardubický kraj	572	110	124	787
Plzeňský kraj	577	126	17	665
Jihočeský kraj	421	152	21	587
Královéhradecký kraj	485	210	13	586
Karlovarský kraj	479	93	28	571
Kraj Vysočina	331	111	16	557
Liberecký kraj	472	113	0	487
celkem ČR	11 604	3 950	755**	16 309

Pozn.: Kraje jsou seřazeny sestupně podle celkového počtu osob bez domova sledovaných kategorií. * Jedná se pouze o sečtené osoby, tedy o data z obcí, kde proběhlo sčítání. Na krajské úrovni nebylo vzhledem k nízkému zastoupení obecních ubytoven a neexistenci jejich centrálního registru možno přesně odhadnout počty obyvatel obecních ubytoven. ** Jedná se o součet uvedených položek za jednotlivé kraje. Extrapolovaný odhad počtu obyvatel obecních ubytoven na celou ČR činil 1 258 dospělých.

Zdroj: Sčítání osob bez domova 2019

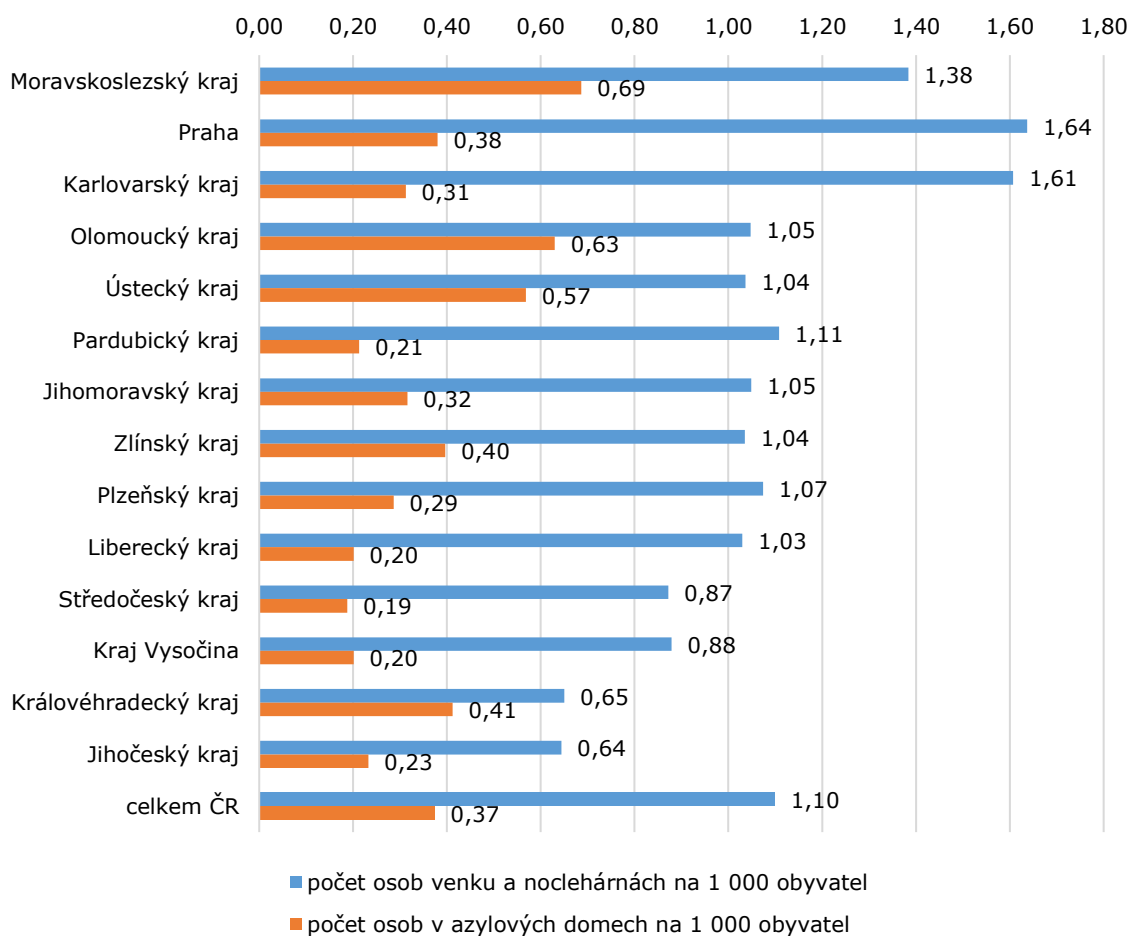
Přepočít osob bez domova na 1 000 obyvatel daného kraje nám pomáhá lépe srovnat zastoupení osob bez domova v krajích. Graf č. 1.4 navíc jasně ilustruje strukturu osob bez domova, kdy ukazuje jak počty osob bez střechy, tedy spících především venku, případně v nízkoprahových noclehárnách, tak i počty osob přebývajících v azylových domech. Kraje jsou v grafu č. 1.4 řazené od těch, ve kterých je souhrn

⁸ Pořadí krajů podle počtu obyvatel je následující: Středočeský kraj, Hlavní město Praha, Moravskoslezský kraj a Jihomoravský kraj (řazeno od největšího).

⁹ Podle počtu obyvatel jsou kraje řazené od nejmenšího: Karlovarský kraj, Liberecký kraj, Kraj Vysočina.

počtu osob „bez střechy“ a bydlících v azylových domech na tisíc obyvatel nejvyšší, po ty, kde je nejnižší a bezdomovectví je tam tedy nejméně hojné. Výrazně **nejvyšší počty osob bez domova na tisíc obyvatel daného kraje se nachází v Moravskoslezském kraji, v Hlavním městě Praze a v Karlovarském kraji** (viz graf č. 1.4). V Moravskoslezském kraji přitom vyšší podíl osob přebývá v azylových domech, čímž se daří poněkud snížit množství osob přespávajících venku a v noclehárnách. V **Moravskoslezském kraji připadají na tisíc obyvatel zhruba dvě dospělé osoby bez domova** (1,38 osob přespávajících venku či v noclehárně a 0,69 osoby přespávající v azylovém domě, v souhrnu 2,07). Vysoké podíly osob v azylových domech na počet obyvatel nacházíme dále v Olomouckém a v Ústeckém kraji. Toto srovnání ukazuje, že **Středočeský kraj má velmi nízký podíl osob bez domova ubytovaných v azylových domech, ale poměrně málo i osob přespávajících venku a v noclehárnách** (0,19 a 0,87 osoby na 1 000 obyvatel, v souhrnu 1,06). Ve Středočeském kraji tak připadá na 1 000 obyvatel pouze zhruba jedna dospělá osoba bez domova přebývajících venku, v noclehárně či případně v azylovém domě. To je způsobené i tím, že osoby bez domova ze Středočeského kraje se často přesouvají do Prahy.

Graf č. 1.4 Počet dospělých osob „bez střechy“ (venku a v noclehárnách) a v azylových domech na 1 000 obyvatel podle krajů (2019)

Pozn.: Kraje jsou seřazené podle souhrnu podílů osob bez domova daných kategorií od nejvyšších po nejnižší.
Zdroj: Sčítání osob bez domova 2019

1.7 Shrnutí

Na území České republiky **nebylo doposud realizováno žádné jednotné reprezentativní kvantitativní šetření o osobách bez domova sledovaných kategorií** (osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách), s výjimkou námi provedeného. Provedené výzkumy byly z velké míry kvalitativní, nebo se zaměřovaly pouze na klienty některých služeb ve vybraných městech (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň).

Podle **Sčítání osob bez domova 2019 většina dospělých osob bez domova sledovaných kategorií přespávala venku (52 %) či v nízkoprahových noclehárnách (16 %)**, značná část rovněž obývala azylové domy (23 %). Některé osoby bez domova byly v době sčítání ubytované v domech na půl cesty (2 %) a část osob bez přístřeší byla ubytovaná v obecních ubytovnách (7 %).

Z hlediska genderu nalézáme největší rozdíly mezi osobami přespávajícími **venku a v noclehárně, kde nacházíme ze čtyř pětín (80 %, respektive 82 %) muže**. Podíl mužů a žen byl více vyrovnaný v azylových domech a obecních ubytovnách, kde tvořili muži o málo více než polovinu (55 %). Věková skladba osob bez domova ukazuje, že nejvíce těchto osob se nacházelo ve věkové kategorii 50–64 let (36 % venku a v azylových domech, 40 % v noclehárnách a obecních ubytovnách).

Dospělé osoby bez domova byly v roce 2019 na území ČR rozprostřeny nerovnoměrně. Jejich zvýšenou koncentraci nalézáme ve velkých městech. Při krajevém členění nacházíme **nejvyšší absolutní i relativní počty** osob „bez střechy“ či ubytovaných v azylových domech **v Moravskoslezském kraji (2 562; 2,07 na 1 000 obyvatel) a v Hlavním městě Praze (2 531; 2,02 na 1 000 obyvatel)**. Při přepočtu osob bez domova na počty obyvatel pak zjišťujeme, že v pořadí třetím krajem, kde byl počet osob bez domova na počet obyvatel nejvyšší, byl Karlovarský kraj (1,94 osob „bez střechy“ či v azylových domech na 1 000 obyvatel). **Nejnižší podíl osob „bez střechy“ či bydlících v azylových domech na počet obyvatel byl v Jihočeském kraji (0,87 na 1 000 obyvatel)**.

2. Metodologie a základní parametry výběrového souboru

Kvantitativní sociologické šetření *Osoby bez domova 2019* bylo provedeno **za pomoci standardizovaných rozhovorů v květnu 2019**. Šetření bylo zaměřeno především na sběr dat o **osobách „bez střechy“ a doplňkově i na osoby „bez bytu“** (podle evropské typologie ETHOS). V kategorii **„bez střechy“** se konkrétně jednalo o osoby přespávající **„venku“**, tedy ve veřejných a dalších prostorách (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, squaty, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut). A dále o osoby spící v nízkoprahových **noclehárnách** pro osoby bez domova. V kategorii **„bez bytu“** jsme se dotazovali osob v **azylových domech**, v **domech na půl cesty** a v **obecních ubytovnách** pro osoby bez přístřeší. Do výzkumu byly zařazeny i osoby žijící v azylových domech určených pro ženy a pro matky s dětmi, případně pro rodiny. Osoby přebývající v přechodných komerčních ubytovnách nebyly cílovou skupinou provedeného výzkumu.

2.1 Sběr dat

Sběr dat proběhl technikou **individuálních standardizovaných rozhovorů** tazatelů s respondenty (F2F). V roli **tazatelů byli zkušení sociální pracovníci** zvyklí komunikovat a pracovat s cílovou populací. Dotazování proběhlo metodou **PAPI**, průměrná délka rozhovoru byla zhruba 30 minut. Rozhovor byl vedený s cílem získat informace o základních sociodemografických údajích o populaci osob bez domova a dále i podrobnější údaje týkající se následujících oblastí: materiální zázemí, rodina, životní trajektorie, využívání sociálních služeb, potřeby, způsob obživy a zdravotní stav. Většina otázek byla uzavřených, ovšem ne vždy byli tazatelé instruováni k předčítání možných odpovědí. Mnohdy spíše vybírali z možných odpovědí na základě přímé a spontánní odpovědi respondenta a dalšího doptávání. Karty s možnými odpověďmi, které by byly respondentům předkládány, nebyly používány. Při přípravě dotazníku a jeho pilotování (ve dvou kolech) byla věnována velká pozornost skutečnosti, že v populaci osob bez domova se vyskytují i osoby s nižšími kognitivními schopnostmi a převládají osoby s nízkým vzděláním. Při tvorbě dotazníku jsme proto kladli zvýšený důraz na stručnost, jednoduchost a srozumitelnost použitých otázek. Finální verze dotazníku se nachází v příloze na konci této publikace.

2.2 Výběr

Výzkumný soubor jsme sestavili **kvótním výběrem** tak, aby byl reprezentativní pro populaci osob bez domova přespávajících venku, v noclehárnách, v azylových domech a v obecních ubytovnách. Více než polovinu souboru tvořily osoby přespávající venku, jelikož se jedná o kategorii, která je mezi sledovanými skupinami osob bez domova zastoupena nejvíce (viz kapitola č. 1.2.1 a Nešporová et al., 2019). **65 % respondentů** proto bylo **kontaktováno venku**, tedy mimo formální institucionální služby pro osoby bez domova. Pro toto dotazování byly přednostně využity sociální pracovníci terénních programů. Dotazovány byly osoby ze všech krajů ČR, přičemž pro určení jejich počtu v rámci jednotlivých krajů byly jako opora použity údaje Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV, b. d.). Kvóty pro věk byly nastaveny podle dat ze Sčítání osob bez domova 2019 realizovaného VÚPSV, v. v. i. (Nešporová et al., 2019).

Respondenti byli pro zapojení do výzkumu motivováni finanční odměnou za poskytnutý rozhovor v hodnotě 100 Kč.

2.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor sestával ze **1 013 respondentů** ve věku 18 a více let (viz tabulka č. 2.1). Osoby bez domova, které podle typologie ETHOS spadají do kategorie „bez střechy“, tzn. **přespávají venku anebo v noclehárnách, tvořily 81 % výběrového souboru**. Méně byly zastoupeny osoby z kategorie „bez bytu“, tzn. **ubytované v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách (tvořily 19 % souboru)**. Z genderového hlediska byl soubor tvořen zhruba ze **tří čtvrtin (77 %) muži**. Věkové zastoupení odpovídalo reálnému zastoupení daných věkových kategorií mezi osobami bez domova, jak je nacházíme ve výsledcích Sčítání osob bez domova, které byly uvedené výše (viz kap. 1.2.3). Téměř **polovina (48 %) respondentů byla starší 49 let**.

Obyvatelé pobytových sociálních služeb azylových domů a domů na půl cesty byli ve výzkumu zahrnuti pod jednu kategorii, která obsahuje v naprosté většině případů obyvatele azylových domů. Obyvatelé domů na půl cesty se v souboru vyskytují pouze v řádu jednotek. Dále v textu i v grafech a tabulkách je od 4. kapitoly proto z důvodu lepší srozumitelnosti uváděn zpravidla pouze souhrnný termín „azylový dům“. Upozorňujeme zde na skutečnost, že jsou v něm zahrnuti i respondenti přespávající v domech na půl cesty.

Dále zdůrazňujeme, že **základní jednotkou výzkumu byl jednotlivec**. Nezjišťovali jsme údaje o domácnostech, ani párech či rodinách. To odpovídá reálnému životu většiny osob bez domova venku a v noclehárnách, nicméně je nezbytné připomenout, že zejména v azylových domech či v obecních ubytovnách mohl jednotlivec pobývat s dalším rodinným příslušníkem, ať již dítětem či partnerem.

Tabulka č. 2.1 **Základní parametry výběrového souboru**

	absolutní počty	relativní počty (%)
pohlaví		
muž	777	76,8
žena	235	23,2
věk*		
18–29 let	111	11,0
30–39 let	189	18,7
40–49 let	226	22,3
50–64 let	372	36,7
65+	115	11,3
kraj		
Hlavní město Praha	180	17,8
Jihočeský kraj	53	5,2
Jihomoravský kraj	84	8,3
Karlovarský kraj	32	3,2
Kraj Vysočina	36	3,6
Královéhradecký kraj	23	2,3
Liberecký kraj	46	4,5
Moravskoslezský kraj	204	20,1
Olomoucký kraj	59	5,8
Pardubický kraj	54	5,3
Plzeňský kraj	52	5,1
Středočeský kraj	71	7,0
Ústecký kraj	59	5,8
Zlínský kraj	60	5,9
kategorie místa přespávání		
venku a noclehárna	822	81,1
azylový dům, obecní ubytovna, dům na půl cesty	191	18,9
celkem	1 013	100

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*

2.4 Reprezentativita a poststratifikační váhy

Cílem kvantitativního výzkumu bylo především **zjistit údaje o osobách bez střechy**, proto tyto osoby tvořily zhruba čtyři pětiny (81 %) výběrového souboru. **Osoby bez bytu** byly do výzkumu zařazeny, nicméně **tvořily jen menší část** (zhruba jednu pětinu, 19 %). Tento podíl neodpovídá jejich zastoupení v populaci osob bez domova. Podíl osob v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší je mezi osobami bez domova reálně vyšší (32 %), jak bylo zjištěno při Sčítání osob bez domova v ČR (viz kapitola 1.2.1; Nešporová et al., 2019). Proto byly všude tam, kde uvádíme **celkové počty (tedy souhrny za celou populaci osob bez domova přespávajících venku, v noclehárnách, v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách)**, využity poststratifikační váhy, které tento rozdíl vyrovnávají. Tato skutečnost je vždy pod tabulkou nebo grafem uvedena.

Poststratifikační váhy tedy upravují proporce našeho výzkumného souboru tak, aby odpovídal aktuální struktuře zkoumané bezdomovecké populace v ČR. Váhy zohledňují následující kvótní znaky: **pohlaví** – dvě kategorie, **věk** – 11 kategorií a **místo přespávání** – 2 kategorie („bez střechy“ a „bez bytu“). Aktuální proporce bezdomovecké populace v ČR byly stanoveny podle výsledků Sčítání osob bez domova 2019 (tamtéž). Zjištěné výsledky tak považujeme za reprezentativní pro danou populaci s ohledem na uvedené znaky i další charakteristiky, které se od nich odvíjejí.

2.5 Shrnutí

Provedené šetření se zaměřovalo primárně na sběr dat o osobách **„bez střechy“**, (tj. **osoby přespávající venku a v nízkoprahových noclehárnách**), které **tvoří 81 %** výzkumného souboru (**822 respondentů**). Doplnkově zahrnuje i vybrané kategorie osob **„bez bytu“**, konkrétně osoby přespávající **v azylových domech, v domech na půl cesty** a v **obecních nekomerčních ubytovnách** pro osoby bez přístřeší (**19 % souboru, 191 respondentů**). Podíl osob „bez bytu“ je ve výběrovém souboru o 13 procentních bodů nižší, než je jejich reálné zastoupení v populaci osob bez domova. Tento rozdíl je korigován užitím poststratifikačních vah. Takto upravený soubor považujeme za **reprezentativní pro dospělou populaci osob bez domova přespávajících venku, v noclehárnách, v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách** pro osoby bez přístřeší. Data byla sebrána ve všech **14 krajích ČR**, celkový soubor čítá **1 013 respondentů**, z toho **77 % mužů**.

3. Základní charakteristiky osob bez domova

3.1 Místo přespávání

Dvě třetiny sledovaných osob bez domova („bez střechy“ a „bez bytu“) přespávají nejčastěji **venku (54 %)** nebo v nízkoprahových **noclehárnách (14 %)**, necelá jedna **třetina (31 %)** pak využívá stabilnějších **ubytovacích zařízení, jako jsou azylové domy, domy na půl cesty nebo obecní ubytovny** pro osoby bez přístřeší (tabulka č. 3.1).

Tabulka č. 3.1 **Osoby bez domova podle místa přespávání**

	absolutní počty	relativní počty (%)
venku	549	54,2
noclehárna	145	14,4
azylový dům, dům na půl cesty	245	24,1
obecní ubytovna pro osoby bez přístřeší	74	7,3
celkem	1 013	100

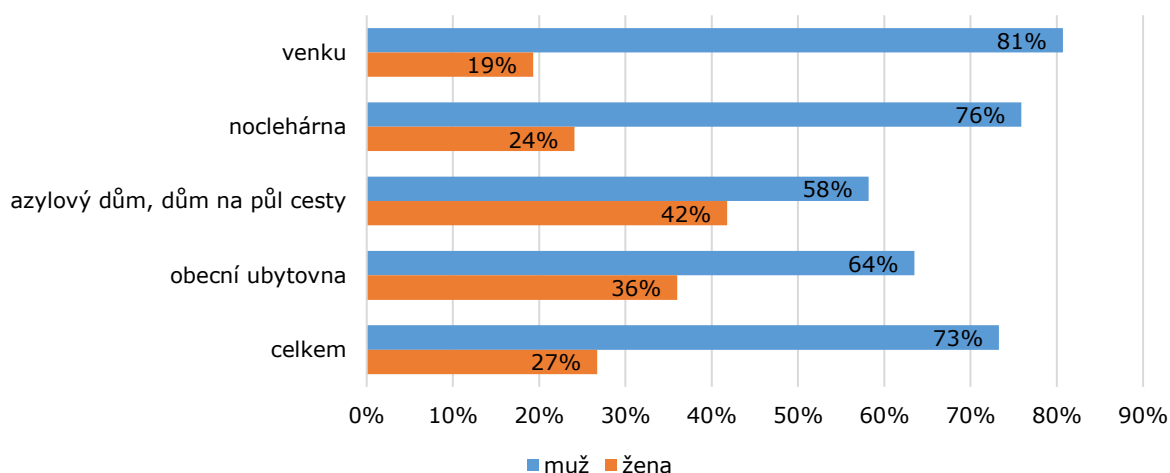
Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 013*

3.2 Gender

Při zohlednění pohlaví zjišťujeme, že ve všech kategoriích podle typu místa přespávání převažují mezi osobami bez domova muži (graf č. 3.1). Nejvýraznější je rozdíl v kategorii **venku, která je zastoupena z 81 % muži**, zbytek tvoří ženy. Naproti tomu je **mezi obyvateli azylových domů** (včetně azylových domů pro ženy a pro matky s dětmi) a domů na půl cesty **zastoupení žen poměrně vysoké, tvoří zhruba dvě pětiny (42 %)** jejich dospělých obyvatel. Podobně je podíl žen vyšší **v obecních ubytovnách** pro osoby bez domova, kde **ženy tvoří více než třetinu (37 %)** ubytovaných (graf č. 3.1).¹⁰

¹⁰ Je třeba poznamenat, že podíly žen v našem výzkumném souboru byly mírně nižší oproti zjištěním o jejich zastoupení v celkové populaci osob bez domova podle Sčítání osob bez domova 2019 (viz kap. 1.2.2 a Nešporová et al., 2019).

Graf č. 3.1 Podíly mužů a žen v jednotlivých typech místa přespávání (v %)

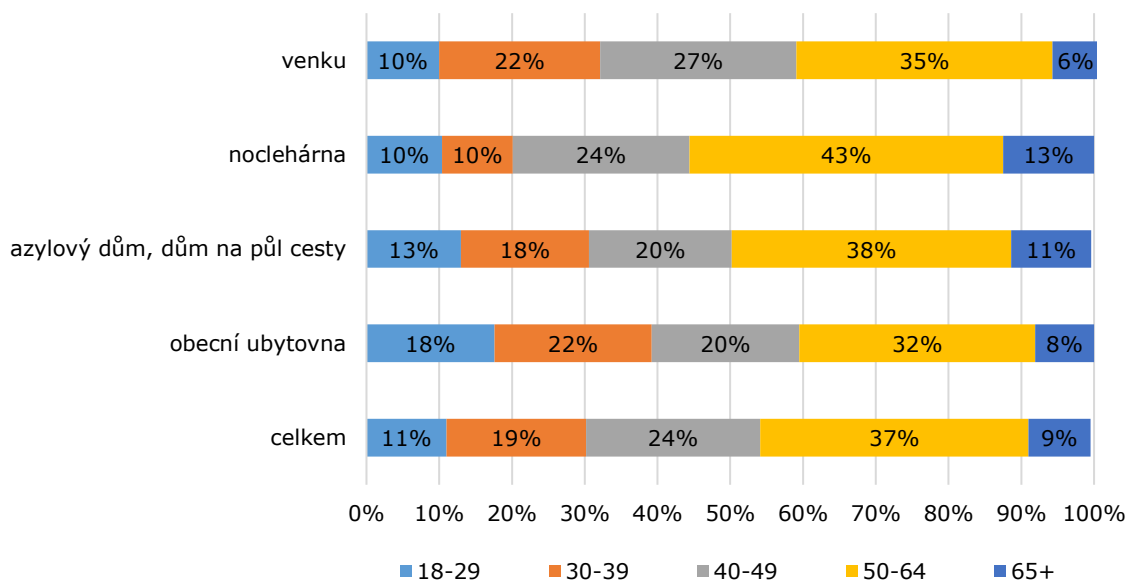
Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 011

3.3 Věk

Mezi osobami bez domova **nejsou proporcionálně stejně zastoupeny osoby všech věkových kategorií**. V provedeném šetření byly dotazovány **pouze dospělé osoby**, chybí zde tedy děti přespávající společně se svým rodičem v azylovém domě či v obecní ubytovně. Graf č. 3.2 ilustruje, že **nejmladší a nejstarší věkové kategorie (dospělých) jsou mezi osobami bez domova nejméně zastoupené**. Celkem 11 % osob bez domova je mladších 30 let a 9 % osob bez domova je naopak starších 64 let (graf č. 3.2). Mezi osobami bez domova se přitom vyskytuje **vyšší podíl osob v předdůchodovém věku, osoby ve věkové kategorii 50–64 let tvoří více než jednu třetinu (37 %) z celé populace osob bez domova**. Osoby spící venku jsou zhruba ze tří pětín (59 %) mladší 50 let. Jiná je situace v nízkoprahových noclehárnách, které jsou z více než poloviny (56 %) naplněny lidmi staršími než 49 let (graf č. 3.2).

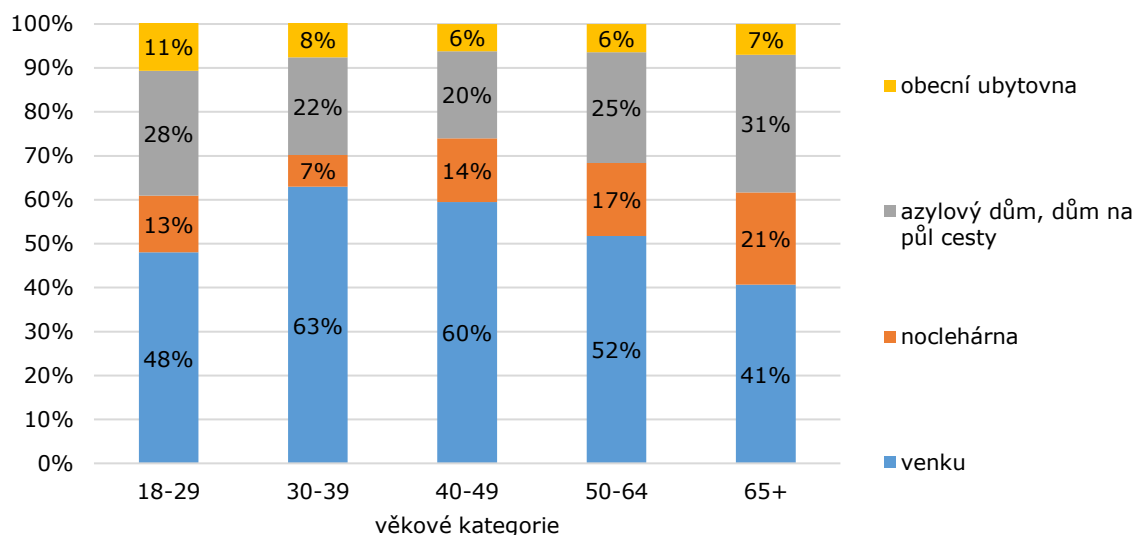
Při podrobnějším samostatném zkoumání jednotlivých věkových kategorií osob bez domova nacházíme zřetelné rozdíly mezi nimi (graf č. 3.3). Nejmladší a nejstarší věkové kategorie (18–29 let a 65+) jsou si poměrně blízké, když je hodnotíme z hlediska volby typu místa přespávání. V obou z nich přespávají zhruba tři pětiny osob venku a v nízkoprahových noclehárnách a zbytek v dlouhodobějším institucionálním ubytování – v azylových domech či v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší. Rozdíl je však v tom, že **mladší lidé se spíše vyhýbají noclehárnám, zatímco starší lidé je naopak více vyhledávají**. Mezi třemi věkovými kategoriemi vymezenými 30 a 64 lety nejsou v praxi místa přespávání velké rozdíly. Jediným jasným trendem je skutečnost, že **se zvyšujícím se věkem klesá podíl osob spících venku a narůstá podíl osob využívajících pobytových služeb nocleháren a azylových domů** (graf č. 3.3).

Graf č. 3.2 **Věková struktura osob bez domova podle typu místa přespávání (v %)**

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 011*

Graf č. 3.3 **Místa přespávání jednotlivých věkových kategorií osob bez domova (v %)**

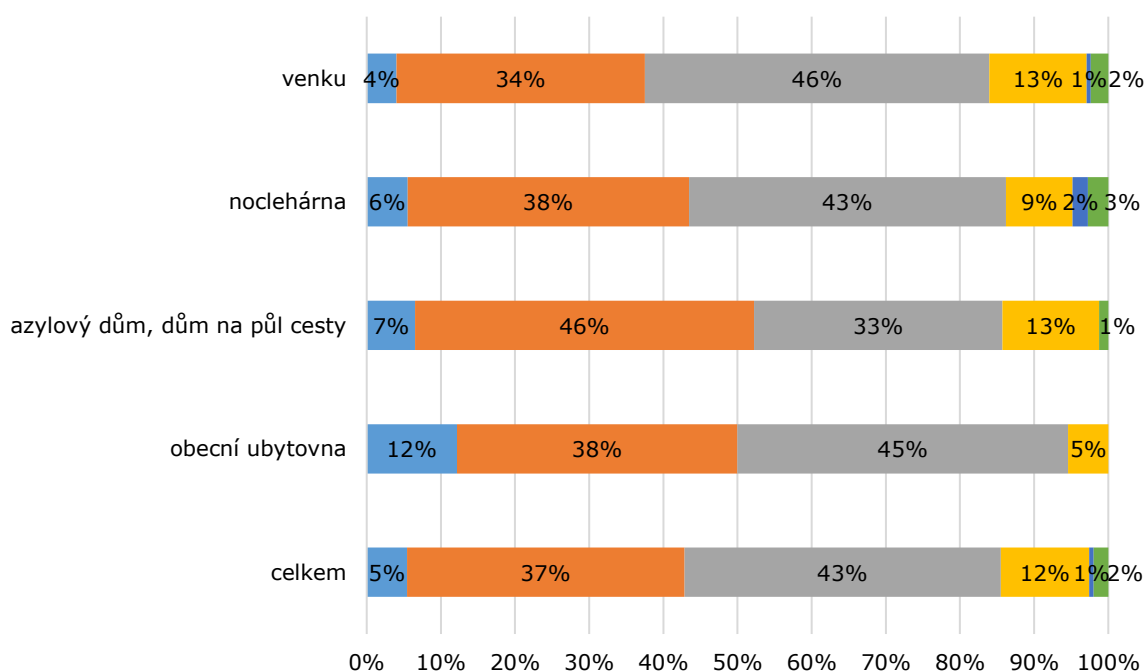

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 011*

3.4 Vzdělání

Mezi osobami bez domova **převládají osoby s nižším středním vzděláním bez maturity a se základním vzděláním, které tvoří čtyři pětiny (80 %)**, graf č. 3.4). Přitom je signifikantní, že osoby ubytované v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší mají nižší vzdělání v porovnání s ostatními zkoumanými kategoriemi osob bez domova, tedy s těmi, které přespávají venku, v nízkoprahových noclehárnách či v azylových domech. Přítomnost osob se středoškolským vzděláním s maturitou je v obecních ubytovnách spíše výjimečná, takové osoby zde tvoří pouze 5 %. Vysokoškoláci pak v malém souboru zcela absentují. V celé zkoumané populaci osob bez domova jsou **lidé s maturitním a vyšším vzděláním zastoupeni pouze 15 %** (graf č. 3.4). Zejména v obecních ubytovnách se vyskytuje nezanedbatelný podíl osob s nedokončeným základním vzděláním (12 %).

Graf č. 3.4 Vzdělání osob bez domova podle místa přespávání (v %)

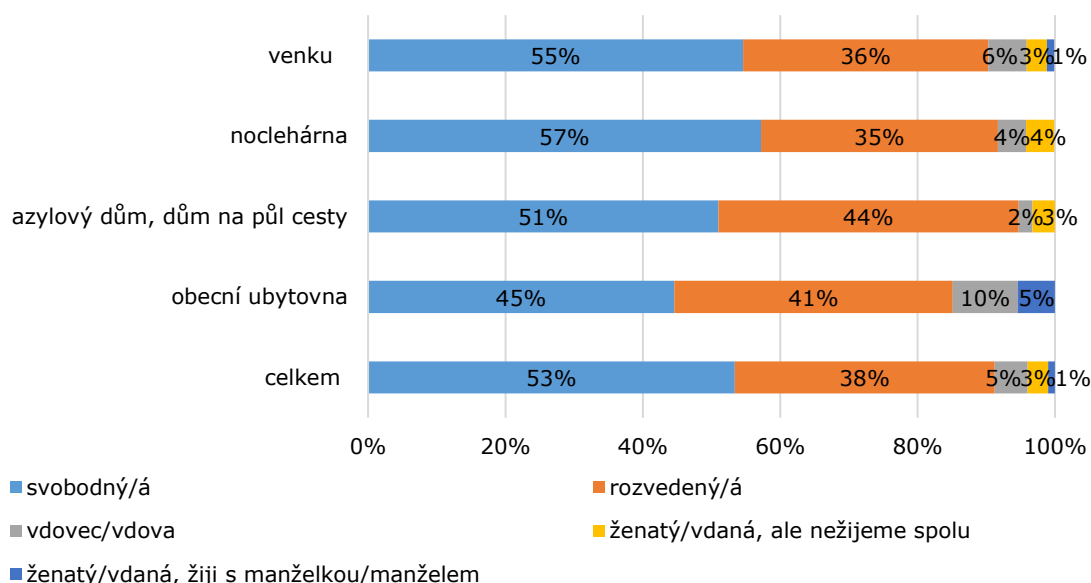
Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 013

3.5 Rodinný stav

Z hlediska rodinného stavu jsou mezi osobami bez domova **nejvíce zastoupeni svobodní, kteří tvoří více než polovinu (53 %)**; graf č. 3.5). Vysoký je dále **podíl rozvedených**, kteří představují **téměř dvě pětiny (38 %)** a nejvíce jsou zastoupeni v azylových domech. **Ženatí a vdané jsou mezi osobami bez domova zastoupeni minimálně (4 %)**, součet kategorií „ženatý/vdaná, ale nežijeme spolu“ a „ženatý/vdaná, žiji s manželkou/manžellem). Výzkum ukázal, že většina z těch, kteří jsou sezdaní,

s manželkou či manželem nežije (viz graf č. 3.5). Soužití manželů se vyskytuje nejvíce (5 %) v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší. Rodinným souvislostem se podrobněji věnuje kapitola č. 5.

Graf č. 3.5 **Rodinný stav osob bez domova podle místa přespávání** (v %)

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 013*

3.6 Shrnutí

Kapitola představila základní sociodemografické charakteristiky dospělých osob bez domova sledovaných kategorií, které byly převáženy v souladu se zjištěnými podíly osob podle pohlaví, věku a místa přespávání ve Sčítání osob bez domova 2019. Lze je tedy v těchto ohledech považovat za reprezentativní pro dané populace.

Nejvíce byly mezi sledovanými skupinami osob bez domova zastoupeny osoby **spící venku (54 %) a v nízkoprahových noclehárnách (14 %)**, následovaly azylové domy a domy na půl cesty (24 %) a nejmenší bylo zastoupení osob přespávajících v nekomerčních obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší (7 %). Z hlediska **genderu pak tvořili zkoumanou populaci téměř ze tří čtvrtin (73 %) muži**, kteří byli hojněji zastoupeni mezi spícími venku (81 %). Podíl žen byl ve sledovaných kategoriích podle místa přespávání nejvyšší v azylových domech a v domech na půl cesty, kde tvořily více než dvě pětiny (43 %) dospělých obyvatel.

Z hlediska **věku** lze konstatovat, že mezi osobami bez domova jsou proporcionalně nejméně zastoupeni lidé nejmladších (18–29 let) a nejstarších (65+) věkových kategorií. Byl zaznamenán vyšší podíl osob předdůchodového věku, lidé ve věkové **kategorii 50–64 let tvořili více než jednu třetinu (37 %) ze všech zkoumaných**

3. Základní charakteristiky osob bez domova

dospělých osob bez domova. Se zvyšujícím se věkem klesá podíl osob spících venku a narůstá podíl osob využívajících pobytových služeb nocleháren a azylových domů.

Osoby bez domova mají nejčastěji základní **vzdělání** (37 %) nebo středoškolské vzdělání bez maturity (43 %), maturitní či vyšší vzdělání dosáhlo pouze 15 % z nich. Z hlediska **rodinného stavu** jsou nejvíce zastoupeni svobodní (53 %) a rozvedení (38 %), nezanedbatelný je i podíl ovdovělých (5 %), zbytek (4 %) tvoří sezdaní, kteří ale ve většině případů s manželkou či manželem nežijí.

4. Délka, kontinuita a příčiny života bez domova

Čím déle žije člověk bez domova, tím nižší je šance, že se mu podaří (opět) získat stabilní ubytování a pravidelný příjem (Holpuch, Nešporová, 2020). Dlouhodobé bezdomovectví jednotlivce vede k rozvoji adaptačních mechanismů na život v chudobě a v sociálním vyloučení, díky nimž erodují schopnosti nezbytné pro fungování ve formálním ekonomickém a společenském systému (viz Kidd, Davidson: 2007; Marek, Strnad, Hotovcová, 2012: 102). V této kapitole proto přinášíme informace o délce a kontinuitě období, v jejichž průběhu sledovaná populace osob žije/žila bez domova. Bezdomovectví jednotlivce má v mnoha případech charakter opakované zkušenosti. Sledujeme proto u těchto životních etap nejen jejich délku a podobu, ale také jejich periodicitu.

4.1 Věk ztráty bydlení

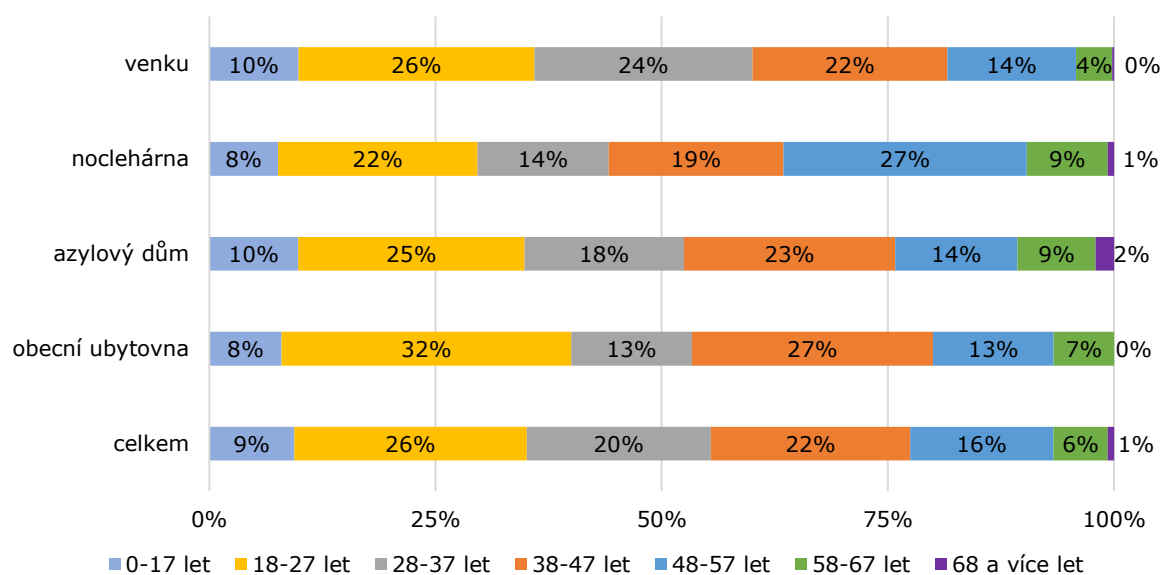
O bydlení přicházejí lidé relativně rovnoměrně napříč všemi věkovými kategoriemi (viz tabulka č. 4.1). Nelze proto říci, že by v tomto směru byla nějaká věková skupina ohroženější než jiná.

Z grafu č. 4.1 vyplývá, že **lidé, kteří ztrácejí ubytování v nižším věku (věkové kategorie 18–37 let), využívají noclehárny a azylové domy znatelně méně než lidé, kteří ztrácejí ubytování v pozdějším věku** (věkové kategorie 38 a více let). Zatímco kategorie osob, které ztratily domov ve věku 37 a méně let, jsou nejsilněji zastoupeny mezi lidmi, kteří přespávají venku, kategorie osob, které přišly o domov ve věku nad 37 let, převažují u osob využívajících noclehárny a azylové domy.

Nejvíce je mezi lidmi bez domova těch, kteří ztratili bydlení ve věku 18–27 let (graf č. 4.1). Detailní data ukazují, že na zvýšené hodnotě v kategorii 18–27 let se pravděpodobně podílí skutečnost, že mnohé osoby označily za ztrátu domova ukončení náhradní institucionální péče v osmnácti letech, zatímco přibližně 9 % osob se považovalo za „osoby bez domova“ už v dětství, když byly do institucionální péče svěřeny. Virtuálně se tak přesouvá tento typ „bezdomovectví“ z kategorie méně než 18 let do kategorie 18–27 let. Dále, při sledování hodnot ztráty domova ve věku nad 47 let (viz graf č. 4.1) je třeba brát v potaz skutečnost, že lidí, kteří se do takové situace mohou hypoteticky dostat, je logicky méně než těch, kteří mohou/mohli přijít o bydlení ve dvaceti letech. Zatímco padesátiletý člověk mohl poprvé ztratit bydlení ve dvaceti letech stejně tak jako ve svých padesáti, dvacetiletý člověk svůj domov později, než ve svých dvaceti ztratit nemohl. Podíl osob, které ztratily bydlení ve věku 18–27 let je proto výrazně vyšší, než je zastoupení osob z této věkové kategorie ve sledované populaci (srov. graf č. 4.1 a 4.2).

4. Délka, kontinuita a příčiny života bez domova

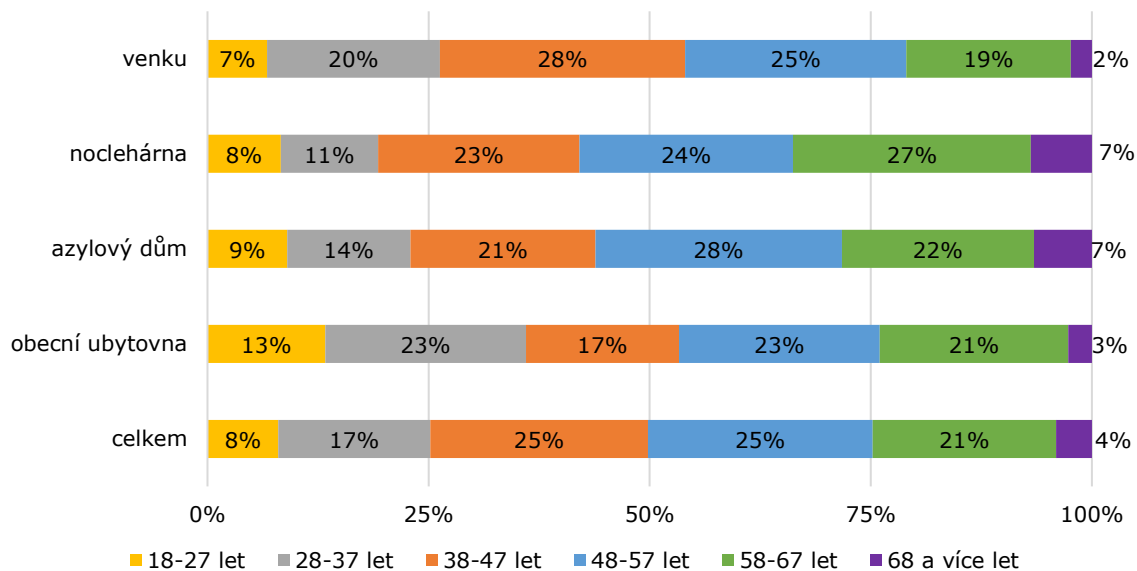
Graf č. 4.1 **Věk ztráty domova dle místa přespávání (v %)**

Odpovědi na otázku Q4: V kolika letech jste poprvé ztratil(a) bydlení?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 012, venku N = 548, noclehárna N = 145, azylový dům = 244, obecní ubytovna N = 75

Graf č. 4.2 **Aktuální věk podle současného místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 012, venku N = 548, noclehárna N = 145, azylový dům = 244, obecní ubytovna N = 75

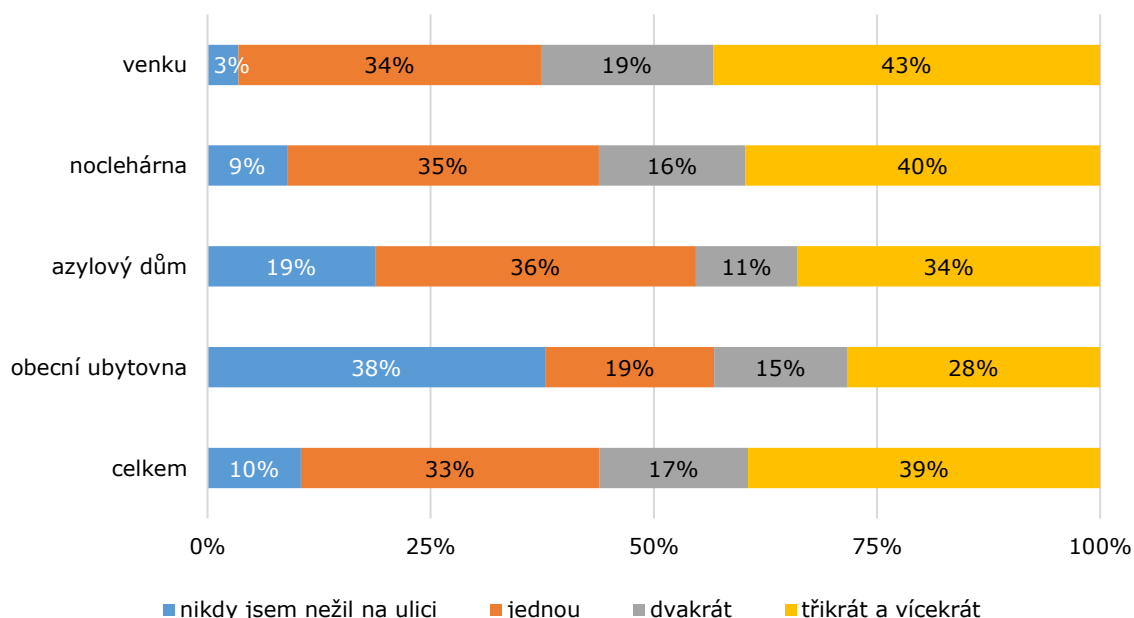
Tabulka č. 4.1 **Věk ztráty domova podle současného věku** (v %)

věk ztráty bydlení	současný věk						celkem
	18-27 let	28-37 let	38-47 let	48-57 let	58-67 let	68 a více let	
0-17 let	35,4	14,4	7,2	5,8	3,3	4,9	9,5
18-27 let	64,6	54,6	29,3	12,1	3,3	2,4	25,7
28-37 let	0,0	31,0	37,8	14,8	7,6	9,8	20,3
38-47 let	0,0	0,0	25,7	39,7	26,7	2,4	22,0
48-57 let	0,0	0,0	0,0	27,6	37,6	19,5	15,6
58-67 let	0,0	0,0	0,0	0,0	21,4	41,5	6,1
68 a více let	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	19,5	0,8
celkem	100	100	100	100	100	100	100

Odpovědi na otázku Q4: V kolika letech jste poprvé ztratil(a) bydlení?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 012

Bezdomovectví jednotlivce má charakter opakované, respektive přerušované zkušenosti. **39 % osob bez domova se dostalo na ulici ve svém životě nejméně třikrát.** V případě osob přespávajících venku, žilo na ulici nejméně třikrát dokonce 43 % z nich a celých 62 % ztratilo domov více než jednou (viz graf č. 4.3). Výzvou tedy není pouze bezdomovectví překonat, ale především se v novém způsobu života trvale ukotvit.

Graf č. 4.3 **Počet životních etap na ulici podle místa přespávání** (v %)

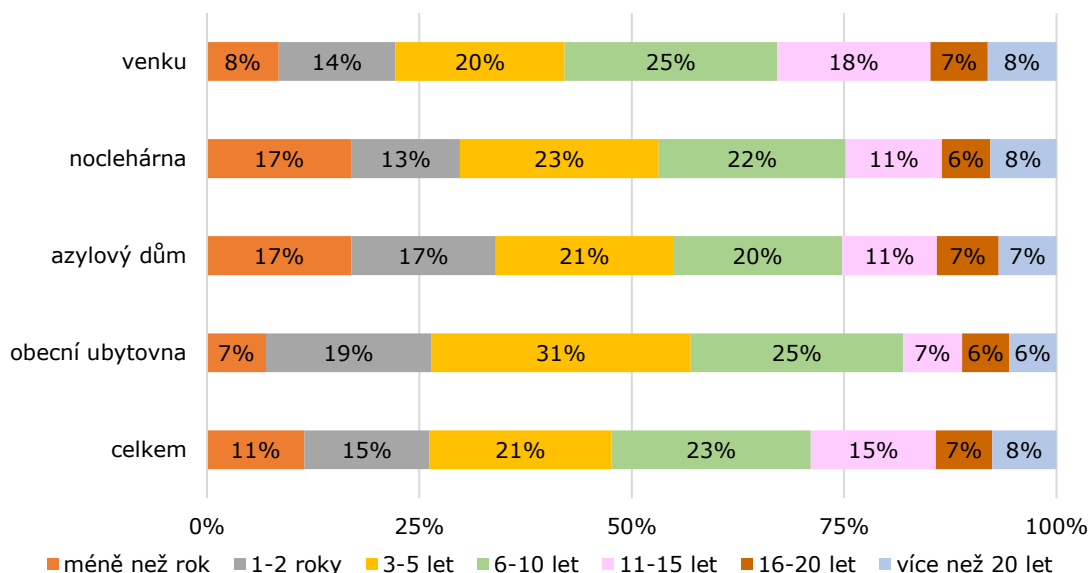
Odpovědi na otázku Q5: Kolikrát jste ve svém životě žil na ulici?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 012, venku N = 549, noclehárna N = 146, azylový dům = 245, obecní ubytovna N = 74

4.2 Doba strávená na ulici

Bezdomovectví má zpravidla dlouhodobý charakter. **Více než polovina osob ze sledované populace (53 %) žila bez domova 6 a více let** (viz graf č. 4.4). Z hlediska místa typického přespávání je dlouhodobé bezdomovectví nejvíce rozšířeno mezi těmi, kdo přespávají venku. V rámci této skupiny žilo bez domova 6 a více let 58 % osob. Pokud do životních etap bez domova nezahrneme dobu, kterou lidé z této populace trávili v azylových domech a obecních ubytovnách (tzn. budeme počítat pouze přespávání venku a v noclehárnách), situace se nezmění nijak radikálně. V noclehárnách a venku přespávalo po dobu 6 a více let 40 % osob bez domova, v případě kategorie osob přespávajících v době výzkumu venku je to přesně polovina (viz graf č. 4.5).

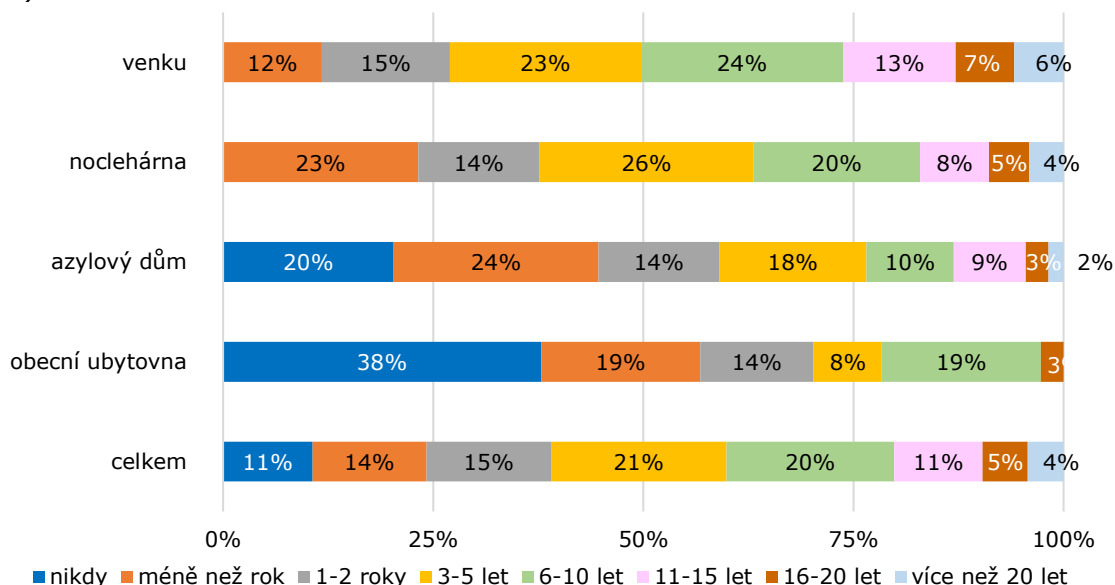
Graf č. 4.4 **Počet let strávených bez domova** (venku, v noclehárně, v azylovém domě nebo v obecní ubytovně, v %)

Sečtené hodnoty odpovědí na otázky Q6: „Zkuste spočítat, kolik let, případně měsíců, jste celkem ve svém životě strávil(a) na ulici či v noclehárně“ a Q7: „Zkuste spočítat, kolik let, případně měsíců, jste celkem ve svém životě strávil(a) v azylovém domě či v obecní ubytovně pro osoby bez přístřeší“

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 012, venku N = 532, noclehárna N = 141, azylový dům = 206, obecní ubytovna N = 72

Graf č. 4.5 Počet let, které osoby bez domova strávily venku nebo v noclehárně (v %)

Odpovědi na otázku Q6: Zkuste spočítat, kolik let, případně měsíců, jste celkem ve svém životě strávil(a) na ulici či v noclehárně.

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 012, venku N = 545, noclehárna N = 146, azylový dům = 221, obecní ubytovna N = 74

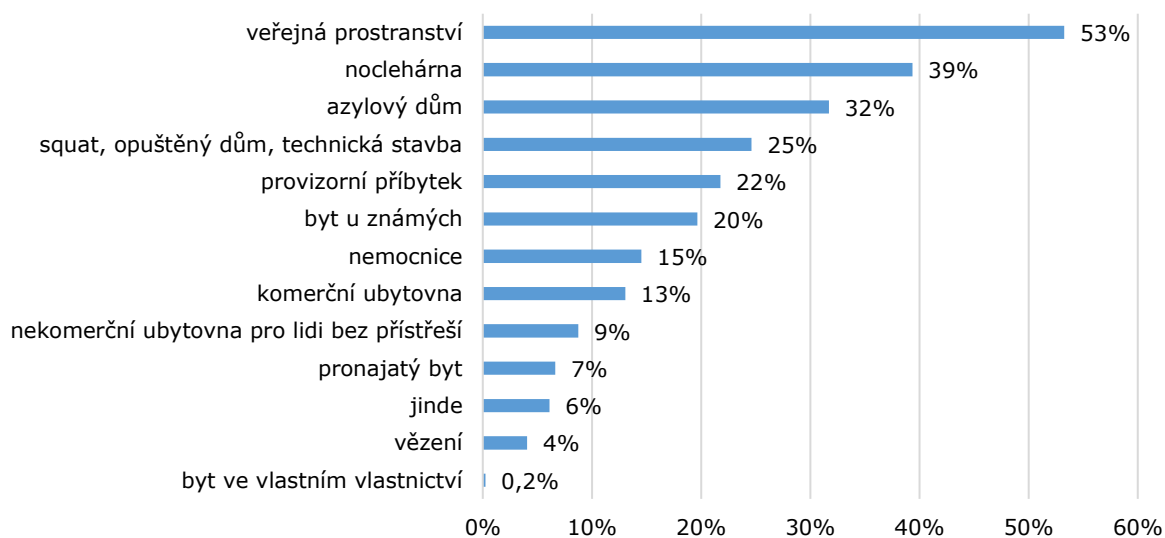
4.3 Místa přespávání po ztrátě domova

Nejtypičtějším místy přespávání osob bez domova byla v uplynulém roce veřejná prostranství (53 % osob), následně noclehárny (39 % osob) a na třetím místě azylové domy (32 % osob), viz graf č. 4.6. U osob přespávajících v době výzkumu venku byla nejčastěji uváděnými místy veřejná prostranství (73 %), squaty/opuštěné či technické stavby (36 % osob) a provizorní příbytky (35 % osob; viz graf č. 4.7).

Téměř polovina (45 %) osob přespávajících v době výzkumu venku nevyužila v uplynulých 12 měsících žádný typ ubytovací služby či jakéhokoliv jiného standardního ubytování. Velká část osob bez domova tedy žije zcela nezávisle na tomto typu sociálních služeb.

4. Délka, kontinuita a příčiny života bez domova

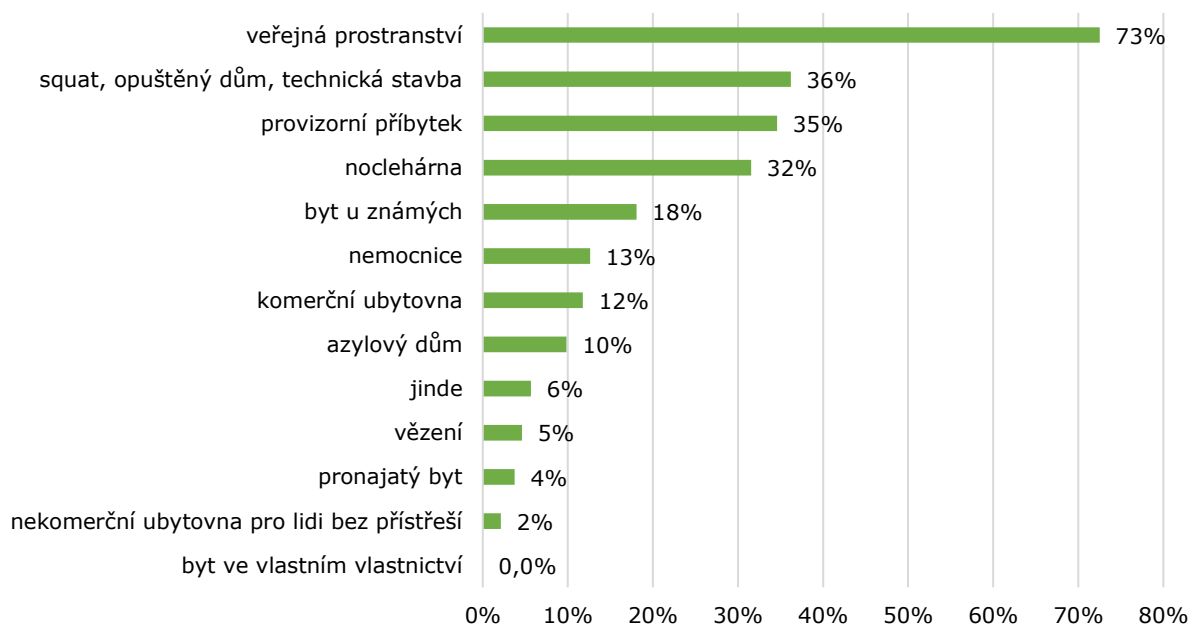
Graf č. 4.6 **Typy míst přespávání všech osob bez domova v posledních 12 měsících** (v %)

Odpovědi na otázku Q8: Kde všude jste v posledním roce přespával(a)?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, všechny osoby bez domova, N = 1 013

Graf č. 4.7 **Místa noclehu osob přespávajících venku v posledních 12 měsících** (v %)

Odpovědi na otázku Q8: Kde všude jste v posledním roce přespával(a)?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, osoby přespávající venku, N = 549

Tabulka č. 4.2. **Typy všech míst přespávání v posledních 12 měsících podle místa noclehu v době dotazování (v %)**

místa přespávání v posledních dvanácti měsících	místo přespávání v době dotazování				
	venku	noclehárna	azylový dům	obecní ubytovna	celkem
veřejná prostranství	72,5	45,1	26,3	15,8	53,3
noclehárna	31,6	95,1	33,0	8,8	39,4
azylový dům	9,9	17,9	93,7	16,2	31,7
squat, opuštěný dům, technická stavba	36,2	19,2	6,9	7,8	24,6
provizorní příbytek	34,6	7,3	5,3	9,6	21,8
byt u známých	18,1	19,8	24,9	13,8	19,7
nemocnice	12,6	12,3	19,9	15,5	14,5
komerční ubytovna	11,8	19,1	13,9	8,0	13,1
nekomerční ubytovna pro lidi bez přístřeší	2,1	3,4	3,3	86,2	8,7
pronajatý byt	3,8	9,2	12,6	3,2	6,6
jinde	5,7	5,5	7,8	5,0	6,1
vězení	4,6	2,5	5,0	0,0	4,1
byt ve vlastním vlastnictví	0,0	0,0	1,0	0,0	0,2

Odovědi na otázku Q8: Kde všude jste v posledním roce přespával(a)?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 012, venku N = 549, noclehárna N = 145, azylový dům = 245, obecní ubytovna N = 74

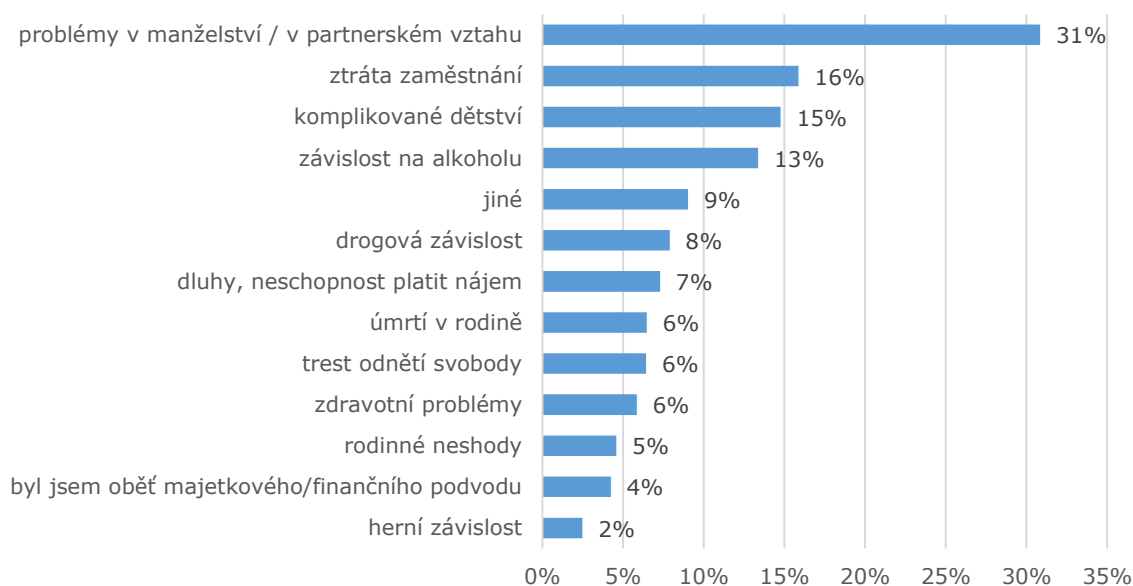
4.4 Příčiny ztráty stabilního bydlení

Jako **příčinu ztráty stabilního bydlení** uvádějí osoby bez domova **nejčastěji** odpovědi, které jsme klasifikovali jako **problémy v manželství/partnerském vztahu** (31 % osob), končící typicky rozvodem. Druhým nejčastěji zmiňovaným důvodem je **ztráta zaměstnání** (16 % osob) a třetím **komplikované dětství** (15 % osob), viz graf č. 4.8. Respondenti na otázku odpovídali spontánně, odpovědi jim nebyly předčítány a zároveň měli možnost uvést více důvodů. Díky tomu, že odpovědi nebyly respondentům nabízeny, **je potřeba tyto výsledky chápat především jako subjektivní výpovědi o vlastním prožívání momentu ztráty bydlení**. Pokud bychom se doptávali na níže uvedené okolnosti jednotlivě, uváděné hodnoty by byly pravděpodobně výrazně vyšší.

Pokud sledujeme odpovědi podle místa přespávání, pak nalezneme největší rozdíly u odpovědi závislost na alkoholu. Tuto odpověď zvolilo 18 % osob přespávajících venku, zatímco u ostatních kategorií to bylo v průměru jen necelých devět procent. Lze předpokládat, že tento rozdíl souvisí s častými zákazy užívání alkoholu v ubytovacích zařízeních. Silným alkoholikům bez domova proto často nezbyvá nic jiného než přespávat venku.

Relativně významné množství osob (6 %) uvedlo jako důvod ztráty bydlení úmrtí rodinného příslušníka, u něhož přebývaly. Se smrtí příbuzného (nejčastěji rodiče či partnera), který měl daný byt v pronájmu či v osobním vlastnictví, ztratili tito lidé možnost byt užívat.

Graf č. 4.8 **Příčiny ztráty stabilního bydlení (v%)**

Odpovědi na otázku Q33: Co způsobilo, že jste poprvé ztratil(a) stabilní bydlení?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 012

4.5 Shrnutí

Nejvíce je mezi lidmi bez domova těch, kteří ztratili bydlení ve věku 18–27 let. Nicméně ke ztrátě domova dochází relativně rovnoměrně ve všech věkových kategoriích.

Bezdomovectví jednotlivce má charakter opakované, respektive přerušované, zkušenosti. 39 % osob bez domova se dostalo na ulici ve svém životě nejméně třikrát. Bezdomovectví má také zpravidla dlouhodobý charakter. Více než polovina osob ze sledované populace (53 %) žila ve svém životě bez domova celkem 6 a více let. Největší podíl „dlouhodobých bezdomovců“ je mezi lidmi přespávajícími venku.

Nejtypičtějším místy přespávání osob bez domova byla v uplynulých dvanácti měsících veřejná prostranství (53 % osob), následně noclehárny (39 % osob) a na třetím místě azylové domy (32 % osob). Téměř polovina osob přespávajících v době výzkumu venku (45 %), nevyužila v uplynulých 12 měsících žádný typ ubytovací služby či jakéhokoliv jiného standardního ubytování. Velká část této populace tedy žije zcela nezávisle na systému sociálních ubytovacích služeb.

Nejčastěji uváděnou příčinou první ztráty stabilního bydlení jsou problémy v manželství/partnerském vztahu (31 % osob), dále ztráta zaměstnání (16 % osob) a komplikované dětství (15 % osob).

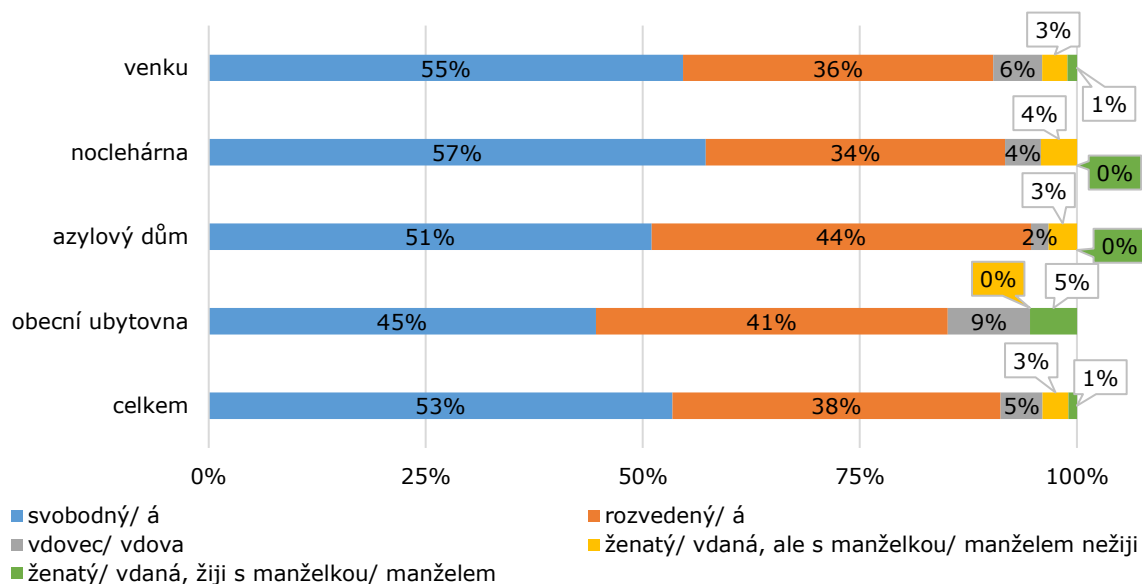
5. Rodinné zázemí a sociální kontakty

Jedním z významných faktorů, které sehrávají u osob bez domova důležitou roli v procesu vystoupení z bezdomovectví, je existence kvalitního mezilidského vztahu s člověkem, který je svým životem ukotvený mimo bezdomovecké prostředí. Těmito osobami mohou být rodinní příslušníci, přátelé mimo okruh lidí bez domova nebo sociální pracovníci (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018; Ravenhill, 2008; Thompson, 2004). Z tohoto důvodu jsme sledovali, jakými sociálními kontakty disponují lidé z české populace osob bez domova a jaké jsou jejich rodinné vazby a vztahy. Zjišťovali jsme jejich rodinný stav, zda mají nějaké děti, zda mají v současnosti partnera či partnerku. Dále nás zajímalo, zda udržují vztahy s někým z rodiny, zda rodinní příslušníci vědí o jejich bezdomovectví a zda jim někdo z nich pomáhá. Dále jsme sledovali, zda mají dobré přátele mezi lidmi bez domova a zda mají dobré přátele mezi lidmi s vlastním bydlením a stabilním zaměstnáním.

5.1 Partnerství a děti

Přibližně polovina (47 %) z námi sledované populace osob bez domova někdy žila v manželství. V naprosté většině případů se však jednalo o sňatky, které **skončily rozvodem** (viz graf č. 5.1). Poměrně vysokému podílu osob bez domova, které mají zkušenost s manželstvím, odpovídá i poměrně vysoká míra rodičovství v této populaci. Padesát jedna procent osob z námi sledované populace uvedlo, že má jedno či více dětí. Další deset procent na otázku nechtělo odpovědět, **lze tedy předpokládat, že reálná míra rodičovství se bude pohybovat v populaci osob bez domova mezi 51–61 %** (viz graf č. 5.2).

Graf č. 5.1 Rodinný stav osob bez domova podle místa pobytu (v %)

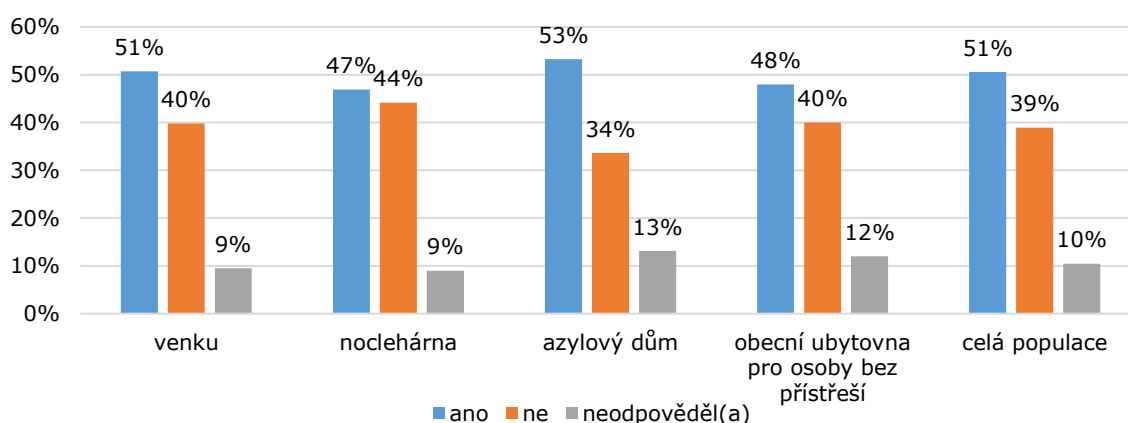

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 549, noclehárna N = 145, azylový dům N = 245, obecní ubytovna N = 74.

5. Rodinné zázemí a sociální kontakty

Lidé žijící dlouhodobě bez domova přirozeně ztrácí možnost pečovat o své nezletilé děti. Nezletilé děti mohou být vychovávány buďto jejich bývalými partnery, jinými rodinnými příslušníky nebo vyrůstat v institucionální péči. Z důvodu nezájmu či studu se velká část osob bez domova se svými dětmi neseťkává (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018: 43). Se svými dětmi se od počátku roku (tedy v uplynulých pěti měsících) osobně setkalo 35 % rodičů z naší sledované populace osob bez domova, dalších 13 % s nimi bylo v kontaktu prostřednictvím telefonu, případně prostřednictvím e-mailu či sociálních sítí (viz graf č. 5.3). **Lze tedy říci, že kontakt se svými dětmi udržuje přibližně polovina osob bez domova, které jsou rodiči.** Nejméně často se se svými dětmi v daném roce setkávaly osoby přespávající venku, kontakt s dětmi potvrdilo v rámci této skupiny jen 35 % rodičů.

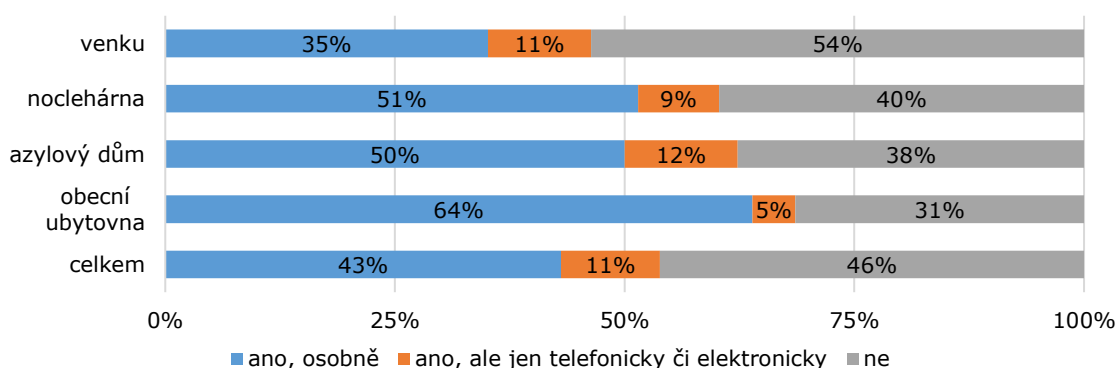
Graf č. 5.2 **Rodičovství osob bez domova podle místa přespávání (v %)**

Odpovědi na otázku Q18: Máte nějaké děti?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 548, noclehárna N = 145, azylový dům N = 244, obecní ubytovna = 75.

Graf č. 5.3 **Kontakt s dětmi v posledních pěti měsících podle místa přespávání (v %)**

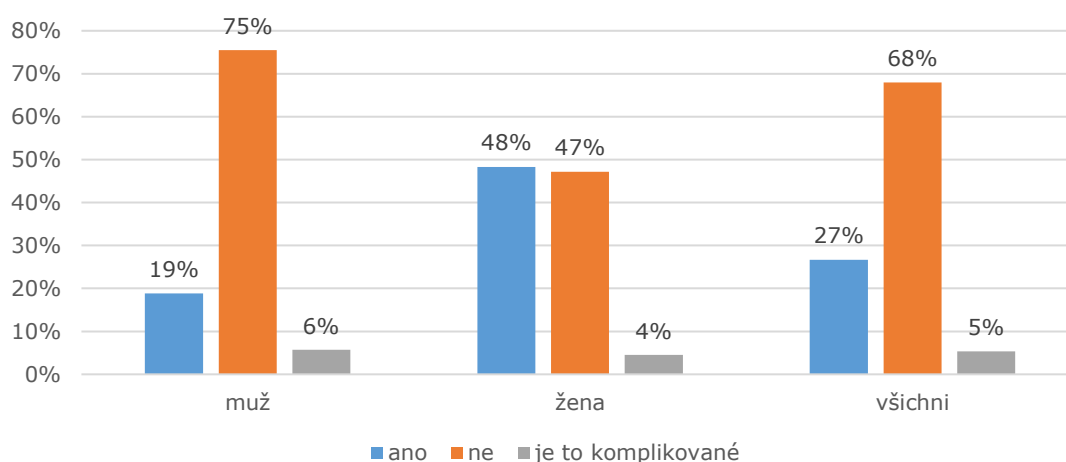
Odpovědi na otázku Q21: Byl(a) jste letos v kontaktu s někým z vaší rodiny: s dětmi

Pozn.: Odpovídali pouze rodiče.

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 274, noclehárna N = 68, azylový dům N = 130, obecní ubytovna = 35.

Partnera či partnerku měla v době výzkumu čtvrtina sledované populace, přičemž ženy bez domova žily v partnerském vztahu dvaapůlkrát častěji než muži (viz graf č. 5.4). Nejčastěji byly v partnerském vztahu osoby využívající obecní ubytovny pro osoby bez domova (34 % osob), následně osoby přespávající venku (28 %), dále osoby v azylových domech (25 %) a nakonec osoby v noclehárnách (19 %). Za pozornost stojí také zjištění, že **největší podíl zadaných žen se nachází mezi osobami přespávajícími venku**. Zatímco zadaných mužů je mezi přespávajícími venku pouze jedna pětina (21 %), zadaných žen tu nalezneme celé tři pětiny (59 %), což je nejvíce ze všech sledovaných kategorií. Vysvětlením může být silnější potřeba žen přespávajících venku zvýšit prostřednictvím partnerského vztahu vlastní bezpečí. Data lze však interpretovat i z opačné perspektivy, tedy tak, že ženy bez partnerů jsou na ulici tou nejohroženější skupinou, a proto se snaží v tomto prostředí nezůstat.

Graf č 5.4 Partnerský vztah osob bez domova podle pohlaví (v %)

Odpovědi na otázku Q19: Máte v současnosti partnera/partnerku?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 1 005

5.2 Aktuální vztahy s rodinou

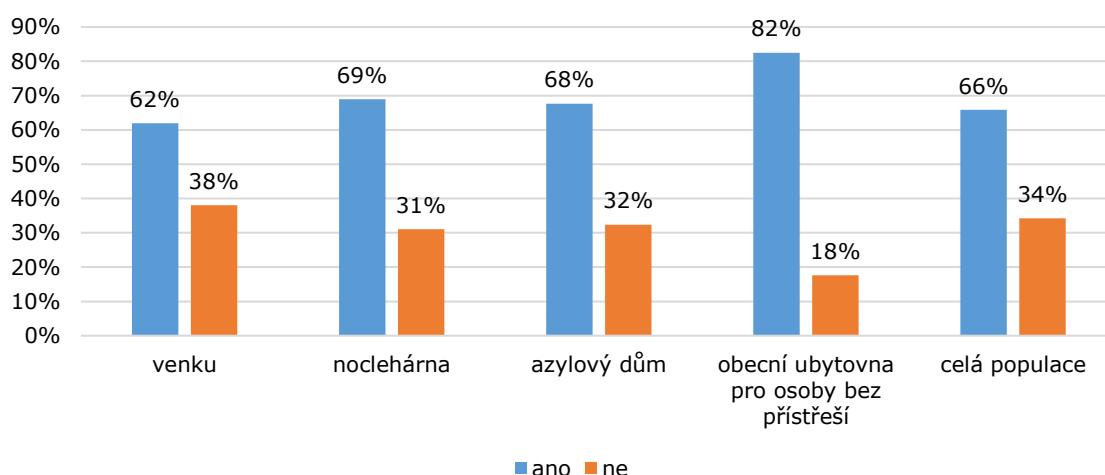
Ve studii sledující případy úspěšné reintegrace osob bez domova v USA byl nejčastěji uváděným faktorem úspěšné cesty z bezdomovectví dobrý vztah s někým z rodiny (Thompson, 2004: 429).

V našem výzkumu jsme se ptali odděleně na intenzitu kontaktu s rodiči, s vlastními dětmi a s dalšími příbuznými. Sledovali jsme pouze ty kontakty, ke kterým došlo od počátku daného roku (tzn. přibližně v období pěti výzkumu předcházejících měsíců). **V tomto období byly s někým z rodiny v osobním, telefonickém anebo elektronickém kontaktu dvě třetiny osob bez domova** (viz graf č. 5.5). **Kontakt ryze osobní povahy realizovalo 56 % osob z této populace.**

Nejčastější formou kontaktu bylo **osobní setkání s jiným příbuzným, než jsou děti nebo rodiče**. Tento typ kontaktu realizovalo ve sledovaném období **35 %** dotazovaných osob bez domova. Druhým nejčastějším typem kontaktu bylo **setkání s rodiči**. **To realizovalo 26 %** osob bez domova. Nejméně častým typem kontaktu

bylo **setkání s dětmi**, pokud se však zaměříme pouze na osoby, které nějaké děti mají, pak došlo v této subkategorii **k osobnímu setkání ve 43 % případů**. Z hlediska obvyklého místa přespávání se nejméně často se svými dětmi setkávaly osoby přespávající venku – se svými dětmi se v daném roce osobně setkala pouze 35 % rodičů z této kategorie.

Graf č. 5.5 **Kontakt osob bez domova s rodinou v posledních pěti měsících podle místa přespávání (v %)**

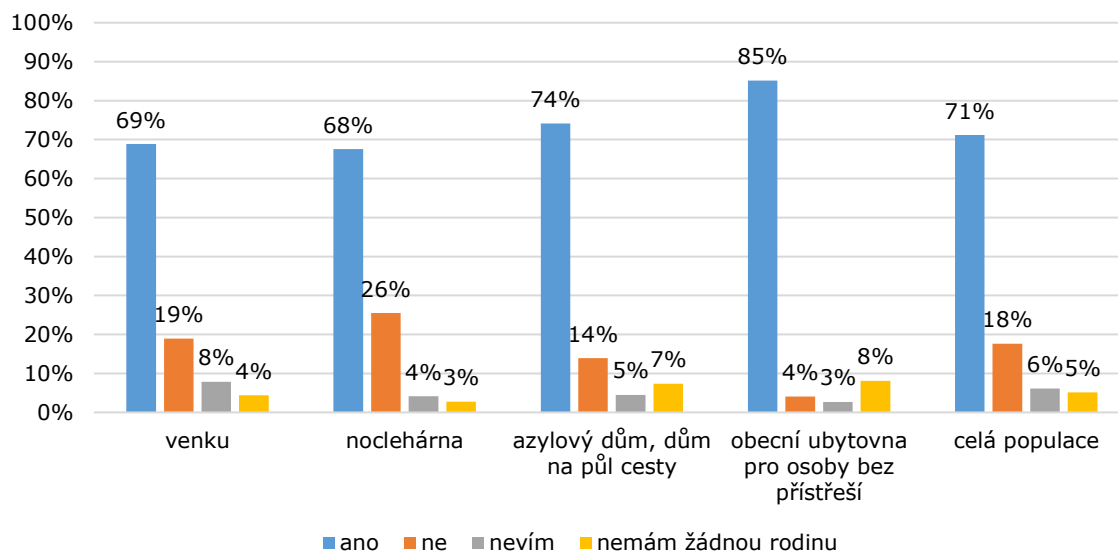
Pozn.: Kontakt mohl být osobní, telefonický, nebo elektronický.

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data*; venku N = 548, noclehárna N = 145, azylový dům N = 244, obecní ubytovna = 75.

Pevné pouto s někým z rodiny, kdo má pravidelný příjem a stabilní bydlení, může být klíčovým faktorem pro úspěšné vystoupení z bezdomovectví. Mezi osobami bez domova je však velmi častým jevem snaha své bezdomovectví před rodinnými příslušníky zatajovat. Respondenti výzkumu realizovaného týmem Marie Vágnerové hovoří o snaze nepřidělat rodině problémy nebo o hlubokém studu, díky němuž se snaží svou situaci před svými blízkými skrývat (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018: 26).

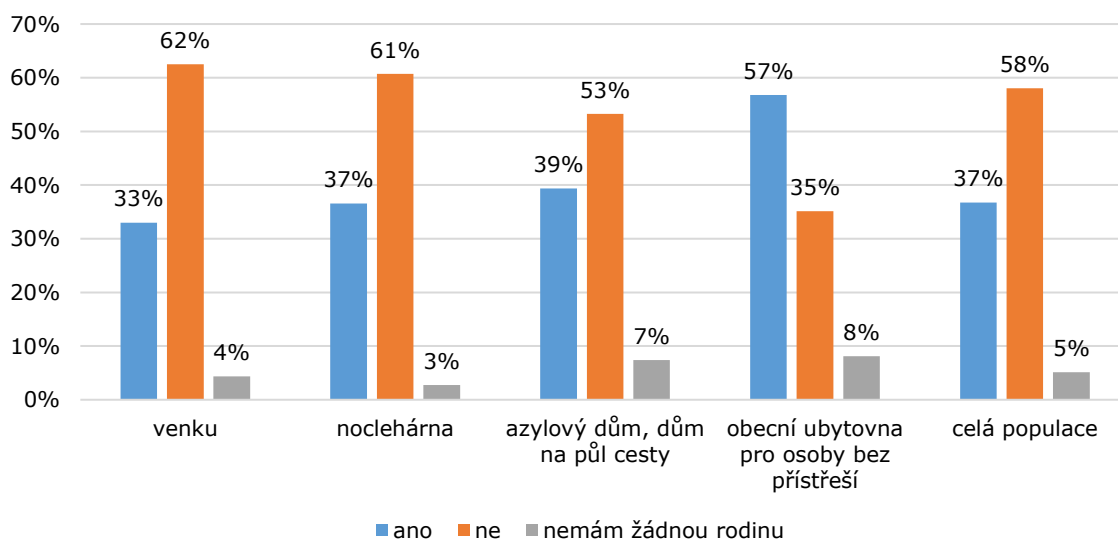
Z těchto důvodů nás zajímalo, jaká část osob bez domova žije na ulici s vědomím, že jejich rodina o jejich nepříznivé situaci vůbec neví (viz graf č. 5.6). **Nejčastěji o bezdomovectví svých blízkých údajně nevěděly rodiny osob využívajících noclehárny (uvedlo 26 % přespávajících v noclehárně), dále pak rodiny osob přespávajících venku (uvedlo 19 % těchto osob). V případě azylových domů se jednalo jen o 14 % osob a v případě obecních ubytoven šlo pouze o 4 % osob.** Tyto výsledky lze chápat tak, že čím více je situace osob bez domova nepříznivá a stigmatizující, tím více se za ní dotčení stydí a tím více mají tendenci ji před svými blízkými tajit.

Udržování vazeb s rodinou jsme zjišťovali také prostřednictvím otázky, **zda osobám bez domova pomáhá někdo z rodiny** (viz graf 5.7). **Kladně odpovědělo 37 % osob.** Nejméně někdo z rodiny pomáhal osobám přespávajícím venku (kladně odpověděla pouze třetina z nich).

Graf č. 5.6 **Povědomí rodiny o tom, že je respondent „na ulici“ podle místa přespávání (v %)**

Odpovědi na otázku: Ví vaše rodina, že jste na ulici?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 549, noclehárna N = 145, azylový dům N = 244, obecní ubytovna = 74.

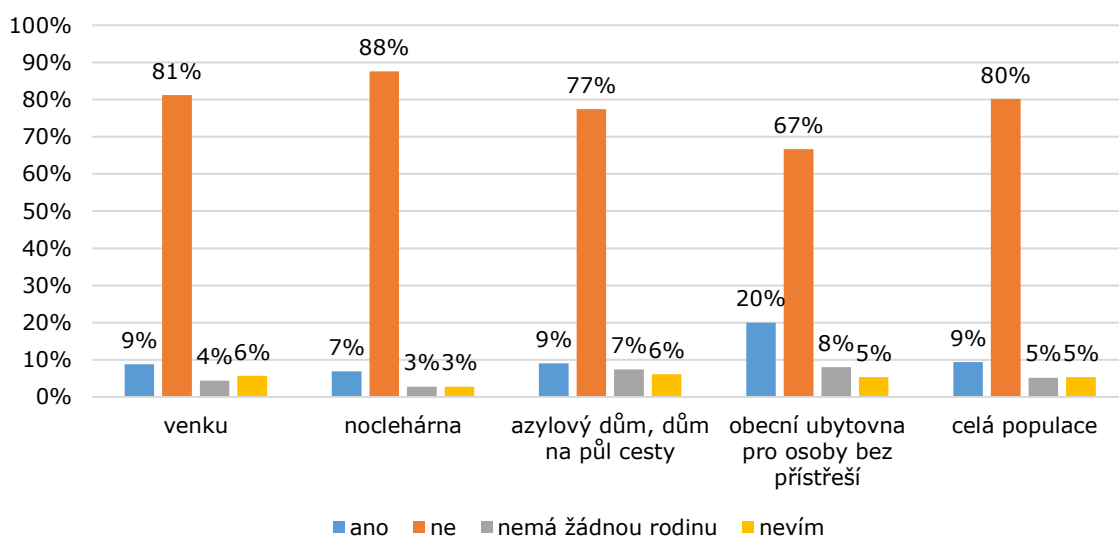
Graf č. 5.7 **Pomoc poskytovaná osobám bez domova od někoho z jejich rodiny podle místa přespávání (v %)**

Odpovědi na otázku Q23: Pomáhá vám někdo z rodiny?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 549, noclehárna N = 145, azylový dům N = 244, obecní ubytovna = 74.

Sledovali jsme také, nakolik může být bezdomovectví ovlivněno rodinnými poměry. Zjišťovali jsme proto, zda žije ještě někdo z rodiny respondentů na ulici či v zařízení pro osoby bez domova. **9 % z námi sledované populace potvrdilo, že má alespoň jednoho rodinného příslušníka, který je také bez domova** (viz graf č. 5.8).

Graf č. 5.8 Podíly osob bez domova (členěno dle místa přespávání), které mají v rodině alespoň jednu další osobu bez domova (v %)

Odpovědi na otázku Q24: Žije někdo z vaší rodiny na ulici či v zařízení pro osoby bez přístřeší?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 549, noclehárna N = 145, azylový dům N = 244, obecní ubytovna = 75.

5.3 Přátelství s lidmi z bezdomoveckého prostředí a s lidmi mimo něj

Mezilidské vztahy mezi lidmi žijícími bezdomoveckým způsobem života bývají velmi nestabilní, provází je často vzájemná nedůvěra a samotní bezdomovci je považují za povrchní, nestálé a v principu spíše za špatné. Respondenti z výzkumu mezi mladými bezdomovci hovořili v tomto smyslu na jedné straně o bezohlednosti a principu práva silnějšího, na straně druhé pak o principu reciprocity. Upřímné přátelství mezi lidmi bez domova považovali za zřídka jev (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018: 107).

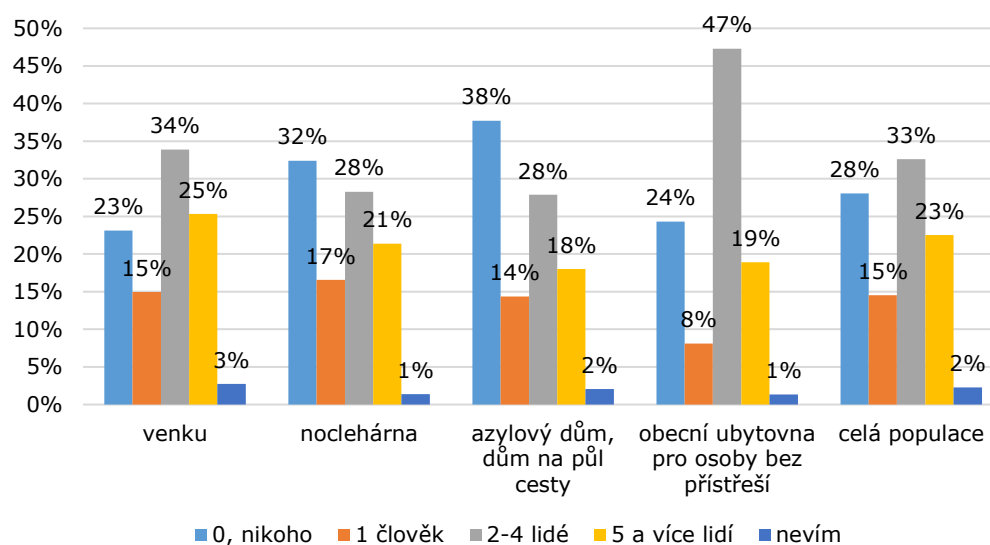
Podle dat z našeho výzkumu **nemá 28 % osob bez domova z námi sledovaných kategorií mezi sebou žádné přátele**. Patnáct procent uvedlo, že za přítele či přítelkyni považuje jen jednu osobu, třetina uvedla 2–4 osoby a 23 % se přátelí s 5 a více osobami bez domova (viz graf č. 5.9).

Sledovali jsme také, do jaké míry udržují lidé bez domova vztahy s lidmi, kteří mají stabilní práci a bydlení. Autoři výzkumu mezi mladými českými bezdomovci popisují blízké vztahy lidí bez domova s osobami žijícími standardním způsobem života jako klíčový prvek pro úspěšné absolvování náročného procesu reintegrace (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018: 276). Takovými blízkými mohou být i sociální pracovníci, kteří

jsou schopni se svými klienty navázat hlubší a upřímný mezilidský vztah. Pokud lidé žijící bezdomoveckým způsobem života zažívají, že o ně má někdo zájem, vede to k nárůstu jejich sebeúcty, naděje a víry, že vystoupení z bezdomovectví je možné (Ravenhill, 2008: 186). Pokud člověka žijícího bezdomoveckým způsobem života mezi sebe přijme nějaké společenství či skupina fungující mimo bezdomovecké prostředí (může se jednat například o církev), má to pozitivní vliv na jeho sebevědomí. Žádný respondent z výzkumu týmu Vágnerové neměl potřebu změnit svůj životní styl do té doby, než objevil novou referenční skupinu, do níž by chtěl patřit (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018: 282).

Sledovali jsme proto **přátelské vztahy osob bez domova s lidmi se stabilní prací a vlastním bydlením záměrně pouze mimo okruh pracovníků sociálních služeb. Tento typ přátelství potvrdilo 60 % osob bez domova** (viz graf č. 5.10). Nejčastěji takový vztah udržovaly osoby využívající azylový dům (67 % osob), nejméně často pak lidé přespávající venku a v noclehárnách (v obou případech 57 % osob). Celkem **83 % osob, které přátelskými vztahy mimo bezdomovecké prostředí disponovalo, bylo s těmito přáteli v uplynulých pěti měsících alespoň jednou v osobním kontaktu a 3 % s nimi v tomto období navázaly kontakt jiným způsobem** (viz graf č. 5.11).

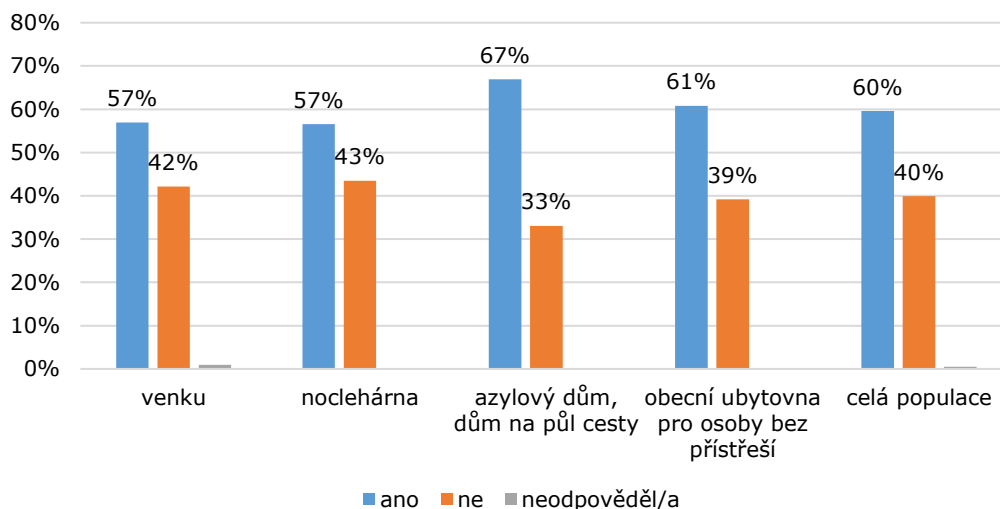
Graf č. 5.9 Počet přátel mezi lidmi bez domova (v %)

Odovědi na otázku Q25: Kolik lidí mezi lidmi bez domova můžete považovat za své přátele?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 549, noclehárna N = 145, azylový dům N = 244, obecní ubytovna = 74.

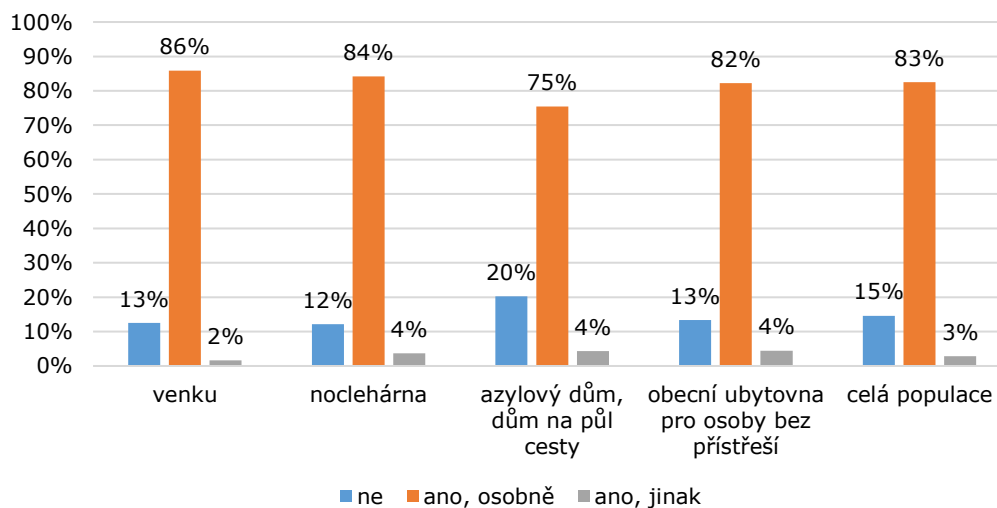
Graf č. 5.10 **Existence přátel s vlastním bydlením a stálým zaměstnáním podle místa přespávání (v %)**

Odpovědi na otázku Q26: Máte dobré přátele s vlastním bydlením a stálým zaměstnáním?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 548, noclehárna N = 145, azylový dům N = 245, obecní ubytovna = 74.

Graf č. 5.11 **Kontakt v posledních pěti měsících s přáteli, kteří mají stabilní bydlení a zaměstnání, členěno podle místa přespávání (v %)**

Odpovědi na otázku Q27: Byl jste s nimi letos v kontaktu? (s přáteli se stabilním bydlením a zaměstnáním)

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 312, noclehárna N = 82, azylový dům N = 163, obecní ubytovna = 45.

5.4 Shrnutí

V případech úspěšné reintegrace lidí bez domova hrají zpravidla významnou roli dobré vztahy s lidmi, kteří žijí mimo bezdomovecké prostředí, mají stabilní bydlení a pravidelný zdroj příjmů. Tento typ vazeb však u velké části osob bez domova vůbec nefiguruje.

Téměř polovina (47 %) osob bez domova žila někdy v minulosti v manželském svazku, avšak v současnosti se svou manželkou či manželem žije již jen 1 % z nich. V nějaké jiné formě partnerského soužití než je manželství žije čtvrtina této populace. Ženy bez domova žijí v partnerském vztahu dvaapůlkrát častěji než muži.

Přibližně polovina (51–61 %) této populace má jedno či více dětí, avšak kontakt se svými dětmi udržuje jen 54 % těchto rodičů. Nejméně často se svými dětmi vídají osoby přespávající venku (pouze 35 % rodičů).

V uplynulých pěti měsících byly s nějakým svým rodinným příslušníkem v kontaktu dvě třetiny osob bez domova. Setkání osobní povahy realizovalo 56 % osob z této populace.

Osoby bez domova často své bezdomovectví před svými rodinnými příslušníky tají. Nejčastěji o bezdomovectví svých blízkých údajně nevěděly rodiny osob využívajících noclehárny (uvedlo 26 % přespávajících v noclehárně), dále pak rodiny osob přespávajících venku (uvedlo 19 % těchto osob), v případě azylových domů se jednalo o 14 % osob a v případě obecních ubytoven šlo pouze o 4 % osob.

Osoby bez domova relativně často uváděly, že na ulici či v zařízení pro osoby bez přístřeší žije také někdo z jejich příbuzných. Každý jedenáctý člověk bez domova zná alespoň jednoho svého rodinného příslušníka, který je také bez domova.

Osoby bez domova vnímají vzájemné mezilidské vztahy spíše negativně. Podle dat z našeho výzkumu nemá 28 % osob bez domova z námi sledovaných kategorií mezi sebou žádné přátele. 60 % osob bez domova má nějaké přátele se stabilní prací a vlastním bydlením (mimo okruh pracovníků sociálních služeb), přičemž většina z nich (83 %) byla s těmito přáteli v uplynulých pěti měsících alespoň jednou v osobním kontaktu.

6. Základní potřeby a jejich naplňování

Základními potřebami nazýváme ty nejnižší potřeby v pomyslné pyramidě potřeb, kterou vytvořil americký psycholog Maslow (1943). Jedná se o potřeby fyziologické, které tvoří nejnižší patro a jsou nezbytné pro přežití člověka. Patří sem biologické potřeby jídla, pití, vzduchu, tepla, oblečení, přístřeší a odpočinku/spánku. Druhé patro základních potřeb zahrnuje potřebu bezpečí a jistoty. Osoby bez domova jsou těmi nejohroženějšími i v tom směru, že nemusí mít vždy možnost uspokojit svoje základní životní potřeby. Proto výzkum zjišťoval, nakolik se daří základní potřeby osob bez domova zajistit a jaký podíl ze zkoumané cílové skupiny osob nemá základní životní potřeby dostatečně saturovány. Vedle základních potřeb byla dále zjišťována zkušenost osob bez domova s policisty, úředníky a se zdravotnickým personálem. Tedy s pracovníky, kteří mohou osobám bez domova s naplněním základních životních potřeb pomáhat.

6.1 Přístup k jídlu a pití

Tabulky č. 6.1, 6.2 a 6.3 přináší informace o uspokojování vybraných základních potřeb osob bez domova na základě subjektivního hodnocení o jejich dostatku. Respondentům byla položena otázka: „Máte poslední dobou dostatek jídla / pitné vody / oblečení?“ Výsledky ukazují, že **téměř čtvrtina (23 %) osob bez domova nemá dostatek jídla a zhruba desetina nemá dostatek pitné vody (11 %;** tabulka č. 6.1 a 6.2, součty odpovědí spíše ne a rozhodně ne). Situace je **nejhorší mezi osobami přespávajícími venku**, mezi kterými v době výzkumu **31 % uvedlo, že nemělo poslední dobou dostatek jídla a 19 % uvedlo, že nemělo dostatek pitné vody** (tabulka č. 6.1 a 6.2, součet odpovědí spíše ne a rozhodně ne). Pociťovaný nedostatek jídla uvedla také každá osmá osoba (12 %) z těch, které přespávaly v azylových domech a v obecních ubytovnách. V noclehárnách pociťoval nedostatek jídla každý šestý dotazovaný (17 %; tabulka č. 6.1).

Tabulka č. 6.1 **Subjektivní hodnocení přístupu k jídlu podle místa přespávání** (v %)

dostatek jídla	venku	noclehárna	azylový dům	obecní ubytovna	celkem
rozhodně ano	33,3	46,9	58,2	50,7	42,5
spíše ano	35,9	35,9	29,9	37,3	34,6
spíše ne	23,0	11,0	11,1	12,0	17,6
rozhodně ne	7,8	6,2	0,8	0,0	5,3
celkem	100	100	100	100	100
<i>N</i>	549	145	244	75	1 013

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data*

Tabulka č. 6.2 **Subjektivní hodnocení přístupu k pitné vodě podle místa přespávání** (v %)

dostatek pitné vody	venku	noclehárna	azylový dům	obecní ubytovna	celkem
rozhodně ano	48,8	80,0	88,9	83,8	65,5
spíše ano	32,1	17,9	8,6	16,2	23,2
spíše ne	15,5	2,1	1,2	0,0	9,0
rozhodně ne	3,6	0,0	1,2	0,0	2,3
celkem	100	100	100	100	100
<i>N</i>	549	145	244	74	1 012

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data*

6.2 Přístup k oblečení

Při hodnocení přístupu k oblečení odpovídaly osoby bez domova rovněž často negativně; **jedna pětina osob ze sledované populace uvedla, že nemá dostatek oblečení (21 %)**, součet odpovědí spíše ne a rozhodně ne; tabulka č. 6.3). Opět zde byly velké rozdíly v závislosti na místě přespávání. Zatímco osoby přespávající v azylových domech, obecních ubytovnách a do značné míry také v noclehárnách zpravidla uváděly, že mají oblečení dostatek (87–94 %), mezi osobami přespávajícími venku pociťovala nedostatek oblečení zhruba jedna třetina osob (32 %, součet odpovědí spíše ne a rozhodně ne; tabulka č. 6.3).

Tabulka č. 6.3 **Subjektivní hodnocení přístupu k oblečení podle místa přespávání** (v %)

dostatek oblečení	venku	noclehárna	azylový dům	obecní ubytovna	celkem
rozhodně ano	32,8	55,9	77,1	77,0	50,0
spíše ano	34,8	31,0	16,7	14,9	28,4
spíše ne	21,5	11,7	4,9	8,1	15,1
rozhodně ne	10,9	1,4	1,2	0,0	6,4
celkem	100	100	100	100	100
<i>N</i>	549	145	245	74	1 013

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data*

6.3 Možnosti osobní hygieny

Problematický je u mnoha osob bez domova rovněž **přístup k základní osobní hygieně**, který **jako nedostatečný hodnotila třetina osob bez domova přespávajících venku (32 %)**, součet odpovědí spíše ne a rozhodně ne, tabulka č. 6.4). Situace je mnohem příznivější pro ty, kteří využívají ubytovacích zařízení, jako jsou nízkoprahové noclehárny, azylové domy, domy na půl cesty a obecní ubytovny. Podíváme-li se na zkoumané osoby bez domova jako celek, vzhledem k vysokému zastoupení osob spících venku zjišťujeme, že téměř každá pátá z nich (18 %) uvádí,

6. Základní potřeby a jejich naplňování

že poslední dobou spíše nemá či rozhodně nemá dostatek možností pro vykonávání osobní hygieny.

Tabulka č. 6.4 **Subjektivní hodnocení přístupu k hygieně podle místa přespávání,** (v %)

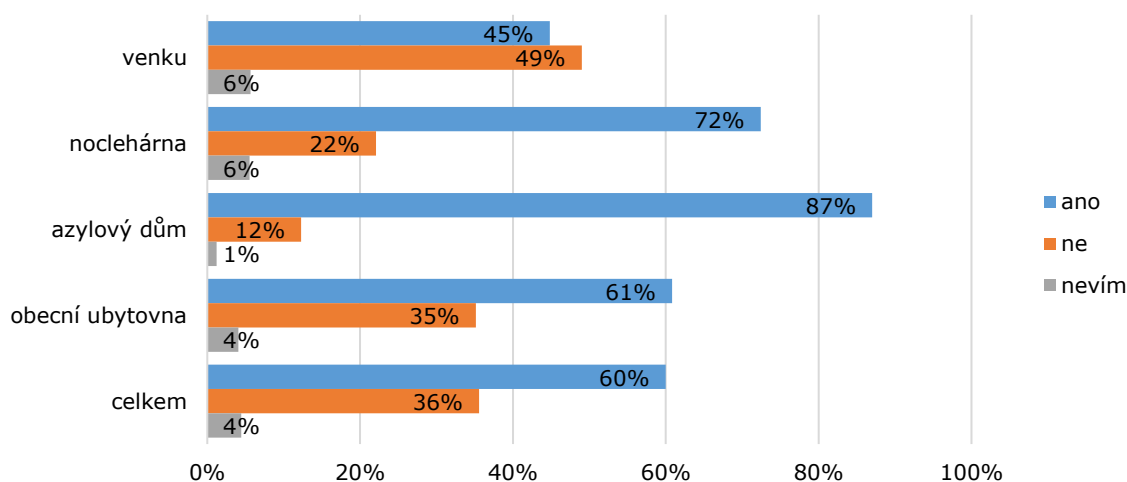
dostatek možností hygieny	venku	noclehárna	azylový dům	obecní ubytovna	celkem
rozhodně ano	33,4	74,7	89,8	78,1	56,2
spíše ano	35,0	23,3	8,2	15,1	25,4
spíše ne	18,8	1,4	0,8	2,7	10,8
rozhodně ne	12,8	0,7	1,2	4,1	7,6
celkem	100	100	100	100	100
<i>N</i>	548	146	244	73	1 011

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data

6.4 Spokojenost s místem přespávání

Spokojenost s místem přespávání je značně subjektivní a velmi závisí na kontextu a na tom, co člověk od daného místa očekává. V provedeném výzkumu byla zjištěna nejvyšší spokojenost s místem přespávání mezi osobami ubytovanými v azylových domech, kde 87 % z nich uvedlo, že je s ubytováním spokojeno (graf č. 6.1). Mezi osobami žijícími **venku byla s místem přespávání** spokojena necelá polovina respondentů (45 %), **zhruba polovina (49 %) pak byla nespokojena** a zbytek nedokázal spokojenost posoudit. Zhruba **35 % osob ubytovaných v obecních ubytovnách** pro osoby bez domova uvedlo, že **není s ubytováním spokojeno** (graf č. 6.1). V obecních ubytovnách tedy žilo v době výzkumu více osob nespokojených s tamním místem přespávání, než jak tomu bylo v azylových domech, kde nespokojenost vyjádřilo pouze 12 % dotazovaných.

Graf č. 6.1 **Spokojenost s místem přespávání podle místa přespávání** (v %)

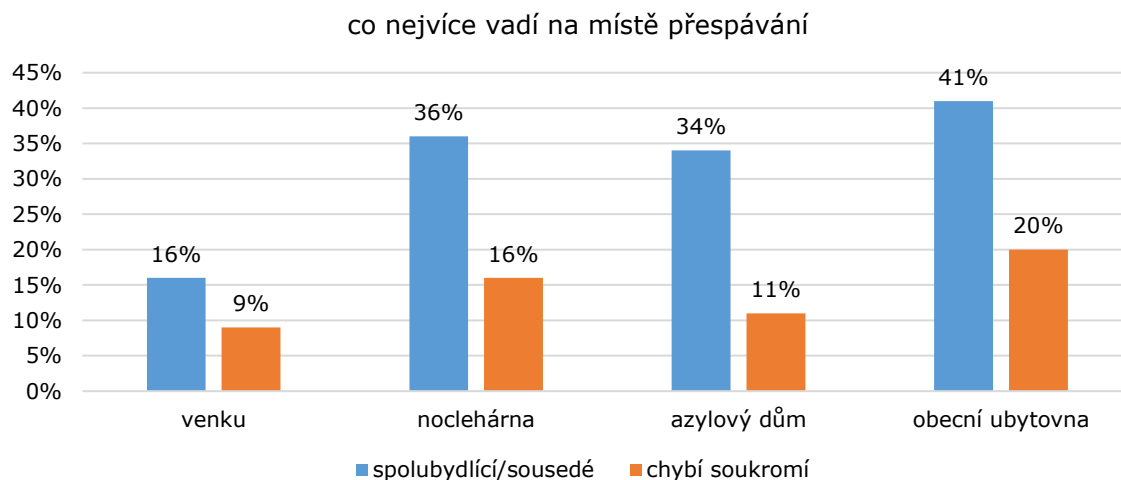
Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, *N* = 1 012

Zjišťovány byly i konkrétní okolnosti, tedy co osobám bez domova na místě jejich přespávání nejvíce vadí. Všem respondentům byla položena otevřená otázka: „Je něco, co vám ve vašem místě přespávání vadí?“ Nebyli tedy předem stanovenými odpověďmi ovlivňováni a odpovídali spontánně. Mohli odpovědět cokoliv a jejich odpovědi byly kódovány až posléze. Odpovědi by proto měly vyjadřovat skutečnosti, na které respondenti kladou největší důraz a co oni sami považují za nejvýznamnější. Byli přitom omezeni požadavkem, aby uvedli maximálně tři hlavní důvody či okolnosti, které jim na nocležišti vadí.

Analýza této otevřené otázky ukázala, že **v ubytovacích zařízeních jsou nejčastěji vnímaným problémem spolubydlící či sousedé** (graf č. 6.2). Ti byli zmiňováni 34 % osob z azylových domů, 36 % osob přespávajících v noclehárnách a 41 % osob z obecních ubytoven (41 %) jako aspekt, který respondentům vadí na jejich místě přespávání. Následovaly stížnosti na **nedostatek soukromí**, které v rozhovorech zmínilo 11 % osob z azylových domů, 16 % osob přespávajících v nízkoprahových noclehárnách a 20 % osob z obecních ubytoven (20 %). Vyskytlo se i množství dalších důvodů nespokojenosti, ale žádné¹¹ z nich nebyly zmiňovány tak vysokými podíly osob využívajících ubytovací služby jako tyto dvě výše uvedené.

Jiná byla situace mezi osobami spícími venku, kde na významu nabývaly okolnosti související s klimatickými podmínkami a absencí důležitých materiálů a zařízení, jako např. vody a elektrického proudu (viz graf č. 6.3).

Graf č. 6.2 **Nejčastější okolnosti nespokojenosti s místem přespávání podle místa přespávání (v %)**

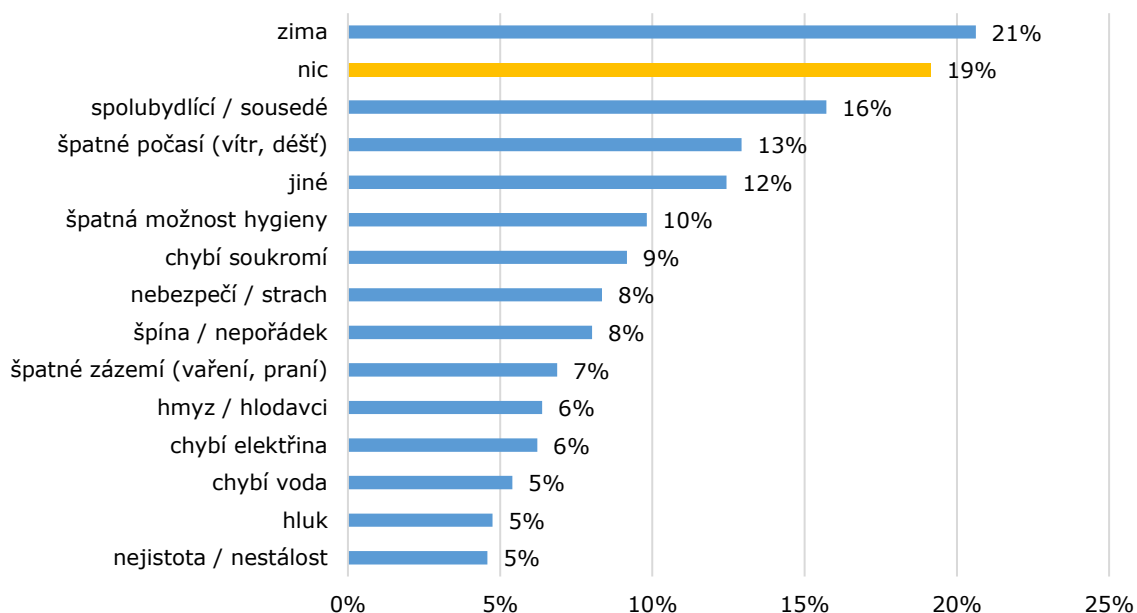
Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 611, 165, 116, 41

Graf č. 6.3 znázorňuje podíly osob přespávajících **venku**, které ve svých odpovědích zmínily události nebo okolnosti, které jim vadily na místě přespávání. Zhruba pětina osob (21 %) spících venku vyjádřila nespokojenost s tím, že jim je v místě jejich přespávání **zima**. Nicméně je potřeba vyzdvihnout, že další téměř pětina osob (19 %) spících venku naopak uvedla, že jim na místě jejich přespávání **nic nevadí** a jsou s ním

¹¹ Jedinou výjimkou byly zmínky o hluku, které zmínilo 12 % (tj. 5) respondentů přespávajících v obecních ubytovnách.

spokojeny. Další nejčastější důvody či okolnosti, které osobám bez domova přespávajícím venku vadily, lze zařadit do následujících kategorií: **spolubydlící či sousedé, špatné počasí (vítr, déšť), špatná možnost hygieny, nedostatek soukromí, nebezpečí či strach, špína a nepořádek, špatné zázemí (např. pro vaření či praní), hmyz či hlodavci, chybějící elektřina či voda, hluk, nejistota a nestálost.** Pořadí odpovídá četností, v jakých byly dané okolnosti a důvody zmiňovány (viz graf č. 6.3). Pokud bychom spojili dohromady oddělené kategorie špatná možnost hygieny, špatné zázemí (pro vaření, praní), chybí elektřina a chybí voda, pak zjišťujeme, že nedostatečné zázemí je celkem nepřekvapivě nedostatkem, který vnímá nejvíce osob bez domova přespávajících venku, tedy mimo ubytovací služby. Samozřejmě vedle již zmíněných klimatických podmínek, tedy zimy, větru a deště, proti kterým místo přespávání neposkytuje dostatečnou ochranu.

Graf č. 6.3 **Nejčastější okolnosti, se kterými jsou osoby bez domova spící venku nespokojené** (v %)

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 611

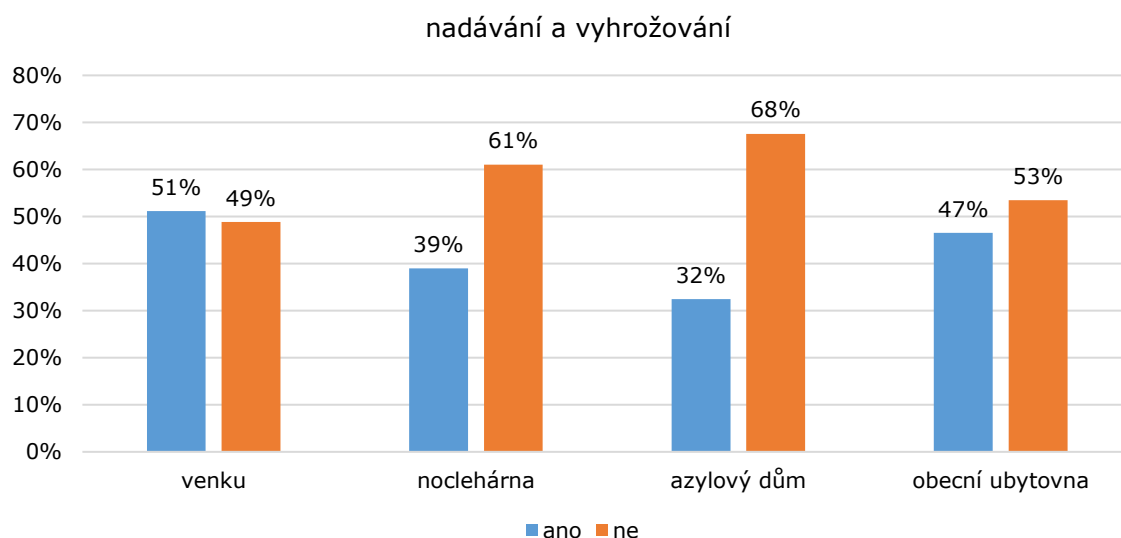
6.5 Zkušenosti s verbálním a fyzickým napadením

Základní lidská potřeba bezpečí má mnoho úrovní, z nichž některé jsou objektivní jiné spíše subjektivní. Nechceme tvrdit, že ty objektivní jsou nejdůležitější, nicméně v provedeném šetření jsme se soustředili právě na ně. Sledovali jsme zkušenosti osob bez domova s verbálním napadením a s přímým fyzickým napadením v průběhu posledního roku. Máme i informace o tom, od koho jsou osoby bez domova nejčastěji napadány.

Lehčí forma ohrožování osobního bezpečí sestává z **nadávání a vyhrožování**. S takovým přístupem se osoby bez domova ve svém okolí setkávají velmi často, v posledním roce čelila nadávání a vyhrožování jedna třetina až jedna polovina osob bez

domova. Významné rozdíly nacházíme při zohlednění místa přespávání. Z tohoto hlediska jsou **nejvíce ohrožené osoby přespávající venku, mezi kterými bylo zhruba polovinu (51 %) v posledním roce nadáváno či vyhrožováno** (graf č. 6.4). Nejméně často se s výhrůžkami a nadáváním setkávaly osoby ubytované v azylových domech, kde je v posledním roce podle vlastní deklarace zakusila zhruba třetina (32 %).

Graf č. 6.4 **Zkušenost osob bez domova s verbálním násilím v posledním roce podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, N = 1 013*

Podrobnější analýza ukázala, že **nejčastěji zažívají verbální násilí** osoby bez domova **od jiných osob bez domova** a následně **od veřejnosti** (tabulka č. 6.5). Ti, kteří přespávají **venku**, se s nadávkami a vyhrožováním setkávají výrazně **častěji rovněž ze strany policie a ochranky**.

Tabulka č. 6.5 **Zkušenost s verbálním násilím v posledním roce podle místa přespávání (v %)**

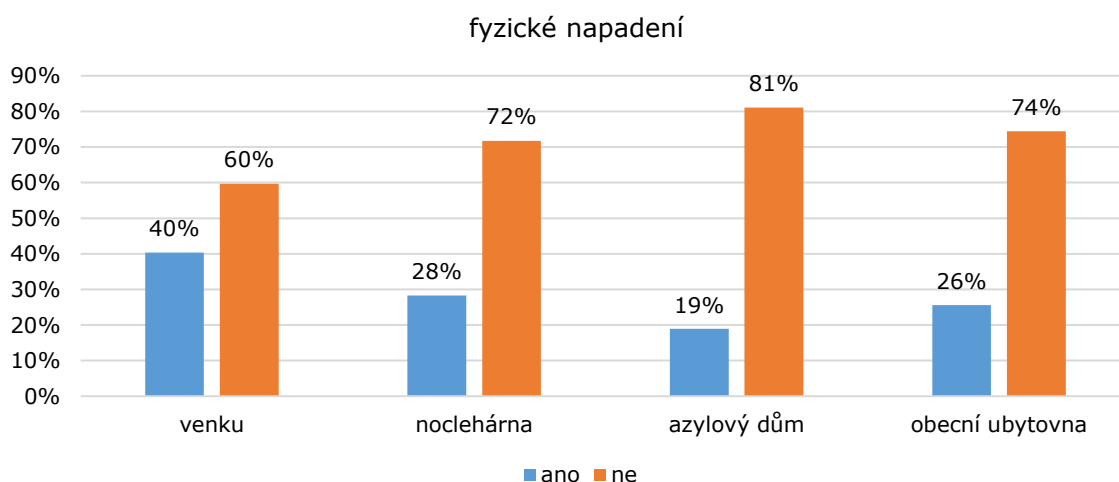
nadávání a vyhrožování od:	venku	noclehárna	azylový dům	obecní ubytovna
osob bez domova	29,6	22,6	20,3	34,9
veřejnosti	29,0	16,4	10,1	20,9
ochranky	13,8	6,2	2,0	7,0
policie	16,7	5,6	4,1	4,7
jiné	1,9	2,8	4,1	0,0

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, N = 1 013*

Velmi časté jsou zkušenosti osob bez domova s fyzickým napadením, s kterým se opět nejčastěji setkávají osoby bez domova přespávající venku. **Fyzicky byly v období jednoho roku** před výzkumným rozhovorem podle vlastního vyjádření

napadeny dvě pětiny (40 %) osob přespávající venku (graf č. 6.5). Osoby bez domova využívající pobytových služeb se oproti tomu setkávají s fyzickým napadením sice méně často, nicméně nepochybně častěji, než je běžné v majoritní bydlící populaci.¹² Fyzicky byla v průběhu posledních dvanácti měsíců napadena více než čtvrtina dotazovaných osob spících v nízkoprahových noclehárnách (28 %) a v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší (26 %). V azylových domech měla podle vlastních výpovědí zkušenost s fyzickým napadením v uplynulém roce zhruba jedna pětina (19 %) klientů.

Graf č. 6.5 **Zkušenost osob bez domova s fyzickým násilím v posledním roce podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 1 013

I s fyzickým násilím tedy mají nejčastěji zkušenost ti, kteří přespávají **venku** mimo ubytovací služby. Nejčastěji byly tyto osoby **napadeny nějakou jinou osobou bez domova**, ale hojná jsou též **fyzická napadení ze strany veřejnosti** (viz tabulka č. 6.6). S fyzickým napadením vlastní osoby ze strany pracovníků ochranných služeb měla v posledním roce zkušenost každá 12. dotazovaná osoba přespávající venku a zkušenost s napadením ze strany policie pak deklarovala každá 11 osoba přespávající venku. Lidé ubytovaní v azylových domech se s fyzickým násilím setkávají výrazně méně často, a pokud ano, pak je to nejčastěji od jiných osob bez domova, případně ze strany veřejnosti.

¹² Různé výzkumy o násilí mezi majoritní dospělou populací v posledních letech byly zaměřeny převážně na ženy a týkaly se zejména domácího násilí. Z nich vyplývá, že s nějakou formou psychického či fyzického (domácího) násilí se v posledních 12 měsících setkala v roce 2002 9 % žen. Jiný výzkum z roku 2013 zjistil, že s fyzickou formou partnerského násilí či vyhrožování fyzickým násilím se v posledním roce setkala 1,4 % žen a 1,3 % mužů ve věku 18–70 let. Další výzkum z roku 2012 zjistil, že 11 % dospělých žen v ČR zažilo jakoukoliv formu domácího násilí (nikoliv pouze partnerskou a fyzickou) v posledním roce (Topinka, 2016: 21–23). Výzkumy o násilí páchaném na mužích jsou méně časté a opět pojednávají primárně o domácím násilí (Buriánek, Pikálková, Podaná, 2014).

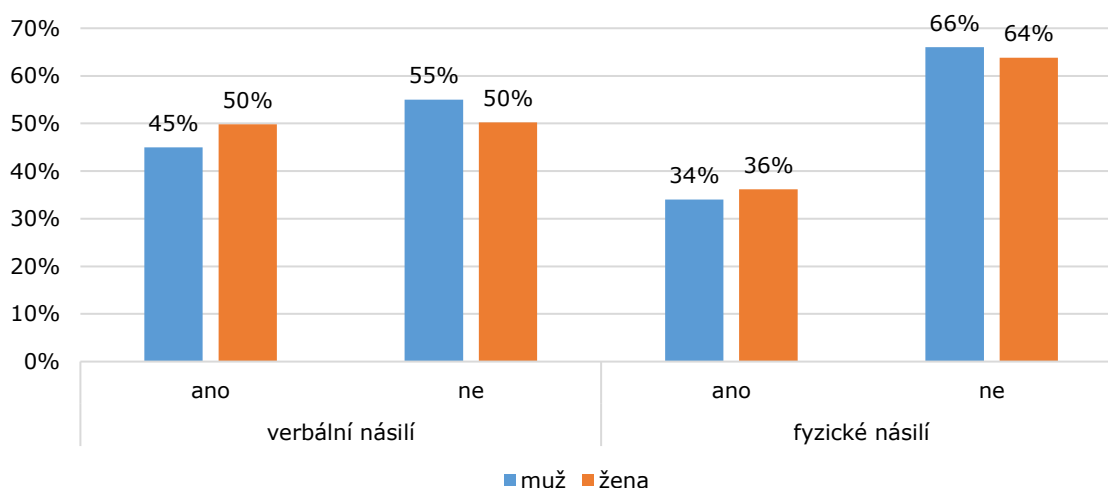
Tabulka č. 6.6 **Zkušenost s fyzickým násilím v posledním roce podle místa přespávání (v %)**

fyzické napadení od:	venku	noclehárna	azylový dům	obecní ubytovna
osob bez domova	22,5	16,4	10,1	18,6
veřejnosti	18,0	9,0	8,1	9,3
ochranky	8,4	4,5	2,0	4,7
policie	9,3	3,4	2,0	4,7
jiné	1,4	2,3	3,4	2,3

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, N = 1 013*

6.6 Genderové rozdíly ve zkušenosti s násilím

Při srovnání zkušeností s verbálním a fyzickým násilím mezi muži a ženami bez domova obecně nezjišťujeme statisticky významné rozdíly. Stojí ovšem za to uvést, že **ženy se s násilím setkávají o něco častěji než muži. S verbálním násilím**, tedy s tím, že dané osobě bylo nadáváno nebo vyhrožováno, **se v posledním roce setkala přesně polovina (50 %) dotazovaných žen bez domova** a o něco málo méně mužů (45 %, viz graf č. 6.6). S fyzickým násilím, tedy s tím, že byly **fyzicky napadeny** v průběhu posledních 12 měsíců, se setkala **více než třetina (36 %) žen bez domova** a podobný podíl mužů (34 %).

Graf č. 6.6 **Zkušenost osob bez domova s verbálním násilím v posledním roce podle genderu (v %)**

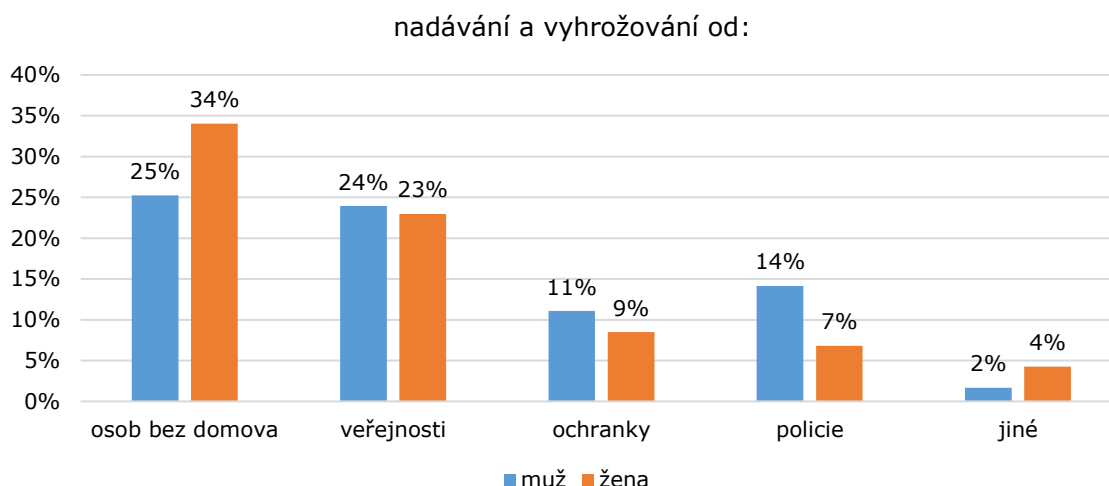
Zdroj: *Osoby bez domova 2019, N = 1 012*

Z genderového hlediska byl ovšem zjištěn **významný rozdíl v tom, od koho jsou ženy a muži bez domova verbálně a fyzicky napadáni** (graf č. 6.7 a 6.8). **Nadávání a vyhrožování od jiných osob bez domova zakusilo** v posledním roce podle vlastní výpovědi **výrazně více žen než mužů**. Mezi ženami bez domova to byla více než třetina (**34 %**), mezi muži pak jedna čtvrtina (**25 %**, graf č. 6.7). Je běžné, že ženy na ulici žijí v párovém soužití s mužem bez domova, právě i z důvodu ochrany

6. Základní potřeby a jejich naplňování

před okolím. Většina žen (58 %) přespávajících venku měla partnera.¹³ Násilí se ovšem poměrně často objevuje i uvnitř těchto vztahů (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018: 109–112). I tato skutečnost nepochybně přispívá k tomu, že se polovina žen bez domova v posledním roce setkala s verbálním násilím.

Graf č. 6.7 **Zkušenost osob bez domova s verbálním násilím v posledním roce podle genderu (v %)**

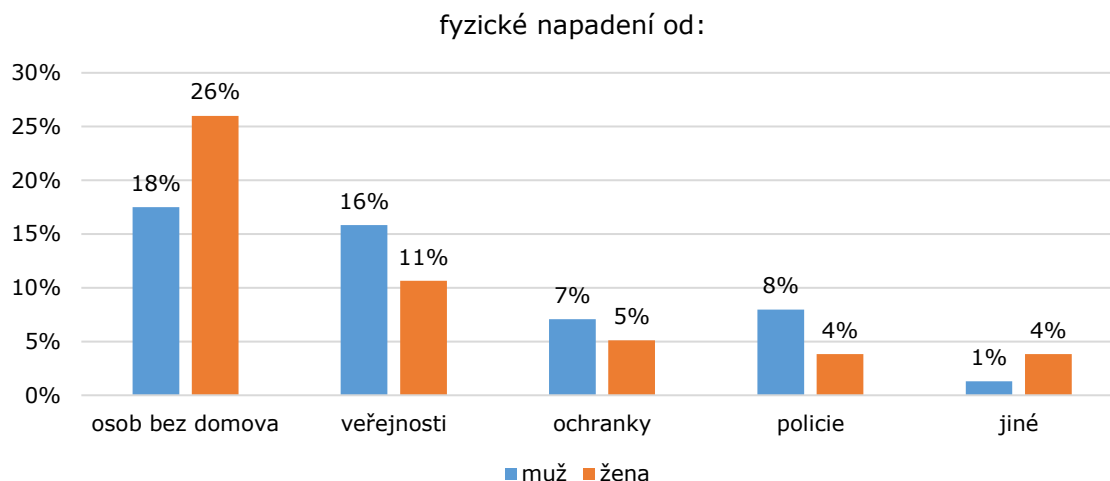

Pozn.: V grafu jsou zachyceny kladné odpovědi na otázky: „Bylo vám v posledním roce nadáváno a vyhrožováno od osob bez domova / lidí z veřejnosti / ochranky / policie / někoho jiného?“

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 1 012

Podobná je i situace týkající se fyzického násilí, kdy **čtvrtina (26 %) žen bez domova** v rozhovoru uvedla, že **byly v posledním roce fyzicky napadeny od jiných osob bez domova** (viz graf č. 6.8). Výrazně méně často pak ženy bez domova čelí fyzickému napadání ze strany ochranky, tedy pracovníků bezpečnostních agentur, a od policie. S **fyzickým napadením ze strany veřejnosti se v posledním roce setkala každá devátá žena bez domova**. Nezjišťovali jsme podíl sexuálního násilí, které je páčáno zejména na mladých ženách bez domova (viz Vágnerová, Csémy, Marek, 2013: 98–99).

¹³ Naproti tomu partnerku měla jen menšina mužů přespávajících venku (21 %).

Graf č. 6.8 **Zkušenost osob bez domova s fyzickým násilím v posledním roce podle genderu (v %)**

Pozn.: V grafu jsou zachyceny kladné odpovědi na otázku: „Byl(a) jste v posledním roce fyzicky napaden(a) od osob bez domova / lidí z veřejnosti / ochranky / policie / někoho jiného?“

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 1 012

Vysoké podíly osob bez domova, které se v posledním roce staly cílem verbálního či fyzického násilí, svědčí o tom, že **potřeba bezpečí není u velké části této populace naplněna**. Přitom bohužel platí, že ženy se stávají terčem verbálního či fyzického násilí častěji než muži. Nejnebezpečnějšími pro ně jsou jiné osoby bez domova, které jim nadávají, vydírají je a fyzicky je napadají.

6.7 Zkušenosti s chováním policistů, úředníků a zdravotnického personálu

Policisté, úředníci, lékaři a zdravotní sestry jsou těmi, kteří by měli ostatním pomáhat, tedy i osobám bez domova. Situace však může být z různých důvodů jiná. Specifická je v těchto případech zejména role policistů, jejichž úkolem je zároveň kontrola a vymáhání chování, které nepřekračuje vymezená pravidla. Někdy přitom mohou přistupovat i k represivním opatřením. Proto jsme zjišťovali, jakou mají osoby bez domova zkušenost s příslušníky těchto konkrétních profesí. Respondentům byly položeny tři otázky: „Jakou máte zkušenost s chováním policistů / úředníků na úřadě práce / lékařů a sester?“ Upozorňujeme na skutečnost, že z dat není možné zjistit, zda tato negativní zkušenost automaticky poukazuje na nekompetentní chování zmíněných pracovníků, nebo zda byla zapříčiněna neadekvátním chováním či očekáváním na straně osob bez domova.

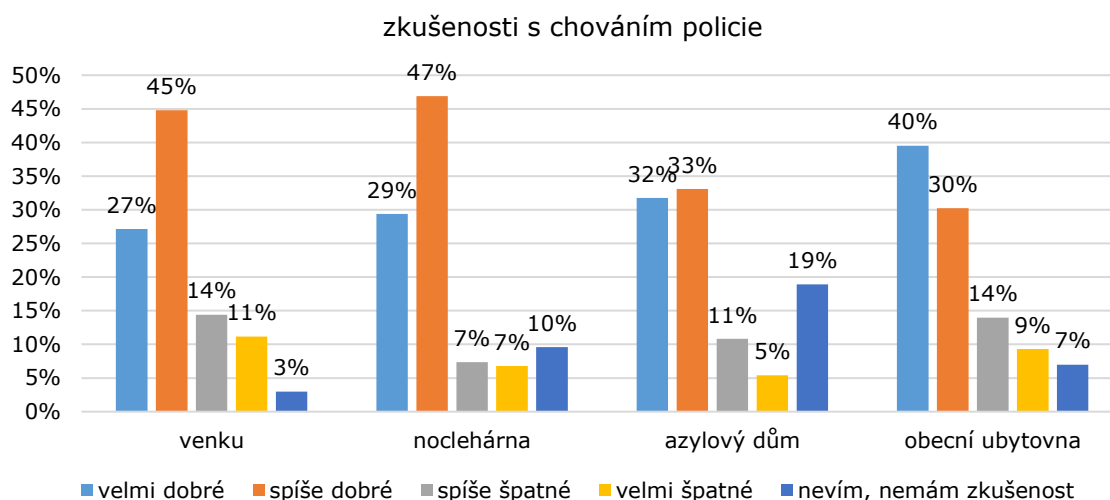
Většina osob bez domova uvedla, že jejich zkušenosti s policií jsou velmi dobré či spíše dobré. Mezi osobami přespávajícími venku mělo pozitivní zkušenost s chováním policistů 72 % dotazovaných (graf č. 6.9). **Čtvrtina (25 %) osob přespávajících venku** pak referovala o tom, že **má spíše špatnou (14 %) či velmi špatnou (11 %) zkušenost s chováním policistů**. Vyšší podíl osob (23 %) majících špatnou zkušenost s chováním policistů se vyskytoval dále mezi osobami přespávajícími v obecních

6. Základní potřeby a jejich naplňování

ubytovnách pro osoby bez přístřeší. Nižší byly podíly osob majících špatnou zkušenost s chováním policie mezi klienty nízkoprahových nocleháren a azylových domů. I mezi nimi však o špatných zkušenostech referoval každý šestý až sedmý dotazovaný (graf č. 6.9).

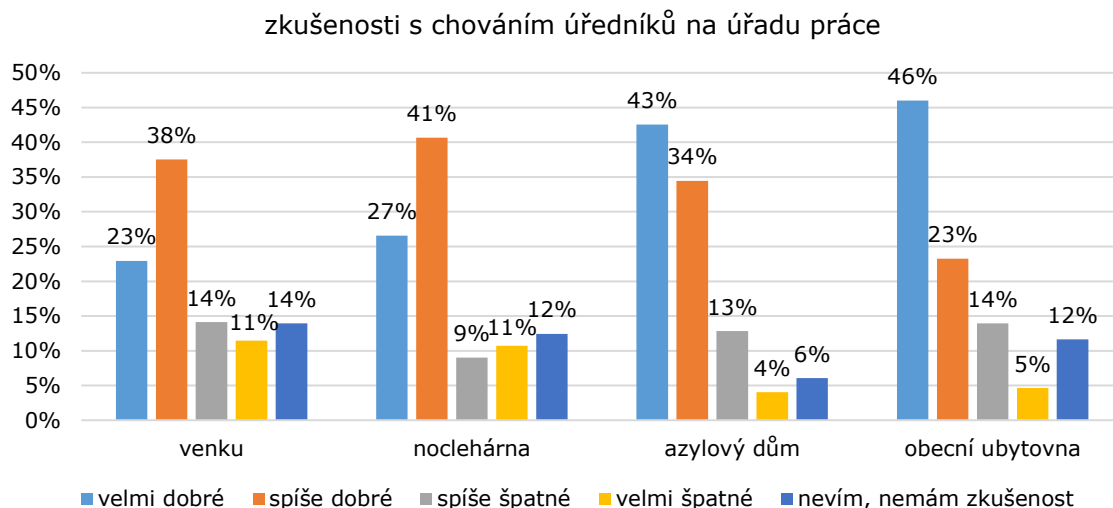
Negativní zkušenost s policisty měli častěji muži (24 %) než ženy (16 %). Ve zkušenostech s dalšími pomáhajícími profesemi pak nebyly při srovnání podle genderu nalezeny žádné signifikantní rozdíly.

Graf č. 6.9 **Zkušenost osob bez domova s chováním policistů podle místa přespávání (v %)**

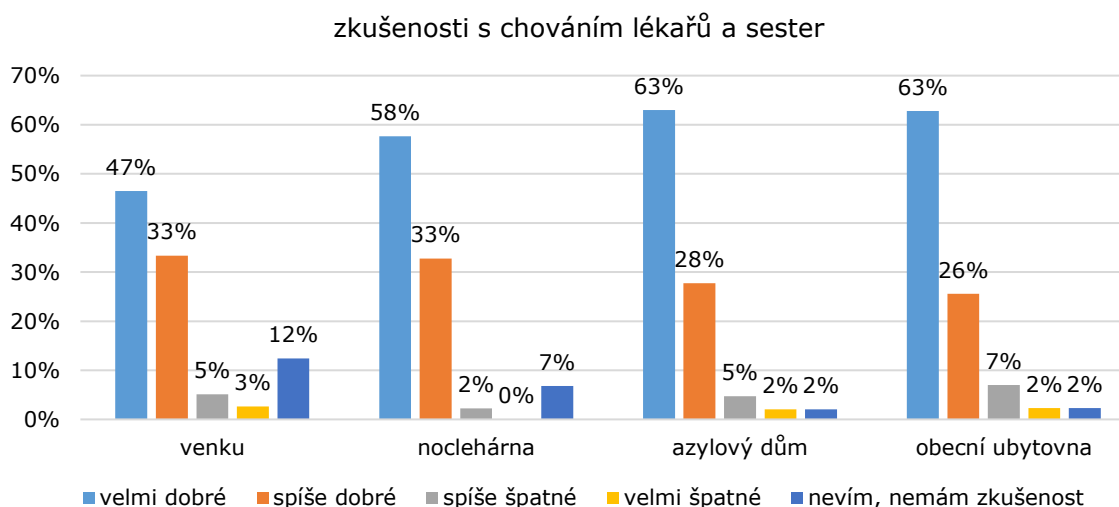
Zdroj: *Osoby bez domova 2019, N = 1 013*

Osoby bez domova přicházejí do styku s **úředníky na úřadech práce**. Podíly těch, kteří měli s jejich chováním špatnou zkušenost, byly velmi podobné podílům osob se špatnou zkušeností s policisty (viz graf č. 6.9 a 6.10). Nejvyšší podíly osob referujících o **špatné zkušenosti s úředníky na úřadu práce byly mezi těmi, kteří přespávají venku (25 %)**, i mezi ostatními osobami bez domova se však vyskytoval nezanedbatelný podíl těch, kteří měli s úředníky na úřadu práce špatné zkušenosti: 20 % obyvatel nocleháren, 19 % ubytovaných v obecních ubytovnách a 17 % dospělých osob z azylových domů. Značná část osob bez domova však měla s úředníky dobré zkušenosti, nejvíce pak **v azylových domech, kde jako velmi dobré či spíše dobré hodnotilo svoje zkušenosti s úředníky 77 % dotazovaných** (graf č. 6.10).

Graf č. 6.10 **Zkušenost osob bez domova s chováním úředníků úřadu práce podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 1 013

Chování lékařů a zdravotních sester bylo ze strany osob bez domova hodnoceno nejvíce pozitivně, tedy zkušenosti s nimi **měla naprostá většina** (80–91 %, podle typu místa přespávání) **respondentů velmi nebo spíše dobré** (graf č. 6.11). O špatných zkušenostech se zdravotnickým personálem referovala méně než desetina osob bez domova (3–9 % podle místa přespávání). Stojí za zmínku, že 12 % osob přespávajících venku uvedlo, že danou oblast nemůže posoudit, protože s ní nemá zkušenost. Jedná se o osoby, které zdravotnickou péči v posledních letech nevyhledaly.

Graf č. 6.11 **Zkušenost osob bez domova s chováním zdravotnického personálu podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 1 013

6.8 Shrnutí

Výzkum potvrdil, že **značná část osob bez domova nemá přístup k základním životním potřebám** – jídlu, pitné vodě, teplu, oblečení a bezpečí. Výrazně nejohroženější skupinou jsou v tomto ohledu osoby přespávající venku.

Téměř **čtvrtina (23 %) osob bez domova** zkoumaných kategorií **neměla dostatek jídla a desetina (11 %) neměla dostatek pitné vody**. Mezi přespávajícími venku **neměla dostatek jídla téměř třetina (31 %) a pětina (19 %) neměla dostatek pitné vody**. S přístupem k oblečení a možnostem vykonávání osobní hygieny to bylo podobné. Zhruba pětina osob bez domova uvedla, že přístup k nim má spíše nebo rozhodně nedostatečný (21 % k oblečení, 18 % k možnostem vykonávat osobní hygienu). Mezi osobami přespávajícími **venku** byly podíly opět vyšší, **třetina (32 %) neměla dostatek oblečení a možností hygieny**.

Spokojenost s místem přespávání byla **nejvyšší u obyvatel azylových domů** a **nejnižší mezi osobami přespávajícími venku**, tedy mimo jakékoliv ubytovací zařízení. Osobám přespávajícím **venku** nejčastěji vadila na místě přespávání zima, spolubydlící či sousedé, déšť, vítr, špatná možnost hygieny, nedostatek soukromí, nebezpečí, špína, nepořádek a špatné zázemí (např. chybějící elektrický proud pro vaření a svícení, voda pro praní). Naproti tomu **osoby využívající ubytovací služby** nocleháren, azylových domů a obecních ubytoven pro osoby bez přístřeší shodně uváděly, že jim na místě přespávání nejvíce vadí spolubydlící či sousedé (uvedlo 34–41 % z nich) a nedostatek soukromí (uvedlo 11–20 %).

Deficit bezpečí je dalším negativem, se kterým se musejí osoby bez domova vypořádávat. **Časté zkušenosti s verbálním a fyzickým násilím** jsou mezi nimi běžné. I v tomto ohledu jsou nejzranitelnějšími osoby přespávající **venku**. **Polovině (51 %) z nich bylo v posledních 12 měsících nadáváno či vyhrožováno**, nejčastěji od jiných osob bez domova nebo od veřejnosti, někdy i ze strany bezpečnostní služby či policie. **Fyzicky** byly v posledním roce **napadeny dvě pětiny (40 %) osob přespávajících venku**, opět nejčastěji ze strany jiné osoby bez domova nebo od veřejnosti. Incidence násilí, které zakoušely osoby bez domova využívající ubytovací zařízení, byla nižší, ovšem rozhodně vyšší v porovnání s majoritní bydlící populací. **Ženy bez domova se s násilím, zejména verbálním, setkávají častěji než muži**. Častěji oproti mužům musí čelit nadáváním, vyhrožováním a fyzickému násilí ze strany jiné osoby bez domova, ale méně často se setkávají s násilím ze strany veřejnosti, policie a pracovníků bezpečnostních agentur.

Zkušenosti většiny osob bez domova s **chováním policistů, úředníků z úřadu práce a zdravotnického personálu** jsou převážně dobré. Nicméně **čtvrtina (25 %) osob přespávajících venku** uvedla, že **má špatnou zkušenost s chováním policistů** a stejný podíl (25 %) v této kategorii uvedl i **špatnou zkušenost s chováním úředníků** na úřadu práce. V souladu s výše uvedeným zjištěním **negativní zkušenost s policií častěji deklarovali muži** (24 %) než ženy (16 %, celkové podíly ze všech zkoumaných kategorií osob bez domova). Nejlepší zkušenosti měly osoby bez domova s chováním lékařů a zdravotních sester, s kterými bylo spokojeno více než 80 % z nich a nespokojeno pouze 3–9 % podle různého místa přespávání.

7. Ekonomická aktivita, zdroje příjmů a zadluženost¹⁴

V této kapitole přinášíme informace o ekonomické aktivitě a materiální situaci osob bez domova, přičemž pozornost věnujeme především jejich nejčastějším zdrojům příjmu, průměrné denní útratě, dluhům, pracovním zkušenostem a kvalifikaci.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 představuje bezdomovectví jako formu extrémního sociálního vyloučení, jehož příčinou i důsledkem je chudoba. O osobách bez domova pojednává jako o lidech, kteří „z různých (objektivních či subjektivních) důvodů nemají dovednosti nebo prostředky k tomu, aby si bydlení zajistili nebo udrželi sami“ (MPSV, 2013: 5). Petr Mareš, který komplexně zpracovává téma chudoby v knize *Sociologie chudoby a nerovnosti* (Mareš, 1999), představuje bezdomovectví jako jednu z jejích základních podob. Zároveň však zdůrazňuje, že s bezdomovectvím je neoddělitelně spjatý proces marginalizace, který podle něj vychází „z neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace“ (tamtéž: 58). Následující informace mohou pomoci k získání představy o formě a rozsahu chudoby, jíž jsou osoby bez domova postiženy. Od materiální situace, v níž se tyto lidé nacházejí, se do značné míry odvíjejí jejich možnosti a schopnosti (znovu)získat stabilní bydlení a zdroj pravidelného příjmu. Domníváme se, že detailní znalost těchto informací může pomoci při nastavování vhodného typu sociální pomoci.

7.1 Zdroje příjmů

Nejrozšířenějším zdrojem příjmu osob bez domova jsou sociální dávky, pobírá je 42 % z nich. Na druhém místě jsou **příležitostné práce bez pracovní smlouvy (27 % osob)** a na třetím místě je **sběr surovin (26 %)** (viz graf č. 7.1). Toto členění však neplatí, pokud se zaměříme pouze na skupinu osob přespávajících **venku**. V této skupině je nejrozšířenějším zdrojem příjmů **sběr surovin (39 %)**, dále pak **příležitostná práce bez smlouvy (32 %)** a teprve na třetím místě **využívání sociálních dávek (28 % osob)**.

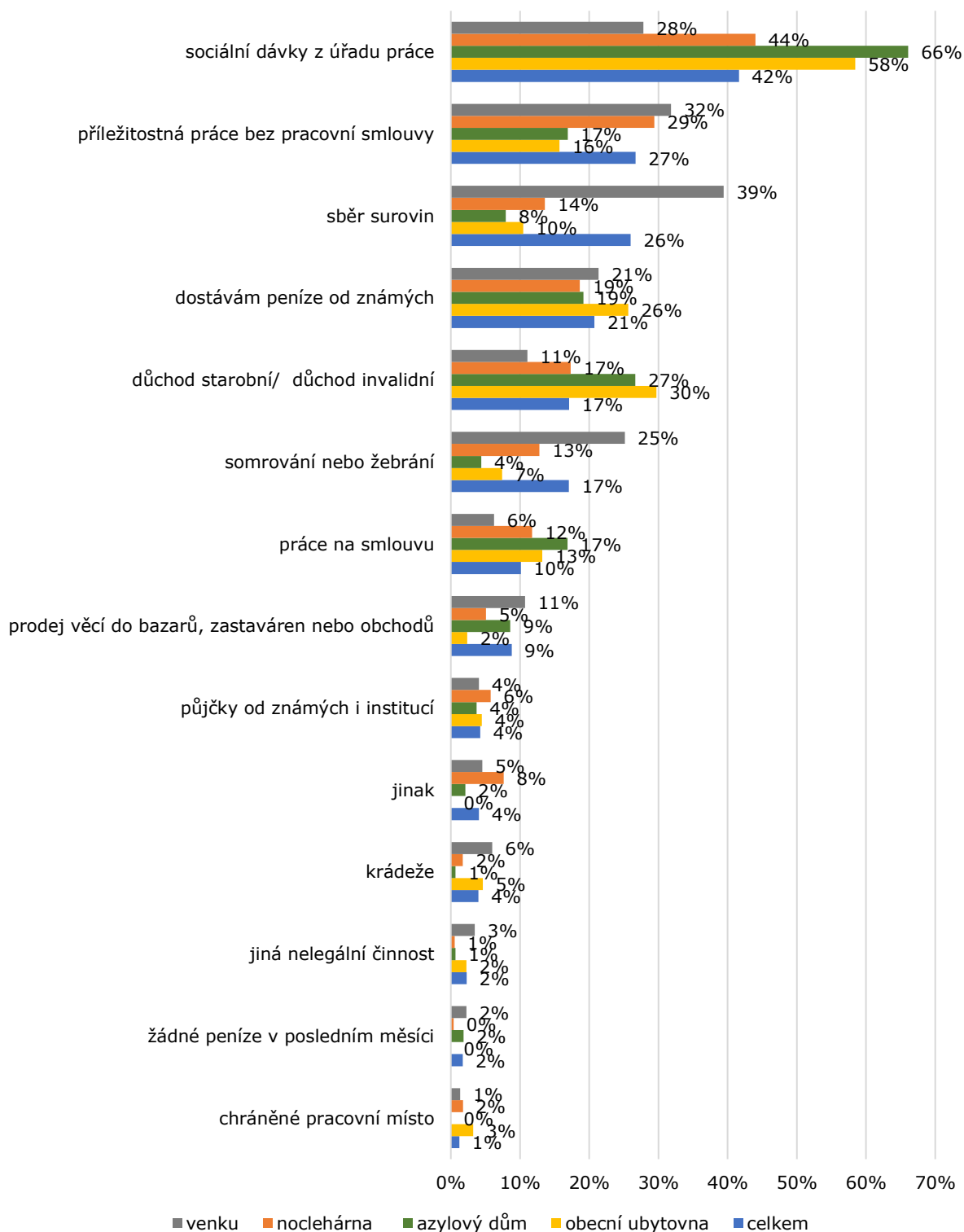
Specifická je také situace u **osob z azylových domů**. Zde jsou třemi nejrozšířenějšími zdroji příjmů **sociální dávky (dvě třetiny osob, 66 %)**, **invalidní či starobní důchody (27 % osob)** a **získávání peněz od známých (19 %)**. Získávání peněz vlastní aktivitou zde oproti ostatním skupinám není rozšířeno. Na druhou stranu, ty osoby z azylových domů, které ekonomicky aktivní jsou, pracují mnohem častěji na smlouvu (17 % z nich) než osoby nocující venku (6 %) či v noclehárnách (12 %).

Podíl osob pobírajících sociální dávky se zásadně liší v závislosti na (ne)využívání ubytovacích sociálních služeb. V případě osob, které přespávaly venku, pobíralo nějakou sociální dávku či důchod jen 38 % z nich, zatímco v případě obyvatel azylových domů to bylo 82 % a v případě obecních ubytoven 81 %. Osoby využívající noclehárny pobíraly sociální dávky anebo nějaký typ důchodu v 62 % případů.

¹⁴ Tato kapitola vychází z článku publikovaného v časopise *Fórum sociální politiky* (Holpuch, Nešporová, 2020).

7. Ekonomická aktivita, zdroje příjmů a zadluženost

Graf č. 7.1 **Zdroje příjmů v posledním měsíci** (všechny dotazované osoby, v %)

Odpovědi na otázku Q16: Jakým způsobem jste získával(a) finanční hotovost za poslední měsíc?

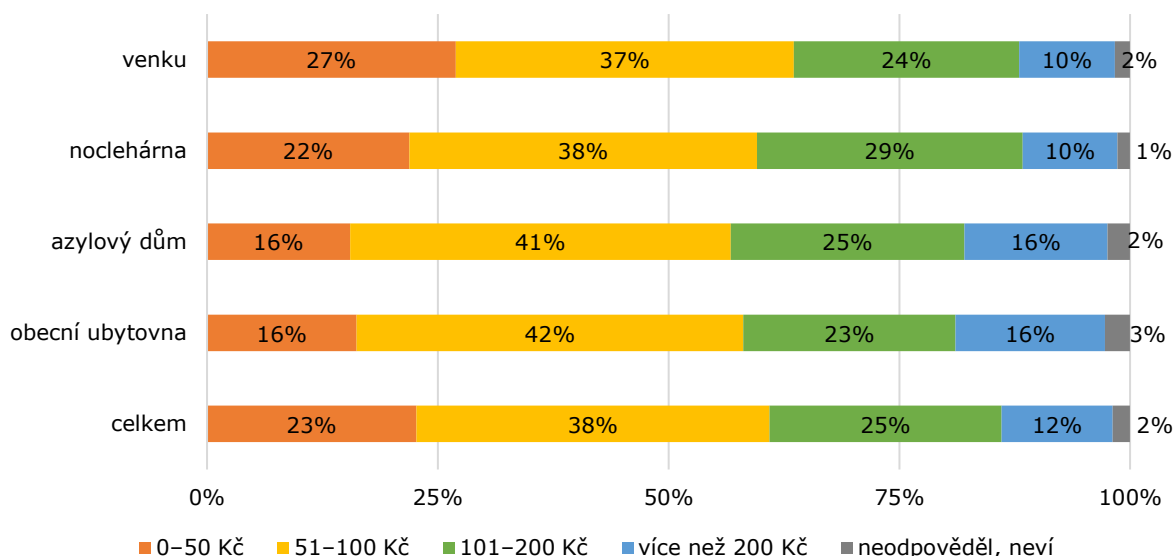
Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 549, noclehárna N = 145, azylový dům N = 245, obecní ubytovna N = 74.

7.2 Průměrná denní útrata

Výzkum potvrdil všeobecný předpoklad, že lidé bez domova žijí po finanční stránce hluboko pod hranicí chudoby. Téměř dvě třetiny (61 %) osob bez domova utratí denně v průměru částku v rozmezí 0–100 Kč. To znamená, že jejich finanční příjem nad rámec výdajů ubytování zpravidla nepřekračuje 3 000 Kč měsíčně. Průměrnou denní útratu v rozmezí 101–200 Kč uvedlo 25 % osob bez domova, nad 200 Kč pouze 12 %.

Jelikož jsme do této částky nezapočítávali výdaje na bydlení, je v tomto případě zvláště důležité sledovat rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi dle místa přespávání (viz graf č. 7.2). Lidé **přespávající venku jsou jednoznačně nejchudší kategorií osob bez domova**. Vzhledem k absenci do výzkumu nezahrnutých výdajů za ubytování odpovídá jejich útrata zpravidla jejich celkovému příjmu. **Více než čtvrtina (27 %) osob přespávajících venku utratí denně v průměru méně než 50 Kč**, jedná se tedy o kategorii osob s celkovým měsíčním příjmem nižším než 1 500 Kč. Dalších 37 % z nich utratí částku v rozmezí 50–100 Kč. Více než 100 korun za den utratí pouze 34 % osob spících venku.

Graf č. 7.2 Průměrná denní útrata (v %)

Odpovědi na otázku Q17: Kolik peněz denně utratíte?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; venku N = 549, noclehárna N = 146, azylový dům N = 245, obecní ubytovna N = 74.

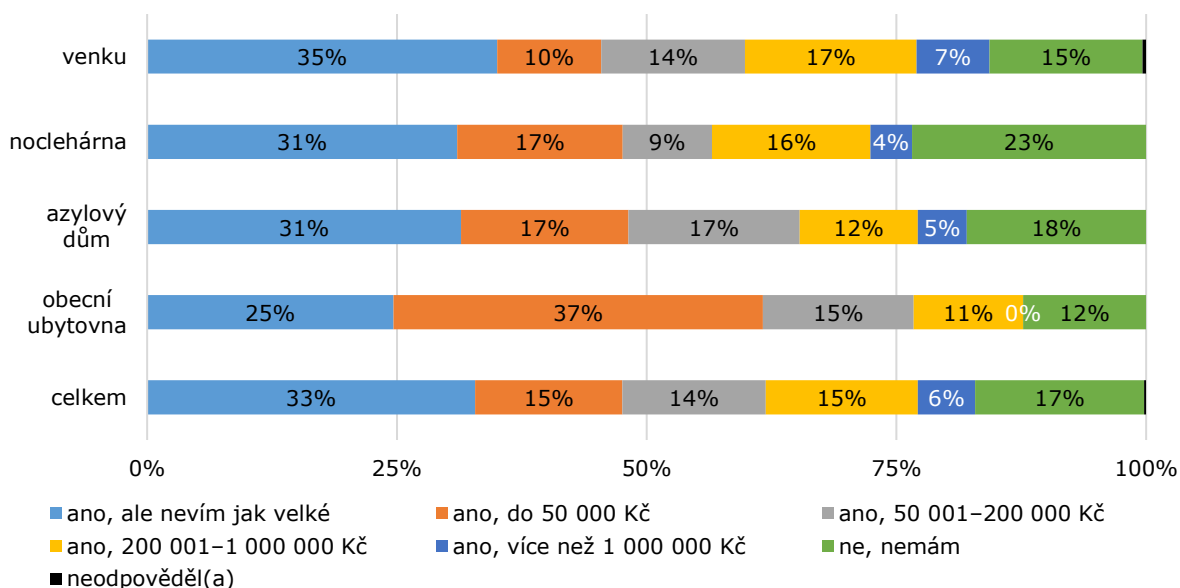
7.3 Dluhy

Dluhy velmi komplikují opětovné zapojení lidí bez domova do formálního ekonomického systému, jelikož jejich splacení je pro mnohé z nich nereálné (viz např. Černá, 2019: 79, 91; Holpuch, 2011: 90; Vágnerová, Marek, Csémy, 2018: 218–224). **Dluhy má však více než 80 % procent těchto osob. Přitom třetina osob bez**

domova neví, jak jsou jejich dluhy velké a další pětina (21 %) má dluhy vyšší než 200 000 Kč (viz graf č. 7.3).

Nejzadluženější kategorií osob bez domova jsou osoby přespávající venku. V této skupině je velmi málo těch, kteří žádné dluhy nemají (15 %) a nejvíce těch, kteří mají dluhy vyšší než 50 000 Kč. Tato kategorie osob má zároveň nejnižší příjmy a nejnižší sklony využívat sociální služby (viz kapitola 9). Osoby dlouhodobě přespávající venku lze proto považovat za nejvíce sociálně vyloučenou, nejvíce ohroženou a zároveň nejobtížněji zpětně integrovatelnou skupinou osob bez domova.

Graf č. 7.3 **Deklarovaná výše dluhů (v %)**

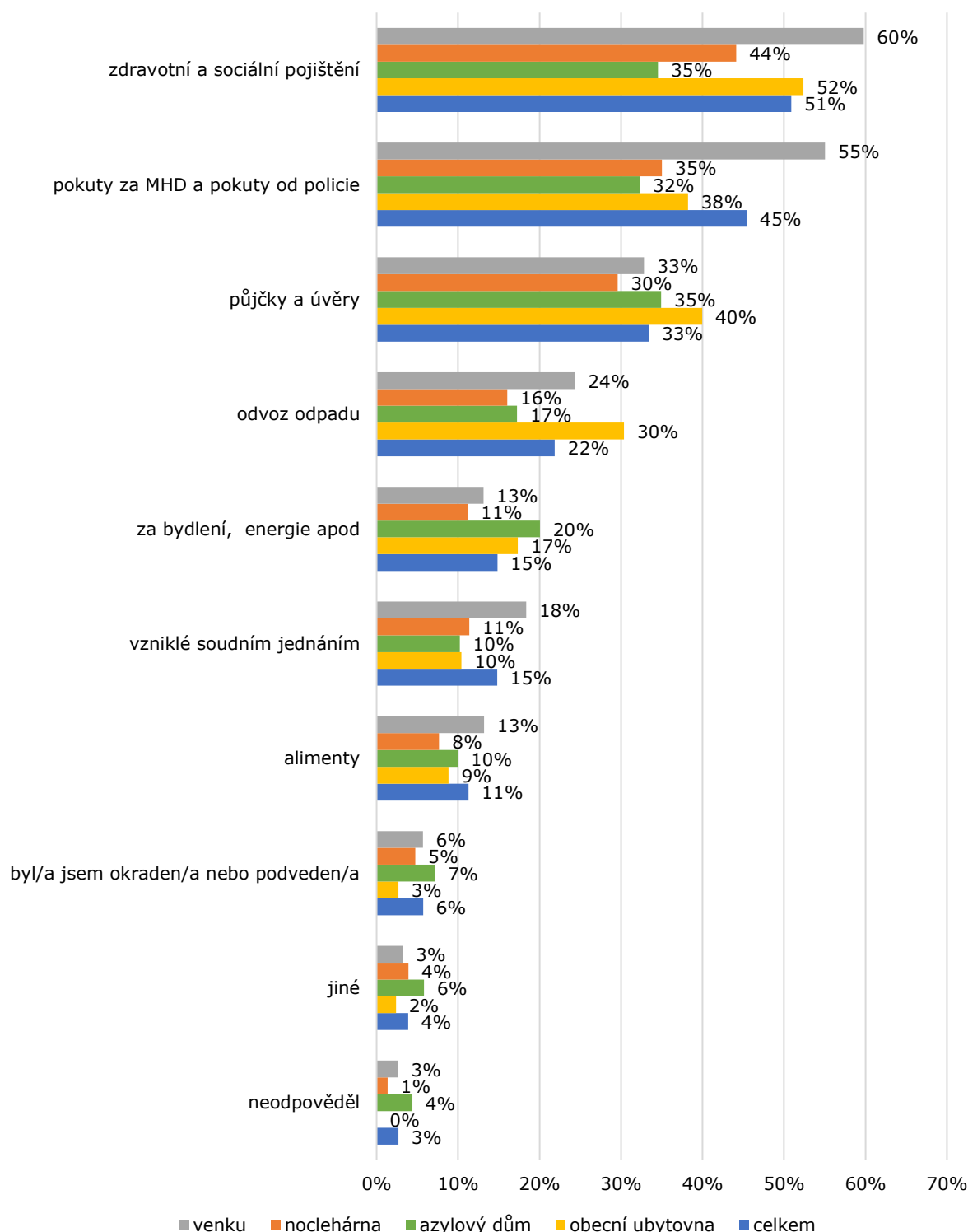
Odpovědi na otázku Q31: Máte dluhy?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; celkem N = 1 011, venku N = 548, noclehárna N = 145, azylový dům N = 245, obecní ubytovna N = 73.

Nejrozšířenějšími zdroji dluhů osob bez domova jsou nehrazené zdravotní pojištění (51 % osob), pokuty za jízdu na černo v MHD spolu s pokutami od policie (45 % osob) a půjčky a úvěry (33 % osob) (více viz graf č. 7.4).

Největší mix dluhů mají osoby přespávající venku. Jsou mezi nimi nejvíce rozšířeny v podstatě všechny kategorie dluhů s výjimkou dluhů způsobených půjčkami a dluhů za nájem nebo úhrady za energie. Dluhy způsobené půjčkami jsou nejrozšířenější v kategorii osob z azylových domů a obecních ubytoven.

Graf č. 7.4 Zdroje zadluženosti podle místa přespávání (v %)

Odpovědi na otázku Q32: Vzpomenete si, za co dlužíte?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; procenta jsou vztažena ke všem osobám (včetně těch bez dluhů); celkem N = 1 011, venku N = 548, noclehárna N = 145, azylový dům N = 245, obecní ubytovna N = 73.

7.4 Pracovní zkušenosti

V oblasti sociální práce, jejímž cílem je reintegrace osob bez domova, se často hovoří o ztrátě či absenci pracovních návyků (viz Marek, Strnad, Hotovcová, 2012; Kosová, Omelková, Sedláček, 2004: 27). K zodpovězení otázky, jak by osoby bez domova byly schopné zvládnout pracovní režim, může pomoci znalost jejich dřívějších pracovních zkušeností. Předpokládáme, že ti, kteří pracovali velkou část svého života, budou na trhu práce snáze uplatnitelní než ti, kteří nepracovali nikdy nebo jen krátkou část svého dospělého života. Na základě těchto informací také odhadujeme, zda bude mít dotyčná osoba v budoucnosti nárok na starobní důchod.

Kombinací odpovědí na několik různých otázek jsme zjistili, jakou část dospělého života strávili naši respondenti prací na pracovní smlouvu, případně jako OSVČ (viz graf č. 7.5).

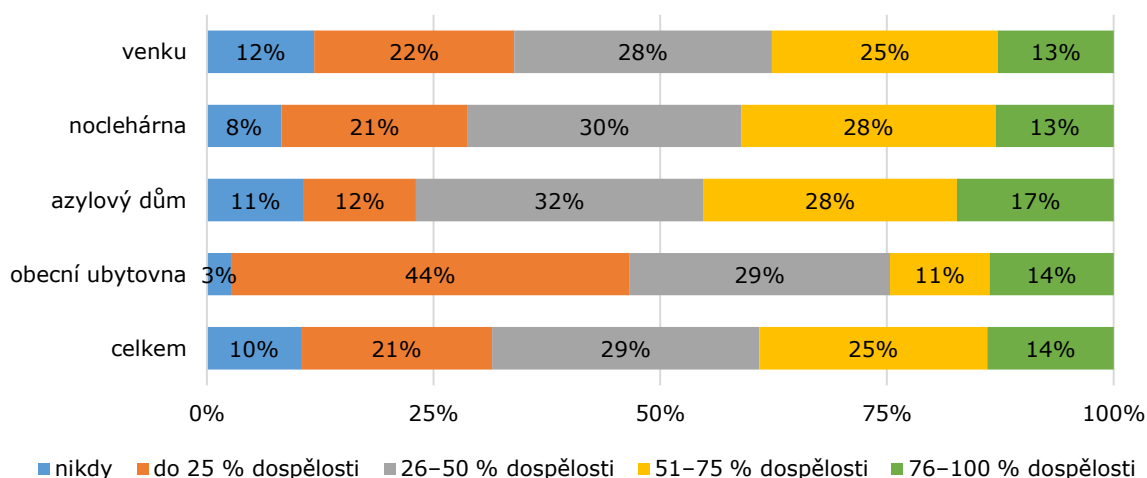
Výstupy ukazují, že **pouze 39 % osob přespávajících venku bylo legálně zaměstnáno více než polovinu svého dospělého života. Každá osmá osoba (12 %) přespávající venku nikdy legálně nepracovala.**

Nejvíce osob, které pracovaly více než polovinu svého dospělého života, je v azylových domech (45 %).

Ze vztahu mezi počtem odpracovaných let a věkem respondentů vyplývá, že cca **50–60 % osob bez domova přespávajících venku již nemá šanci na přiznání starobního důchodu ve svých 65 letech** bez ohledu na to, jak moc budou ještě v životě legálně pracovat. Třetina (34 %) osob přespávajících venku má šanci tuto situaci zvrátit za předpokladu, že si dříve či později trvalé legální zaměstnání najde.

Osoby bez domova ve své minulosti zpravidla vykonávaly nekvalifikované práce. **Nejčastěji pracovaly na pozici dělník ve výrobě** (37 % osob), dále pak vykonávaly řemeslné práce (15 % osob) a pomocné práce ve stavebnictví (14 % osob), viz graf č. 7.6.

Graf č. 7.5 Část dospělého života, po kterou dotyčný pracoval jako zaměstnanec, případně jako OSVČ podle místa přespávání (v %)

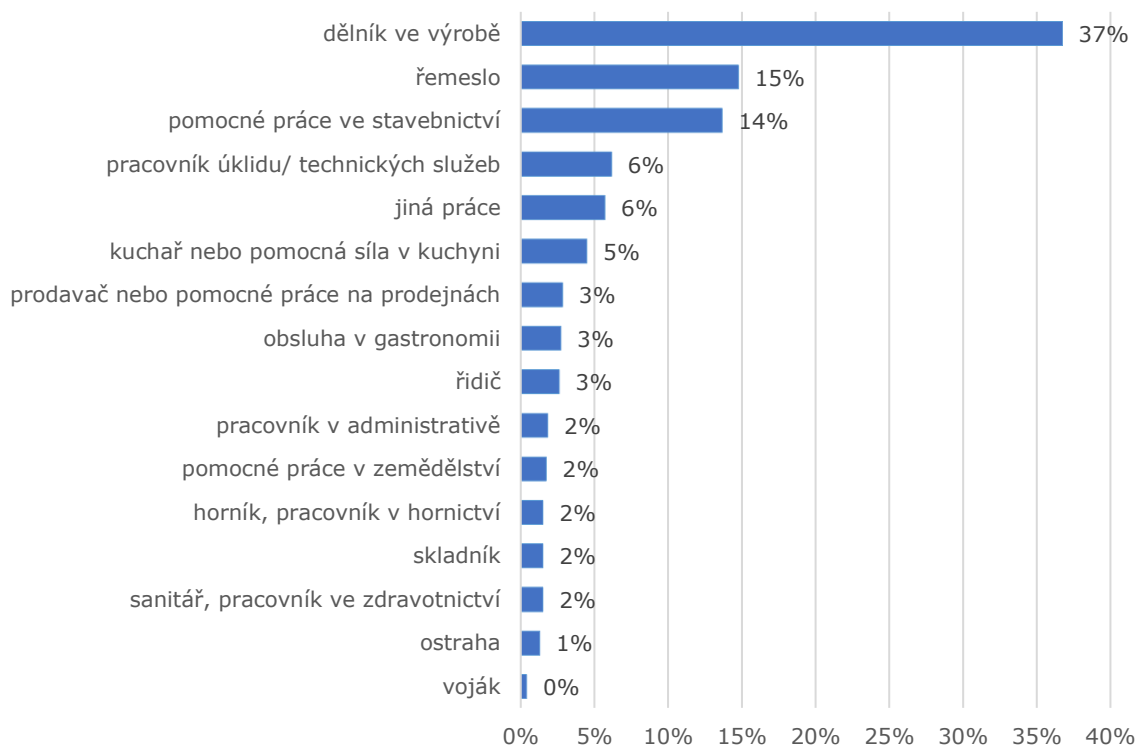

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; celkem N = 1 011, venku N = 549, noclehárna N = 146, azylový dům N = 243, obecní ubytovna N = 73.

Tabulka č. 7.1 **Podíl osob bez domova, které pravděpodobně nebudou mít v 65¹⁵ letech nárok na starobní důchod (v %)**

věková kategorie	nárok na důchod			
	má nárok na důchod	nemá šanci získat v 65 letech důchod	má šanci získat v 65 letech důchod	celkem
18–27 let	0	0	100	100
28–37 let	0	42	58	100
38–47 let	0	73	27	100
48–57 let	2	72	25	100
58–67 let	15	79	6	100
68 a více let	43	58	0	100
všechny kat.	5	62	32	100

Zdroj: Osoby bez domova 2019.

Graf č. 7.6 **Druh nejčastěji vykonávané práce na smlouvu nebo živnostenský list**

Odpovědi na otázku Q30: Jakou práci (na smlouvu) jste nejčastěji vykonával/a?

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data; N=903; procenta jsou vztažena jen k osobám, které někdy legálně pracovaly

¹⁵ Pro přiznání starobního důchodu v důchodovém věku 65 let je zpravidla nutno mít odpracováno 35 let. Podmínky se mohou v určitých případech lišit, například u starších ročníků či u žen, které vychovávaly děti. Aktuální podmínky pro přiznání starobního důchodu jsou uvedeny na webu MPSV <https://www.mpsv.cz/starobni-duchody>.

7.5 Shrnutí

Nejrozšířenějším zdrojem příjmu osob bez domova jsou sociální dávky, pobírá je 42 % z nich. Na druhém místě jsou příležitostné práce bez pracovní smlouvy (27 % osob) a na třetím místě je sběr surovin (26 %). Toto členění se však výrazně liší, pokud se zaměříme pouze na skupinu osob přespávajících venku. V této skupině je nejrozšířenějším zdrojem příjmů sběr surovin (39 %), dále pak příležitostná práce bez smlouvy (32 %) a teprve na třetím místě pobírání sociálních dávek (28 % osob).

Zhruba tři pětiny (61 %) osob bez domova utratí denně v průměru částku v rozmezí 0–100 Kč. To znamená, že jejich finanční příjem nad rámec výdajů za ubytování (např. v noclehárně, v azylovém domě) zpravidla nepřekračuje 3 000 Kč měsíčně. Jednoznačně nejchudší kategorií osob bez domova jsou lidé přespávající venku, 27 % z nich utratí denně v průměru méně než 50 Kč, dalších 37 % pak utratí částku v rozmezí 50–100 Kč. Více než 100 korun za den utratí pouze 34 % osob spících venku. Jejich průměrná denní útrata je ze všech sledovaných skupin nejnižší, přestože na rozdíl od ostatních nemají žádné výdaje za ubytování.

Nejzadluženější kategorií osob bez domova jsou osoby přespávající venku. V této skupině je velmi málo těch, kteří žádné dluhy nemají (15 %), a nejvíce těch, kteří mají dluhy vyšší než 50 000 Kč. Nejrozšířenějšími zdroji dluhů osob bez domova jsou nehrazené zdravotní pojištění (51 % osob), pokuty za jízdu na černo v MHD spolu s pokutami od policie (45 % osob) a půjčky a úvěry (33 % osob).

Pouze 39 % osob přespávajících venku bylo legálně zaměstnáno více než polovinu svého dospělého života. 12 % jich legálně nepracovalo nikdy. 50–60 % osob bez domova přespávajících venku již nemá šanci na přiznání starobního důchodu ve svých 65 letech bez ohledu na to, jak moc budou ještě v životě legálně pracovat. Osoby bez domova ve své minulosti nejčastěji pracovaly na pozici dělník ve výrobě (37 % osob).

Po ekonomické stránce jsou na tom ve všech sledovaných ohledech nejhůře osoby přespávající venku. Jsou tou nejchudší, nejzadluženější a nejméně kvalifikovanou skupinou osob bez domova.

8. Zdraví a závislosti

Souvislost mezi špatným zdravotním stavem a bezdomovectvím v moderních společnostech byla mnohokrát prokázána a diskutována (viz např. Angelovski, Barták, 2004; Barták, 2004; Dvořáčková et al., 2016; *The Unhealthy State ...*, 2014). Negativní důsledky v podobě zhoršené kvality života, výrazně vyšší úmrtnosti a nižší naděje dožití v populaci osob bez domova oproti majoritní společnosti (Angelovski, Barták, 2004; Barrow, 1999; Leng, 2017; Morrison 2009) jsou jen některými z dopadů špatného zdravotního stavu osob bez domova. I z ekonomického hlediska **přináší nerovnosti k přístupu ke zdravotní péči ve svém důsledku ztráty**, protože ošetření osob dlouhodobě se nacházejících ve špatném zdravotním stavu přirozeně vyžaduje vyšší náklady než v případě, kdy jsou jejich nemoci léčeny již v počátečním stadiu. Navíc se **se špatným zdravotním stavem často pojí i neschopnost pracovat, která vyžaduje další sociální pomoc** a mnohdy i speciální sociální služby.

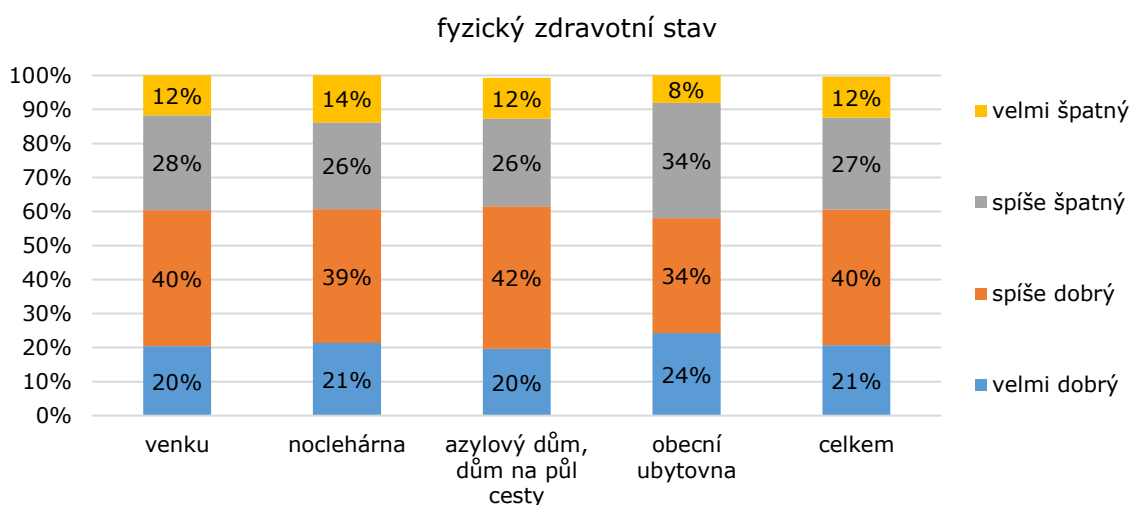
V případě osob bez domova nejde jen o **špatný fyzický zdravotní stav**, ale velmi často mají tyto osoby také **potíže v oblasti duševního zdraví**. Vysoká je mezi nimi četnost psychických poruch a chorob, hojně jsou i nežádoucí osobnostní rysy a poruchy osobnosti. Přitom se zdá, že: „Bezdomovectví není příčinou žádného ze závažných duševních onemocnění.“ (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018: 188, v originále tučně). Ovšem problémy spojené s těmito onemocněními či osobnostními rysy zvyšují riziko propadu na ulici, a to tím spíše, pokud jsou kombinovány s nedostatečným sociálním zázemím (tamtéž: 188). **Psychické problémy a špatný duševní stav často souvisí se závislostmi**, kde ovšem mnohdy nelze jednoznačně určit, co je příčinou a co následkem. **Užívání drog a nadměrné pití alkoholu** je mezi osobami bez domova poměrně časté a má vliv na jejich celkový zdravotní stav. Obojí může být jak příčinou, tak důsledkem bezdomoveckého způsobu života (tamtéž). Ovšem u drog platí zřejmě ve vyšší míře, že jsou jednou z významných příčin propadu na ulici, a to zejména u mladých lidí (tamtéž; Vágnerová, Csémy, Marek, 2013).

Jak tedy hodnotí svůj zdravotní stav osoby bez domova v ČR? Kolik z nich přiznává závislost na alkoholu a drogách? Jak často osoby bez domova využívají lékařskou péči? Odpovědi přináší stávající kapitola.

8.1 Fyzické a duševní zdraví

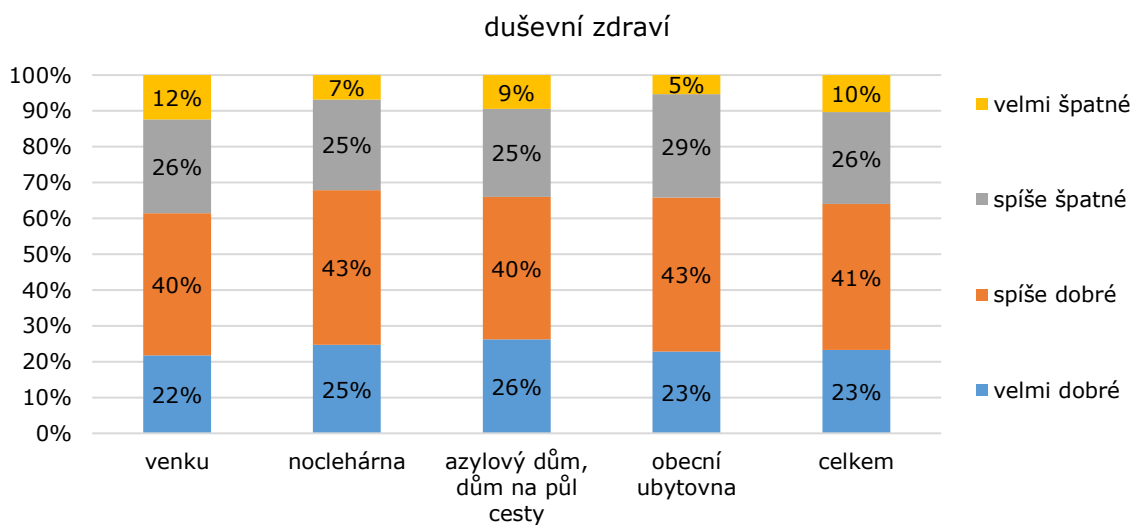
Téměř dvě pětiny (39 %) osob bez domova hodnotí svoje fyzické zdraví jako spíše špatné (27 %) či velmi špatné (12 %; graf č. 8.1). Pouze zhruba jedna pětina (21 %) osob bez domova naopak hodnotí svoje fyzické zdraví jako velmi dobré. Mezi těmito hodnoceními přitom **nenacházíme signifikantní rozdíly podle místa přespávání**. Jen velmi mírně se odlišují osoby pobývajících na obecních bytovnách, které v porovnání s ostatními častěji hodnotí svoje fyzické zdraví jako spíše špatné, ovšem méně často jako velmi špatné (graf č. 8.1).

Graf č. 8.1 **Subjektivní hodnocení fyzického zdraví podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 011

Graf č. 8.2 **Subjektivní hodnocení duševního zdraví podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 014

Podíl osob bez domova hodnotících svoje zdraví jako špatné je výrazně vyšší, než jaký nacházíme u bydlící dospělé populace. Podle dat z reprezentativního šetření SILC¹⁶ 2017 hodnotil v ČR jako velmi špatný nebo špatný zhruba každý desátý

¹⁶ Statistics on Income and Living Conditions (SILC), české označení šetření je *Životní podmínky*. Jedná se o reprezentativní šetření, které každoročně od roku 2005 provádí Český statistický úřad shodně s ostatními 27 státy EU a dalšími státy (Island, Norsko, Švýcarsko, Makedonie, Srbsko a Turecko).

dotazovaný v ČR (11 %).¹⁷ Musí být ovšem zmíněno, že v ČR obecně hodnotí vlastní zdravotní stav jako špatný nejčastěji osoby s nízkým vzděláním (ČSÚ, 2019b), které tvoří mezi osobami bez domova většinu. I to ukazuje na nerovnosti, které jsou patrně způsobené jak odlišným způsobem života a vlastní péčí o zdraví, tak i nerovnostmi v přístupu ke kvalitní zdravotní péči.

Subjektivní hodnocení duševního zdraví (graf č. 8.2) bylo mezi respondenty jen o málo častěji pozitivní v porovnání s hodnocením zdraví fyzického (graf č. 8.1). Jako **velmi špatné hodnotila svoje duševní zdraví každá desátá osoba (10 %) bez domova a další zhruba jedna čtvrtina (26 %) osob bez domova hodnotila svoje duševní zdraví jako spíše špatné**. Rozdíly podle místa přespávání opět nebyly velké, jako špatné hodnotili mírně častěji svoje duševní zdraví ti, kteří přespávali venku (graf č. 8.2).

Je zřejmé, že **fyzické a duševní zdraví** jsou v jisté míře spojitými nádobami. **Nicméně jejich stav nemusí být stejný**, jak ilustruje tabulka č. 8.1. Jak fyzické, tak i duševní zdraví hodnotila negativně více než jedna pětina (22 %, součet čtyř tmavě šedých polí v tabulce č. 8.1) osob bez domova. Další téměř jedna pětina (17 %, součet čtyř světle šedých polí v tabulce č. 8.1) dotazovaných hodnotila jako špatné pouze svoje fyzické zdraví a více než další jedna desetina (14 %, součet čtyř světle šedých polí v tabulce č. 8.1) pak hodnotila jako špatné pouze svoje duševní zdraví. Vnímáme-li zdraví jako souhrn jak fyzických, tak duševních (psychických) složek, pak lze říci, že subjektivně hodnotila **vlastní zdraví (fyzické, duševní či oboje) jako špatné více než polovina (53 %) osob bez domova** (součet všech šedých polí v tabulce č. 8.1).

Tabulka č. 8.1 **Vztah subjektivně vnímaného fyzického a duševního zdraví (v %)**

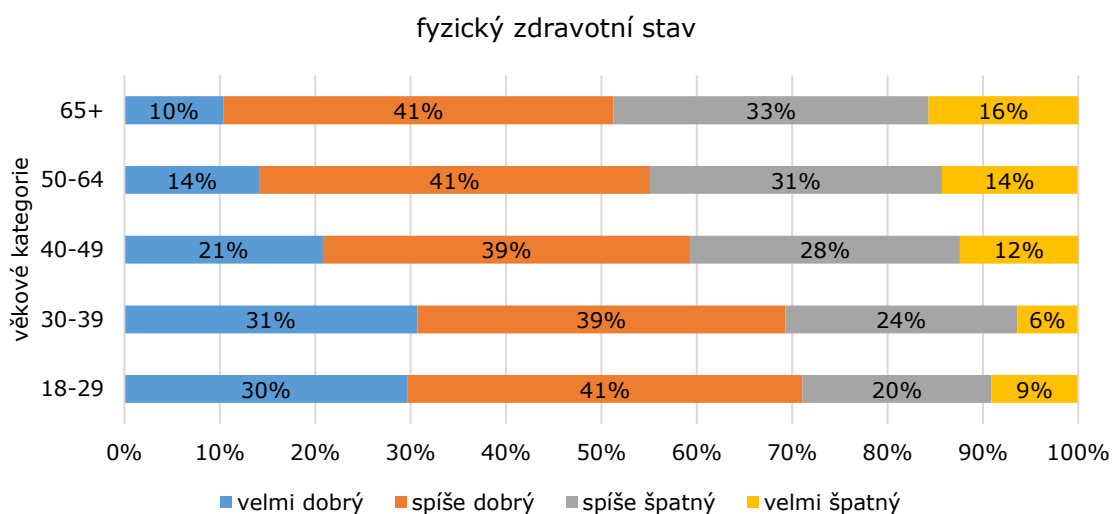
fyzický zdravotní stav	duševní zdraví				celkem
	velmi dobré	spíše dobré	spíše špatné	velmi špatné	
velmi dobrý	12	6	2	1	21
spíše dobrý	7	22	8	2	40
spíše špatný	3	9	12	3	27
velmi špatný	1	3	3	4	12
celkem	23	41	26	10	100

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 006*

Analýza vztahu věku a zdraví potvrdila očekávaný předpoklad, že **fyzické zdraví a jeho hodnocení se zhoršuje se zvyšujícím se věkem** (graf č. 8.3). **U duševního zdraví však tento úměrný vztah neplatil**. Ve střední věkové kategorii 40–49 let se nacházel nejvyšší podíl osob, které hodnotily svoje duševní zdraví jako špatné (43 %, součet kategorií spíše špatné a velmi špatné, graf č. 8.4). Oproti tomu byly podíly osob se špatným duševním zdravím nižší jak mezi mladšími, tak i mezi staršími věkovými kategoriemi.

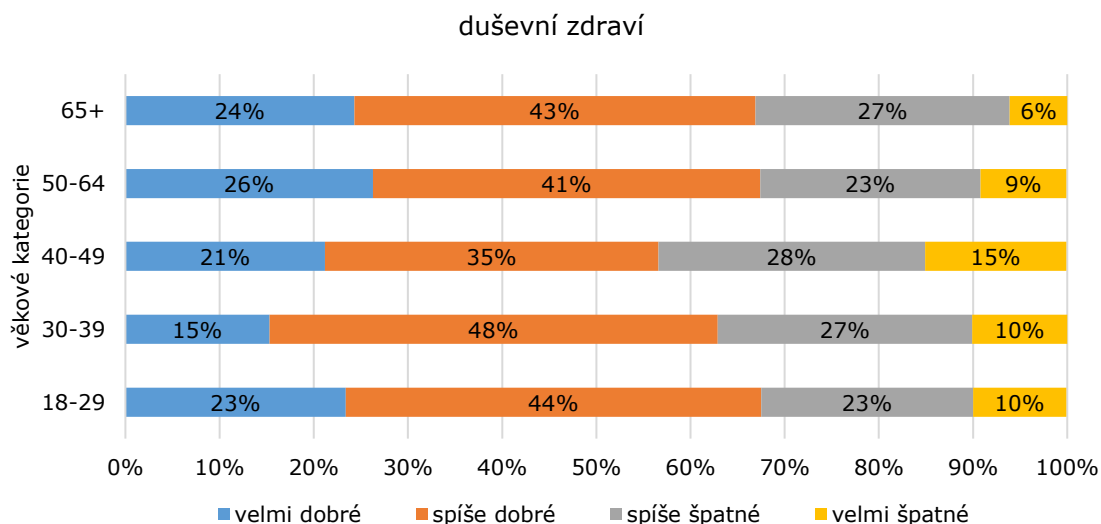
¹⁷ Vlastní výpočet, N=11 423. V šetření SILC bylo možné zhodnotit vlastní zdravotní stav na pětistupňové škále: „velmi špatný“, „špatný“, „přijatelný“, „dobrý“, „velmi dobrý“. Je pravděpodobné, že v případě čtyřstupňové škály bez středové možnosti, která byla použita v šetření *Osoby bez domova 2019*, by byl podíl osob deklarujících špatné zdraví o něco vyšší.

Graf č. 8.3 **Subjektivní hodnocení fyzického zdravotního stavu podle věku** (v %)

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 1 011

Graf č. 8.4 **Subjektivní hodnocení duševního zdraví podle věku** (v %)

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 1 011

Na rozdíl od předchozích výzkumů (Dragomirecká, Kubisová, Anděl, 2004) se v hodnocení zdravotního stavu neprokázaly v datech žádné signifikantní rozdíly **z hlediska genderu**, tedy **fyzické ani duševní zdraví se nelišilo při srovnání mezi muži a ženami**.

Podobně data z šetření Osoby bez domova 2019 **nepotvrdila, že by se zdravotní stav zhoršoval úměrně s délkou pobytu bez střechy**, tedy s počtem let strávených na ulici či v noclehárně. Intervenující proměnou je zde věk a další roli může hrát fakt, že data obsahují subjektivní vnímání vlastního zdravotního stavu a deklaraci

o něm, nikoliv objektivně měřený zdravotní stav. Jako špatné hodnotili svoje fyzické zdraví nejčastěji ti, kteří strávili na ulici či v nízkoprahových noclehárnách 11–20 let (polovina z nich). Duševní zdraví považovala za špatné největší část respondentů, kteří byli „bez střechy“ jeden rok (43 %) či dva roky (47 %). Oproti tomu ti, kteří strávili na ulici či v nízkoprahových noclehárnách tři a více let, častěji hodnotili svoje duševní zdraví jako dobré, s to zhruba ve dvou třetinách případů.

8.2 Nemoci, úrazy a psychiatrické diagnózy

Bylo zjištěno, že osoby bez domova nejčastěji trpí následujícím nemocemi či poraněními: **úrazy či otravy (17 %), nemoci dýchací soustavy vyjma tuberkulózy (15 %),¹⁸ nemoci svalové a kosterní soustavy (14 %), zubní nemoci (12 %), nemoci oběhové soustavy (11 %), nemoci kůže a podkožního vaziva (9 %), nemoci trávicí soustavy (8 %) a parazitární nemoci (7 %)**. Čísla v závorkách udávají podíly osob deklarujících, že se s onemocněním daného typu potýkaly v uplynulém roce, z celé zkoumané populace osob bez domova (vážená data). Na tuberkulózu jsme se v rozhovorech záměrně ptali samostatně, očekávali jsme totiž její zvýšený výskyt. Ten se ovšem nepotvrdil, pouze jeden respondent z 1 013 dotazovaných uvedl, že měl v předchozím roce tuberkulózu.

Mnoho osob bez domova trpí nějakou **psychiatrickou diagnózou, která jim byla diagnostikována a se kterou se léčili**. Nejčastěji se jednalo o nějakou formu **závislosti**, kterou mělo diagnostikováno plných **16 %** dotazovaných osob bez domova. Podle četnosti dále následovaly **poruchy nálady a deprese (7 %), úzkostné poruchy (4 %), psychotické poruchy (3 %), poruchy osobnosti (2 %), mentální retardace a demence (1 %)**. Čísla v závorkách udávají podíly osob, které uvedly, že jim byla daná psychiatrická diagnóza stanovena ze všech respondentů. Dalších 5 % dotazovaných bylo rovněž někdy léčeno na psychiatrickém oddělení, ale neví, s jakou diagnózou. A další 1 % respondentů uvedlo jinou diagnózu.

Námi zjištěné podíly o diagnostikovaných duševních poruchách **jsou nepochybně výrazně nižší oproti reálnému výskytu daných duševních poruch ve zkoumané populaci**. To je zřejmé ze srovnání s výsledky zahraničních i českých výzkumů. Ty uvádí výrazně vyšší podíly duševních poruch a chorob v bezdomoveckých populacích. Například výzkumy Vágnerové a kol. zjistily, že mezi mladými bezdomovci v Praze trpěla přibližně pětina (20 %) úzkostnými poruchami a 13 % schizofrenií či jinou psychotickou poruchou (Vágnerová, Csémy, Marek 2013: 190–192), mezi českými bezdomovci středního věku pak mělo závažnější psychické problémy 38 % z nich, nejčastěji se jednalo o depresivní rozlady, úzkostné tendence a suicidální tendence (Vágnerová, marek, Csémy, 2019: 188).

Ve Velké Británii byl podíl osob s diagnostikovanou duševní poruchou mezi osobami bez domova také výrazněji vyšší, jednalo se o 45 % (*The Unhealthy state...*, 2014), podobně i v Kanadě trpí duševním onemocněním nejméně jedna třetina osob bez domova (Angelovski, Barták, 2004).

Zaměření se pouze na diagnostikované a případně léčené duševní nemoci a poruchy v našem výzkumu ukázalo, že **jen poměrně malý podíl osob bez domova někdy řešil svoje dušení zdraví a vyhledal pomoc v této oblasti**. Odborná

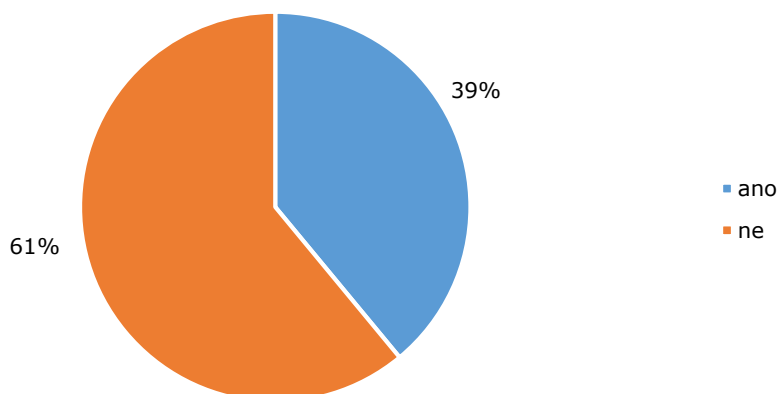
¹⁸ Tuberkulóza tvořila samostatnou kategorii.

psychická pomoc a stanovení diagnózy přitom mohla předcházet pobytu na ulici a nemusela se nutně odehrát v době, kdy byl respondent „bez střechy“ či „bez bytu“.

8.3 Pobyt v nemocnici a návštěvy lékaře

Zhruba **dvě pětiny (61 %)** dotazovaných osob bez domova uvedly, že v průběhu minulého roku strávily alespoň jednu noc v nemocnici (graf č. 8.5). To je výrazně víc, než je tomu u běžné populace.¹⁹ Jasně to vypovídá o skutečnosti, že zdravotní stav těchto osob je v porovnání s běžnou populací horší.

Graf č. 8.5 **Pobyt v nemocnici v posledním roce** (v %)

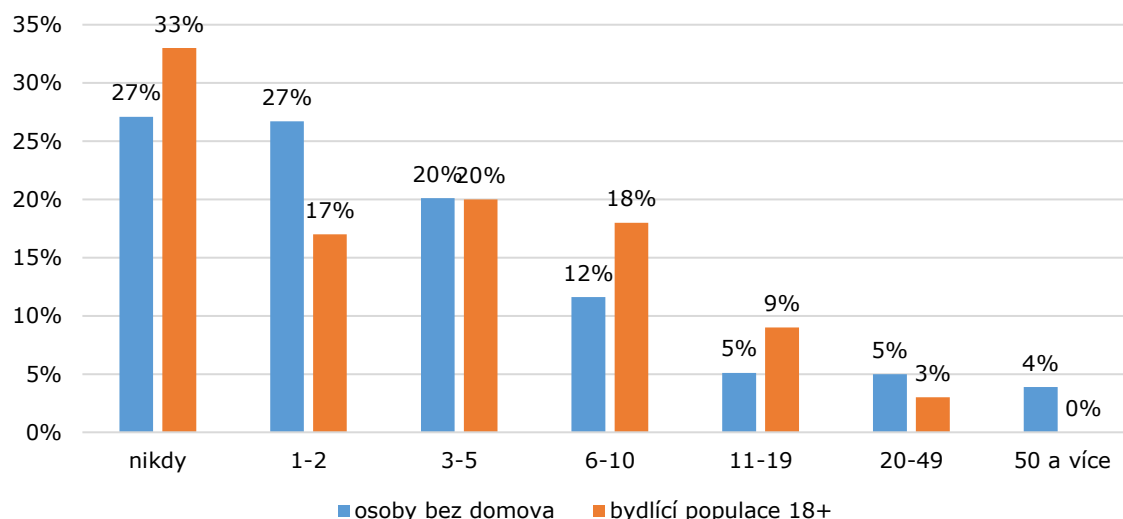

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 013*

Podobně i **návštěvy lékaře**, ať již praktického, nebo specialisty, **nejsou u osob bez domova ničím ojedinělým a jsou hojnější v porovnání s bydlící populací** (graf č. 8.6). Lékařskou službu přímo osobám bez domova poskytují i některé pomáhající organizace, např. Armáda spásy nebo Naděje. **Ambulantní lékařskou pomoc během posledního roku vůbec nevyhledalo pouze 27 % z dotazovaných osob bez domova**, zatímco v bydlící dospělé populaci je takových osob o něco více, zhruba jedna třetina (33 %, viz graf č. 8.6). Výrazně vyšší podíl osob bez domova v porovnání s běžnou bydlící populací (27 % vůči 17 %) pak navštívil lékaře za poslední rok alespoň jednou či dvakrát. Zhruba další jedna pětina (20 %) osob bez domova byla v období předchozího roku u lékaře tři- až pětkrát. **Mezi osobami bez domova je oproti bydlící populaci výrazně vyšší podíl nemocných osob navštěvujících lékaře velmi často. Zhruba každý 11. člověk bez domova (9 % osob bez domova) byl u lékaře v posledních 12 měsících více než dvacetkrát.** V bydlící dospělé populaci jen zhruba každá 30. osoba (3 %) navštíví praktického lékaře nebo specialistu dvacetkrát či vícekrát ročně.

¹⁹ Data o podílech hospitalizovaných v bydlící dospělé populaci nejsou k dispozici. Velmi hrubým přepočtem celkového ročního počtu hospitalizací (2 200 346) ve vztahu k celkovému střednímu stavu obyvatelstva (10 626 430) za rok 2018 docházíme k tomu, že v běžné populaci (včetně dětí) mohlo být v daném roce hospitalizováno maximálně 21 % osob (vlastní výpočty z dat ČSÚ, 2019a). Takto vysoký podíl by byl dosažen, pokud by každá osoba byla v roce 2018 hospitalizována pouze jednou. Podíl bude reálně nižší proto, že v některých případech se hospitalizace vztahují ke stejné osobě, což ovšem není možné z dat ČSÚ určit.

Graf č. 8.6 Podíly osob bez domova a osob bydlících podle počtu návštěv lékaře v posledním roce (v %)

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 981, SILC 2017, N = 15 962.

Přitom existují **významné rozdíly v přijímání zdravotní péče mezi jednotlivými kategoriemi osob bez domova podle místa přespávání** (tabulka č. 8.2). Osoby přespávající venku přijímají oproti ostatním skupinám osob bez domova lékařskou péči významně méně často. Více než jedna třetina (37 %) z nich uvedla, že v posledním roce nebyla u lékaře. Mezi osobami bez domova přespávajícími venku je také nižší podíl osob (5 %), které navštívily lékaře 20krát či více za rok. Naproti tomu **osoby ubytované v azylových domech využívají lékařskou péči mnohem častěji**. Zhruba každý šestý (16 %) dospělý člověk bydlící v azylovém domě uvedl, že navštívil lékaře dvacetkrát či vícekrát za poslední rok (zhruba od května 2018 do května 2019). To je více než pětkrát vyšší podíl, než jaký nacházíme v bydlící dospělé populaci.

Tabulka č. 8.2 Počty návštěv lékaře v posledním roce podle místa přespávání (v %)

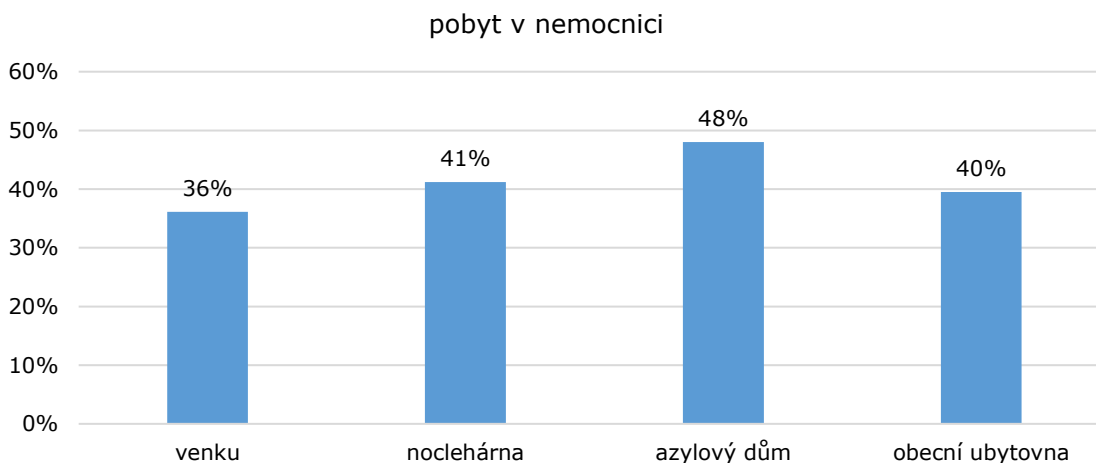
počet návštěv lékaře	venku	noclehárna	azylový dům	obecní ubytovna
nikdy	36,6	15,8	15,5	14,0
1-2	27,0	29,4	22,3	30,2
3-5	20,3	22,6	19,6	20,9
6-10	7,9	13,6	18,2	11,6
11-19	2,9	6,2	8,1	11,6
20-49	3,6	6,8	7,4	9,3
50 a více	1,7	5,6	8,8	2,3
celkem	100	100	100	100
N	645	177	148	43

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 1 013

Zjištěný rozdíl v přijímání lékařské péče, respektive v četnosti návštěv lékaře ovšem rozhodně nelze interpretovat tak, že by osoby spící venku byly zdravější (viz i grafy č. 8.1 a 8.2). Spíše je na jejich straně více překážek k tomu, aby lékaře navštívily a požádaly o řešení vlastní zdravotní situace. Předchozí výzkumy ukázaly, že některé osoby bez domova se po opakovaném odmítnutí poskytnutí zdravotní péče uchylují k tomu, že lékařskou péči už dále nevyhledávají, nebo ji dokonce odmítají (Glumbíková et al., 2018; Šupková et al., 2007). Dle předchozího kvantitativního výzkumu provedeného v Plzni (Toušek, 2009: 41) lze předpokládat, že osoby spící venku také mnohem častěji nevlastní průkaz zdravotní pojišťovny a nemají žádného praktického lékaře (zhruba jedna třetina z nich). To samozřejmě vytváří další překážky v případné návštěvě lékaře.

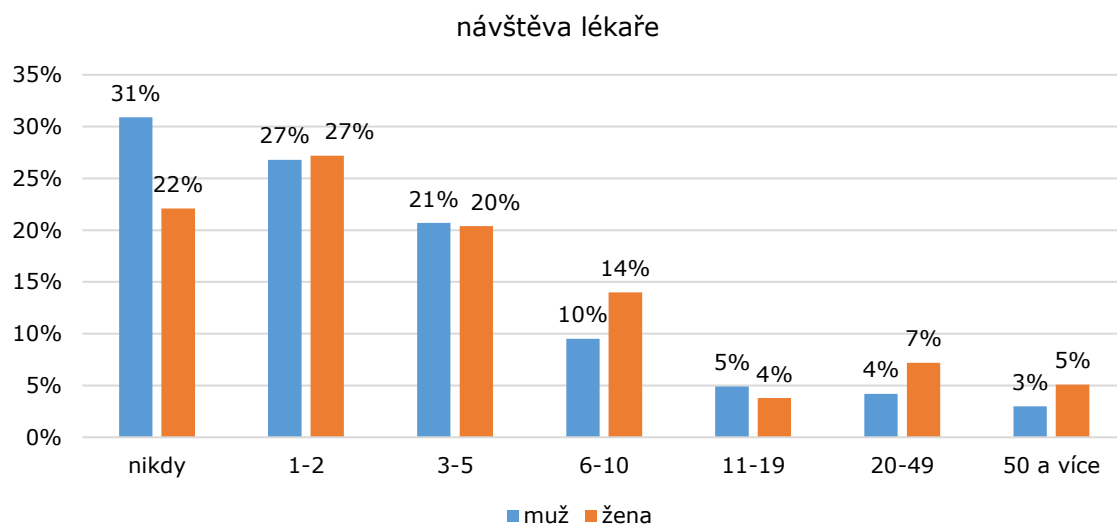
Osoby spící venku patrně častěji přijmou lékařskou péči až v krajní nouzi a v ohrožení života, kdy musí být hospitalizováni. Tomu by nasvědčovaly výsledky provedeného výzkumu, který neprokázal statisticky významný rozdíl mezi hospitalizacemi v nemocnici v posledním roce u osob bez domova podle místa přespávání. I když i tam byly rozdíly mezi některými kategoriemi patrné. Konkrétně se jednalo o kategorii osob spících venku, ve které byl nalezen nižší podíl těch, kteří strávili v posledním roce alespoň jednu noc v nemocnici (36 %) oproti osobám ubytovaným v azylovém domě, z nichž téměř polovina (48 %) byla v posledních 12 měsících hospitalizována (graf č. 8.7).

Graf č. 8.7 **Podíly osob bez domova hospitalizovaných v nemocnici v posledním roce podle aktuálního místa přespávání (v %)**

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 1 013

Z hlediska **genderu** nebyly nalezeny žádné signifikantní rozdíly v podílech mužů a žen bez domova navštěvujících nemocnici alespoň jednou za poslední rok. Jediný statisticky významný rozdíl, který byl podle odlišného genderu nalezen, byl v četnostech návštěv lékaře. **Ženy v porovnání s muži navštěvovaly lékaře častěji** (viz graf č. 8.8). Tento rozdíl ovšem do značné míry koreloval s tím, že ženy byly častěji než muži ubytované v azylových domech a osoby z azylových domů navštěvovaly lékaře výrazně častěji v porovnání s těmi, které přespávaly venku.

Graf č. 8.8 **Návštěvy lékaře v posledním roce u osob bez domova podle genderu** (v %)

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 1 012

8.4 Závislosti

Závislosti na drogách i alkoholu jsou u osob bez domova v moderních zemích velmi časté a mohou být jak příčinou ztráty domova, tak i následkem adaptace a přijetí bezdomoveckého životního stylu. U mladších osob se nejhojněji vyskytuje závislost na drogách, která je často příčinou ztráty domova a bývá spojená s psychickými poruchami a nemocemi (Vágnerová, Marek, Csémy, 2014). Starší osoby jsou zase častěji závislé na alkoholu (Vágnerová, Csémy, Marek, 2019). Obdobně je tomu i v jiných zemích (Angelovski, Barták, 2004; *The Unhealthy State ...*, 2014).

Zahraniční data často ukazují na vysoké podíly osob užívajících drogy mezi osobami bez domova, např. 39 % ve Velké Británii (*The Unhealthy State ...*, 2014), podobně 43 % osob bez domova má údajně problémy s užíváním drog v Austrálii (Dvořáčková et al., 2016). Drogy se zdají být u těchto osob větším a častějším problémem než alkohol. Např. ve Velké Británii má podle stejného výzkumu problémy s alkoholem, nebo se z nich zotavuje, pouze zhruba 27 % osob bez domova (*The Unhealthy State ...*, 2014). Jaké je rozšíření závislostí v české populaci osob bez domova?

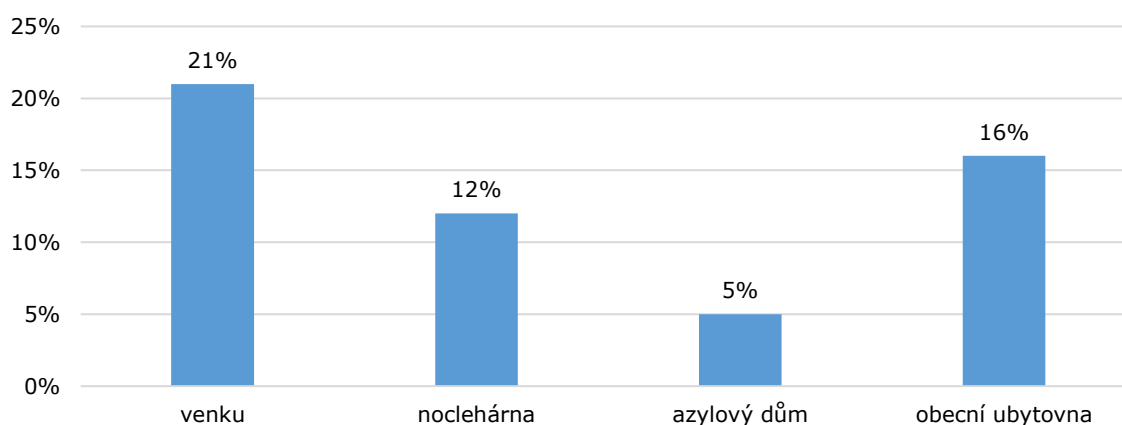
Jak bylo uvedeno výše v kap. 8.2, zhruba 16 % osob bez domova se někdy léčilo s nějakou formou závislosti. Zjišťovali jsme dále i podrobnější údaje o aktuální konzumaci drog a alkoholu.

Celkem 16 % populace osob bez domova uvedlo, že pravidelně alespoň jednou týdně užívá drogy, tedy nelegální návykové látky (např. pervitin, heroin, kokain, marihuana), dále látky pro substituční léčbu (Subutex, metadon), těkavé látky (toluen, ředidla) a nové syntetické drogy. Přitom byl podíl osob využívajících drogy nejvyšší mezi osobami **spícími venku**, kde zhruba **každá pátá užívá drogy** (21 %, viz graf č. 8.9). Osoby bez domova užívají různé typy drog. Nejrozšířenější je užívání **konopných drog (12,3 %)** a dále **pervitinu (6,2 %)**. Vyskytlo se i užívání Subutexu

8. Zdraví a závislosti

(1,1 %), heroinu (0,3 %), metadonu (0,3 %), těkavých látek (0,1 %) a jiných látek (0,6), zpravidla léků (např. opioidy, antidepresiva, analgetika, konkrétně Diazepan, Tramal). Bylo zjištěno, že **7,2 % osob bez domova užívá drogy injekčně.**

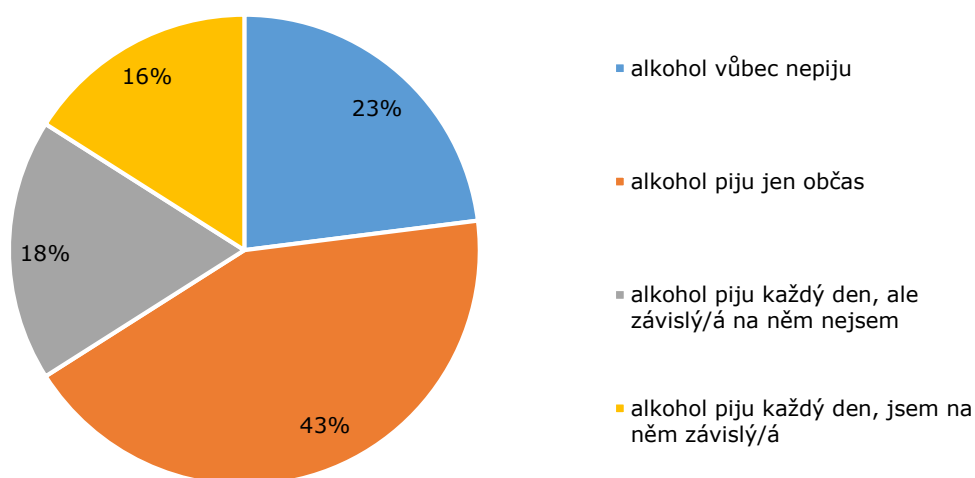
Graf č. 8.9 **Podíly pravidelných uživatelů drog podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 1 013

Oproti užívání drog je u osob bez domova v České republice mnohem více rozšířeno pravidelné pití alkoholu. **Častá je závislost na alkoholu, kterou přiznalo 16 % osob bez domova** (graf č. 8.10). **Dalších 18 % osob uvedlo, že konzumuje alkohol denně, ale necítí se být na něm závislími.** Naproti tomu téměř **čtvrtina (23 %) osob bez domova alkohol vůbec nepije.**

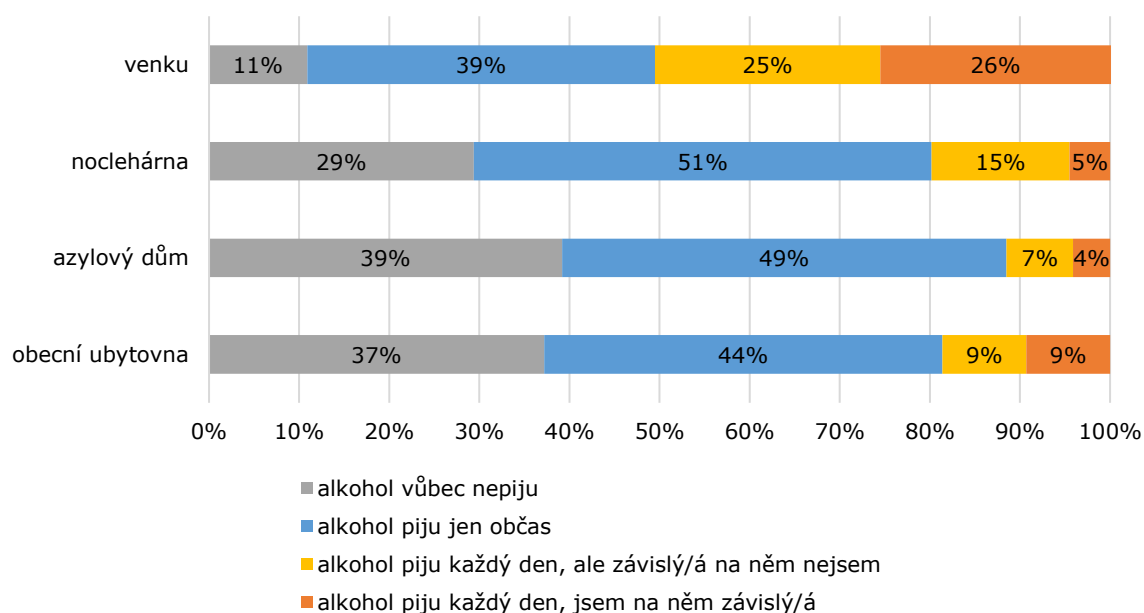
Graf č. 8.10 **Konzumace alkoholu, podíly osob bez domova (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 013

K závislosti na alkoholu se přiznalo nejvíce osob spících venku, více než jedna čtvrtina (26 %) z nich. Přitom další jedna čtvrtina (25 %) osob pobývajících venku pije alkohol každý den (graf č. 8.11). Oproti tomu osoby pobývající v azylových domech konzumují alkohol mnohem méně často a je mezi nimi výrazně nižší zastoupení osob závislých na alkoholu i osob, které konzumují alkohol každý den (graf č. 8.11). To je celkem očekávatelné zjištění vzhledem k tomu, že požívání alkoholických nápojů je v azylových domech zakázané. Podobně ani nízkoprahové noclehárny nepřijímají klienty pod vlivem alkoholu a návykových látek.²⁰

Graf č. 8.11 Konzumace alkoholu podle místa přespávání (v %)

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 1 013

Míra konzumace alkoholu a závislost na něm významným způsobem souvisí s délkou pobytu na ulici. Čím **déle žil člověk bez domova na ulici či v noclehárně, tím vyšší má pravděpodobnost, že bude závislý na alkoholu** nebo že bude alkohol požívat každý den (viz tabulka č. 8.3). Polovina osob bez domova, které žily na ulici, 11 a více let konzumovala alkohol každý den, přičemž zhruba polovina z těchto konzumentů přiznávala, že je na alkoholu závislá.

²⁰ Určitá míra alkoholu v krvi je někde tolerována, ale odmítány jsou osoby, které mají více než např. 0,5 či 0,8 promile alkoholu v krvi (Černá, 2019: 87).

Tabulka č. 8.3 Konzumace alkoholu podle délky pobytu „bez střechy“ (v %)

konzumace alkoholu	počet let na ulici a v noclehárně								
	nikdy	méně než rok	1 rok	2 roky	3–5 let	6–10 let	11–15 let	16–20 let	více než 20 let
vůbec nepiju	37,8	28,3	13,2	24,3	13,7	16,2	17,0	11,3	12,8
piju jen občas	46,3	50,4	44,7	43,2	44,7	41,4	33,0	38,7	36,2
piju každý den, ale závislý nejsem	11,0	14,2	15,8	18,9	20,5	24,3	25,0	24,2	23,4
piju každý den, jsem závislý	4,9	7,1	26,3	13,5	21,0	18,1	25,0	25,8	27,7
celkem	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	82	113	76	74	219	210	112	62	47

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 995

8.5 Shrnutí

Zdraví osob bez domova je výrazně horší v porovnání s běžnou dospělou populací. Zhruba dvě pětiny (39 %) osob bez domova považují svoje fyzické zdraví za špatné. Duševní zdraví hodnotila jako špatné více než jedna třetina (36 %) osob bez domova. Přitom se tyto skupiny překrývaly pouze částečně, zhruba jedna pětina (22 %) osob bez domova hodnotila negativně jak svoje fyzické, tak i psychické zdraví. Bylo zjištěno, že **více než polovina (53 %) osob bez domova hodnotila špatně nějaký aspekt svého zdraví, ať již zdraví fyzické, duševní, nebo oboje.**

Osoby bez domova častěji v porovnání s bydlící populací navštěvují lékaře a častěji jsou hospitalizováni v nemocnicích. Nejméně vyhledávají lékaře osoby žijící venku, nejvíce pak osoby bydlící v azylových domech. U hospitalizací na lůžkových odděleních zdravotnických zařízení se tento rozdíl stírá.

Osoby bez domova v posledním roce prodělaly často úrazy či otravy (17 %), dále měly nemoci dýchací soustavy (15 %), nemoci svalové a kosterní soustavy (14 %), zubní nemoci (12 %) a nemoci oběhové soustavy (11 %). Zhruba 16 % z nich byla někdy diagnostikována závislost a 7 % deprese, s kterými se léčily.

Pravidelné aktuální užívání drog přiznalo 16 % osob bez domova, nejčastěji se jednalo o konopné drogy (12 %) a pervitin (6 %). Injekčně užívalo v době výzkumu drogy 7 % populace osob bez domova. Zhruba **třetina (34 %) osob bez domova pila alkohol každý den,** každá 6. osoba přiznala závislost na alkoholu. Přitom existují významné rozdíly podle místa přespávání, **závislí a pravidelní konzumenti alkoholu a drog jsou mnohem více zastoupeni mezi těmi, kteří spí venku.** Alkoholické nápoje každodenně požívá polovina z těch, kteří strávili na ulici či v noclehárně 11 a více let.

9. Služby – využívání a poptávka

9.1 Rozdělení služeb pro osoby bez domova

Osobám bez domova jsou v České republice i v jiných evropských zemích poskytovány speciální služby. Ty lze rozřadit do několika základních kategorií. Jednotlivé státy se pak liší tím, jaké služby poskytují především a jaký základní přístup k bezdomovectví uplatňují. V mnoha zemích se jedná o kombinaci služeb i přístupů.

Poskytované služby lze rozčlenit do čtyř základních oblastí (Pleace et al., 2019):

- nouzové a přechodné ubytování,
- nebytová podpora,
- bytová podpora,
- prevence.

Mezi **nouzové ubytování** patří v ČR především **nízkoprahové noclehárny**, mezi **přechodné ubytování** pak **azylové domy** a **domy na půl cesty**, případně **obecní ubytovny**.

Do **služeb nebytové podpory** patří **nízkoprahová denní centra**, která poskytují jídlo, oblečení, možnost se umýt, případně další věci (např. spacáky) či služby. Dále sem patří samostatná **distribuce jídla**. Následně i **terénní práce**, jejímž hlavním posláním je propojit lidi žijící venku s dalšími službami, ale někdy se mohou více zaměřovat i jen na přímé potřeby přežití. Jako poslední do této kategorie spadají **zdravotní služby** poskytované přímo osobám bez domova, ať již samostatně, mobilně v terénu, nebo v souvislosti s dalšími službami, typicky např. v nízkoprahových denních centrech.

Bytová podpora je relativně novým přístupem, který je vedený snahou ukončit bezdomovectví a zaměřuje se na podporu dlouhodobého bydlení. Jedná se o přístupy a služby spojené s konceptem **Bydlení především (Housing First)** a **Housing-led**. Ty jsou ovšem v současné Evropě stále ještě marginální a co do množství poskytované podpory je mnohonásobně převyšuje podpora nouzového a krátkodobého ubytování a vícestupňový přístup podpory a přípravy na bydlení (*Bydlení až po přípravě, Housing Ready*). Největší důraz na služby vedoucí k bydlení, vedené koncepcí *Housing-led (např. Housing First)*, nacházíme aktuálně v Dánsku, Německu, Francii, Irsku, Nizozemsku a ve Velké Británii (Pleace et al., 2019: 9).

Prevence je poslední velkou kategorií, bohužel v mnohých státech, včetně České republiky jí není věnován dostatečný prostor. Tím nechceme říci, že by zde zcela chyběla. Jedná se o oblast, kde se stírají hranice mezi obecnými sociálními službami a speciálními službami pro osoby bez domova. Zpravidla se jedná o **dluhové poradenství a další podpůrné služby**, jejichž cílem je odstranit finanční nouzi, která by ve výsledku mohla vést k bezdomovectví. Patří sem systémy, které zabraňují vystěhování. Ty lze členit na dvě základní skupiny: 1. poradenství a mediace, 2. rychlé nalezení bytu (*rapid rehousing system*), které pomůže v případě, že dojde k vystěhování (Pleace, et al., 2018: 8-58).

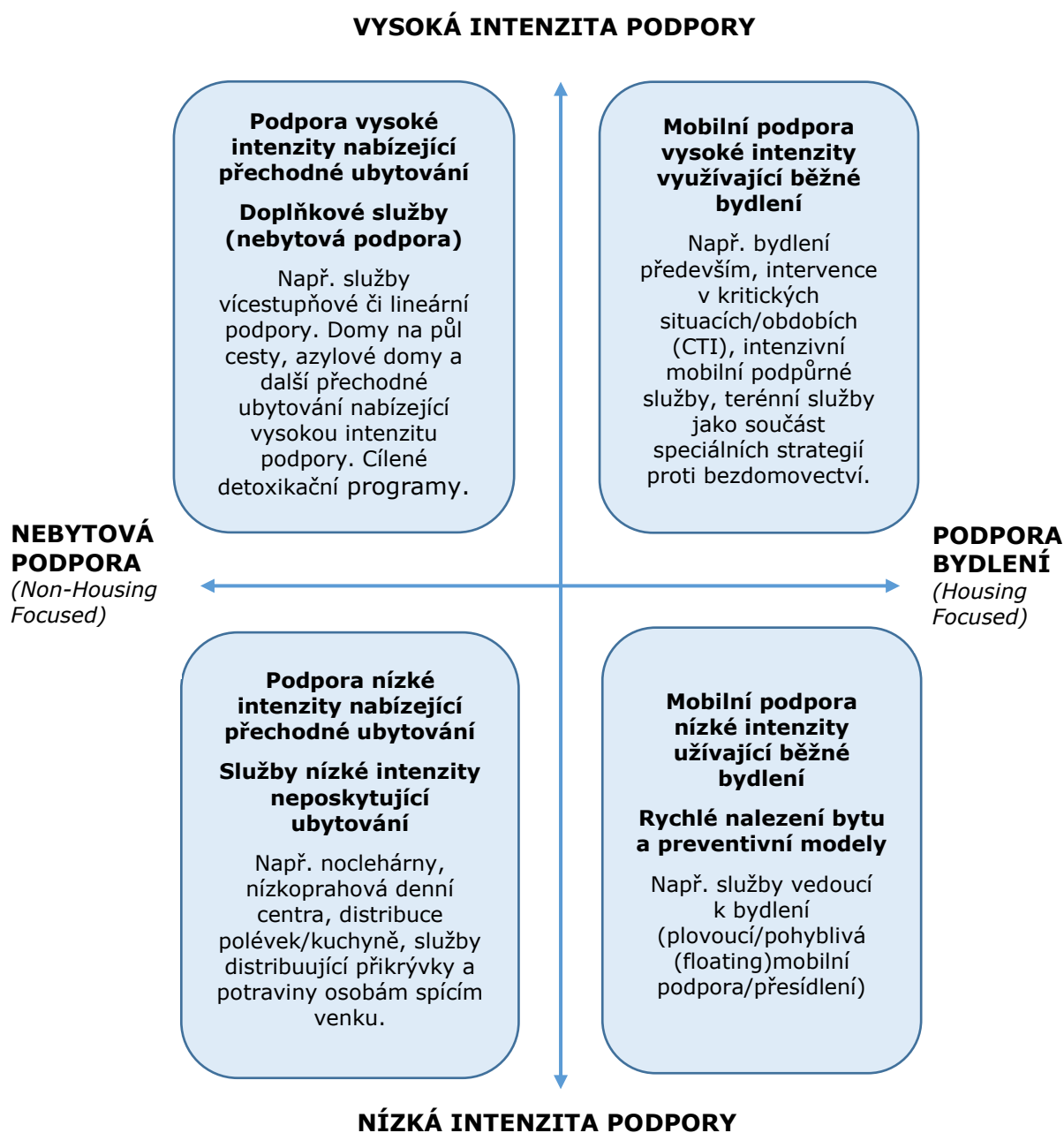
Základní **typologie služeb pro osoby bez domova a osoby bezdomovectvím ohrožené** byla na základě komparativních studií z mnoha evropských států vytvořena

Evropskou observatoří bezdomovectví organizace FEANTSA,²¹ stejně tak jako užívaná typologie bezdomovectví ETHOS. Tato typologie bere v úvahu dvě základní osy, podle kterých služby pro osoby bez domova třídí. Jednou je **osa intenzity, druhou je osa bydlení** (viz graf 9.1). V České republice se nacházejí prakticky všechny uvedené typy služeb, nicméně zatím převažují spíše služby nebytové podpory zobrazené v levém sektoru.

V provedeném výzkumu jsme zkoumali míru využívání vybraných typů sociálních služeb a jedné zdravotní služby. Přitom byly záměrně zvoleny takové služby, které jsou nejobvyklejší a jejichž pojmenování bude respondentům srozumitelné. V případě, že dotazovaný danou službu nevyužíval, mohl volit mezi dvěma možnostmi odpovědí tak, abychom zjistili, zda má či nemá o využívání takové služby zájem. Tím byla zjišťována poptávka po dané službě ze strany těch, kteří ji nevyužívají. Zjištěné údaje o zájmu o dané služby musí být vnímány jako orientační, protože respondenti neměli k dispozici podrobnější informace o službách a podmínkách jejich poskytování.

²¹ *The European Federation of National Organisations Working with the Homeless.*

Schéma č. 9.1 Mezinárodní typologie evropských služeb pro osoby bez domova

Zdroj: Pleace et al., 2018: 93. Upraveno.

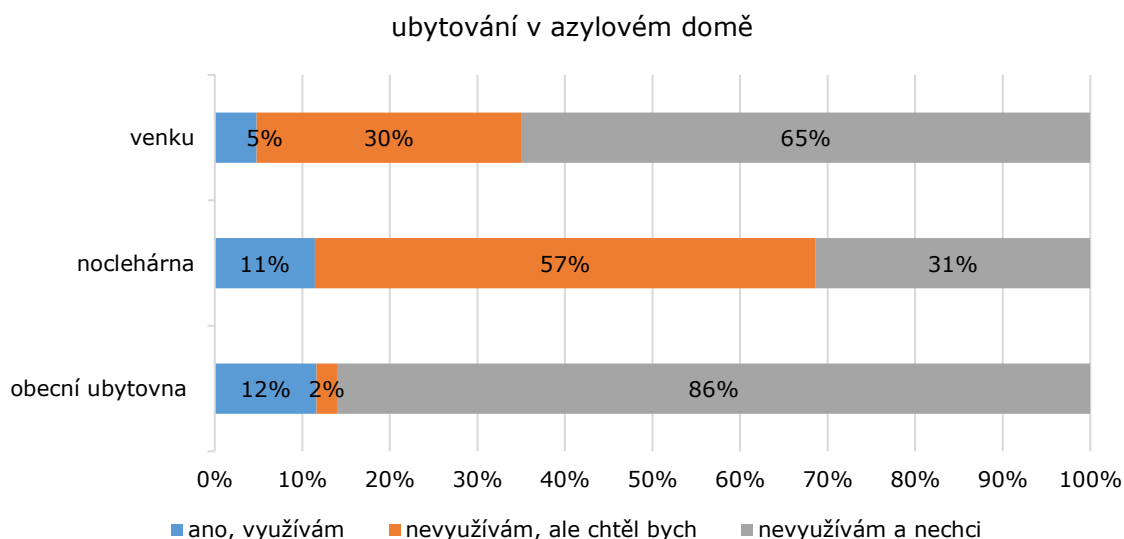
9.2 Přejícné ubytování

Při sledování využívání ubytovacích služeb a zájmu o jejich využití bylo zjištěno, že **mezi všemi dotazovanými osobami bez domova je vyšším podílem osob využívána možnost jednorázového ubytování v noclehárně (32 %) než kolik osob využívá ubytovací služby azylových domů a domů na půl cesty**, které v době šetření využívalo 28 % osob bez domova.

Provedené šetření nicméně potvrdilo, že **deklarovaný zájem o dlouhodobější ubytovací zařízení typu azylových domů je větší než zájem o noclehárny** (cf. graf č. 9.1 a 9.2). Skutečnost, že by chtěly využít ubytovací zařízení typu azylového domu, uvedlo 30 % osob spících venku a 57 % osob přespávajících v nízkoprahových noclehárnách (graf č. 9.1). Musí být ovšem připomenuto, že noclehárny čtvrtina osob spících venku již využívá, protože jsou jim na rozdíl od azylových domů přístupné.

Speciální postavení mají osoby ubytované v obecních ubytovnách, z nichž naprostá většina (86 %, resp. 88 %) deklaruje, že nemá zájem o uvedené ubytovací služby, tedy ani o noclehárny nabízející jednorázové přespání, ani o dlouhodobější ubytování v azylovém domě. Zdá se tedy, že jim vyhovuje stávající situace a ubytování v obecní ubytovně. Někteří z nich využívají i ubytování v azylových domech. Přitom by mělo být zdůrazněno, že se jednalo o skupinu s nejnižším počtem respondentů (43) a tedy s nejnižší přesností zjištění.²²

Graf č. 9.1 **Využívání ubytování v azylovém domě podle místa přespávání (v %)**

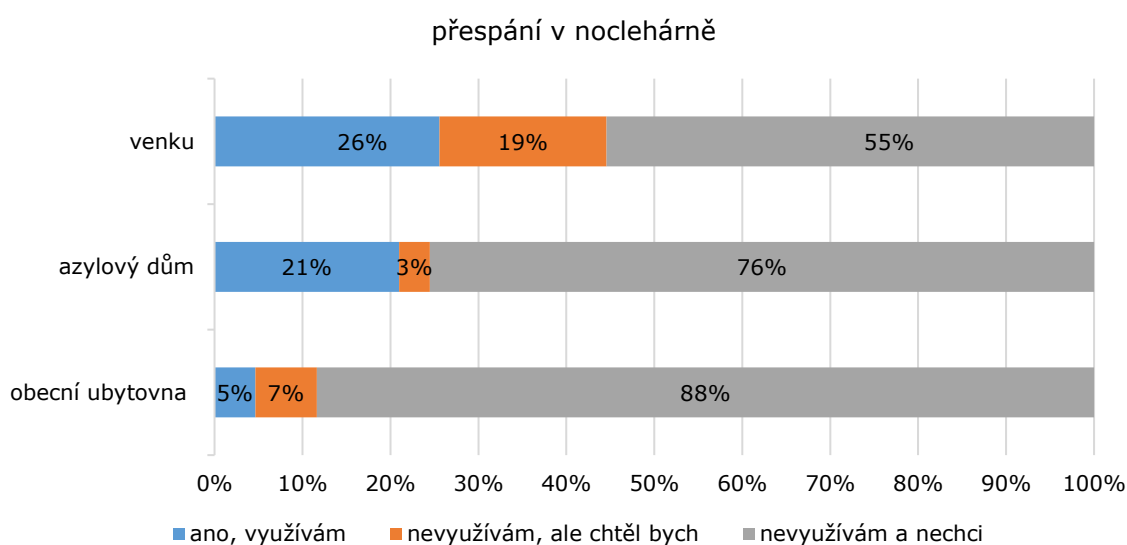

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 947

²² Při malém počtu respondentů jednotlivé odpovědi jednotlivců více ovlivňují výsledná zjištění. Snáze tak může dojít k vychýlení, pokud se do souboru dostane víc jedinců se specifickými charakteristikami.

Velmi zajímavý je i poznatek, jak velký podíl osob z těch, které v době výzkumu přespávaly venku, využívá někdy zároveň nízkoprahové noclehárny. Bylo zjištěno, že **jednorázové přespání v noclehárně využívala zhruba čtvrtina (26 %) osob spících v době výzkumu venku.**²³ Další jedna pětina osob (19 %) spících venku, která noclehárny nevyužívala, vyjádřila potenciální zájem o využití této služby (odpověď „nevyužívám, ale chtěl bych“; graf č. 9.2). Důvody nevyužívání služeb nocleháren mohou být různé, od jejich nedostupnosti v místě pobytu, přes nesplnění vstupních kritérií po jiné osobní bariéry k jejich užití.

Graf č. 9.2 **Využívání jednorázového přespání v noclehárně podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 944

9.3 Služby uspokojující základní životní potřeby

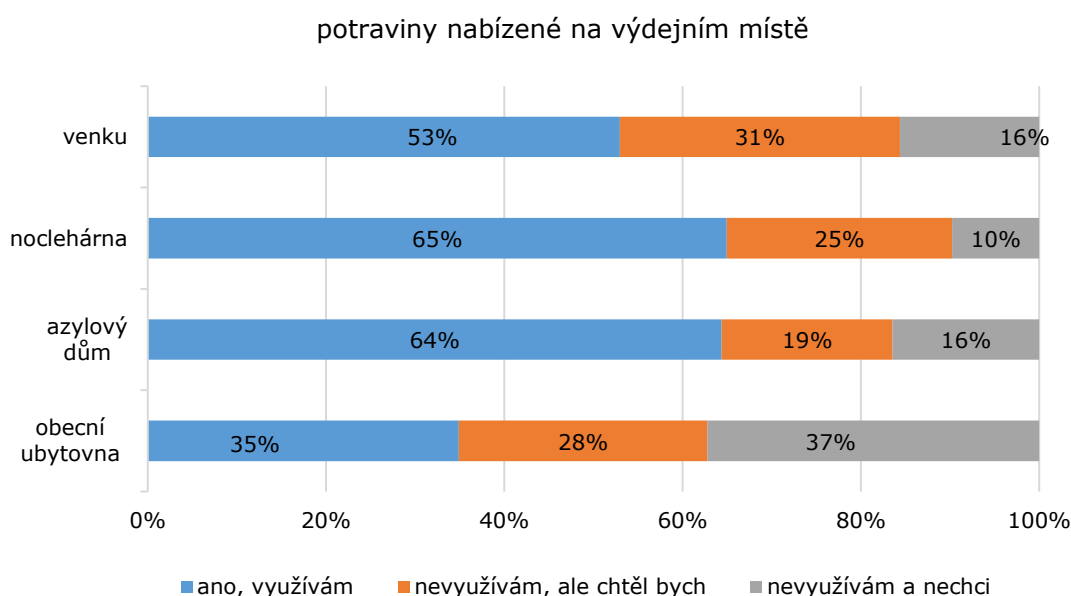
V českém prostředí, podobně jako i v jiných státech východní a jižní Evropy, tvoří základ aktuálně nabízených služeb **služby neposkytující bydlení, které cílí na uspokojení základních životních potřeb** osob bez domova. Zjišťovali jsme, jaký podíl osob bez domova je využívá a jaká je po nich poptávka.

Zhruba tři pětiny osob bez domova využívají služeb saturujících základní životní funkce a potřeby – získává od poskytovatelů služeb **potraviny, ošacení, využívá možnosti vyprat si oblečení a osprchovat se** (grafy č. 9.3–9.6). Celkem přirozeně jsou tyto služby nejvíce využívány osobami v azylových domech a osobami přespávajícími v nízkoprahových noclehárnách. Možnost vykonávání základní tělesné hygieny i praní šatstva je samozřejmou součástí služeb azylových domů, domů na půl cesty a snad i obecních nocleháren, proto jsme údaje o využívání těchto služeb i zájem o ně do grafů (č. 9.5, 9.6, 9.7) nezařadili.

²³ Roztřídění osob do kategorií podle místa přespávání je založené na odpovědi na otázku: „Kde jste v posledním týdnu nejčastěji spal(a)?“

Hojně využívanou službou je **potravinová pomoc** (viz graf č. 9.3), kterou by navíc rádo využilo i mnoho osob bez domova, kteří ji aktuálně nevyužívají. Mezi osobami ubytovanými v azylových domech by tuto službu chtěla využít necelá pětina (19 %), mezi osobami přespávajícími venku téměř jedna třetina (31 %; graf č. 9.3). Zajímavá je z tohoto hlediska skupina osob pobývajících v obecních ubytovnách, kde je potravinová pomoc využívána nejméně často, zhruba 35 % obyvatel. Zhruba 28 % respondentů ubytovaných v obecních ubytovnách uvedlo, že by tuto službu rádi využívali, ale dalších 37 % odpovědělo, že o potraviny nabízené na výdejních místech zájem nemá. To indikuje, že se jedná o skupinu, která je více samostatná a méně závislá na sociálních službách. V některých případech však může být důvodem i skutečnost, že obecní ubytovny jsou v menších městech a obcích (s 10 až 30 tisíci obyvatel), kde tyto služby nejsou dostupné.

Graf č. 9.3 **Využívání výdeje potravin podle místa přespávání (v %)**

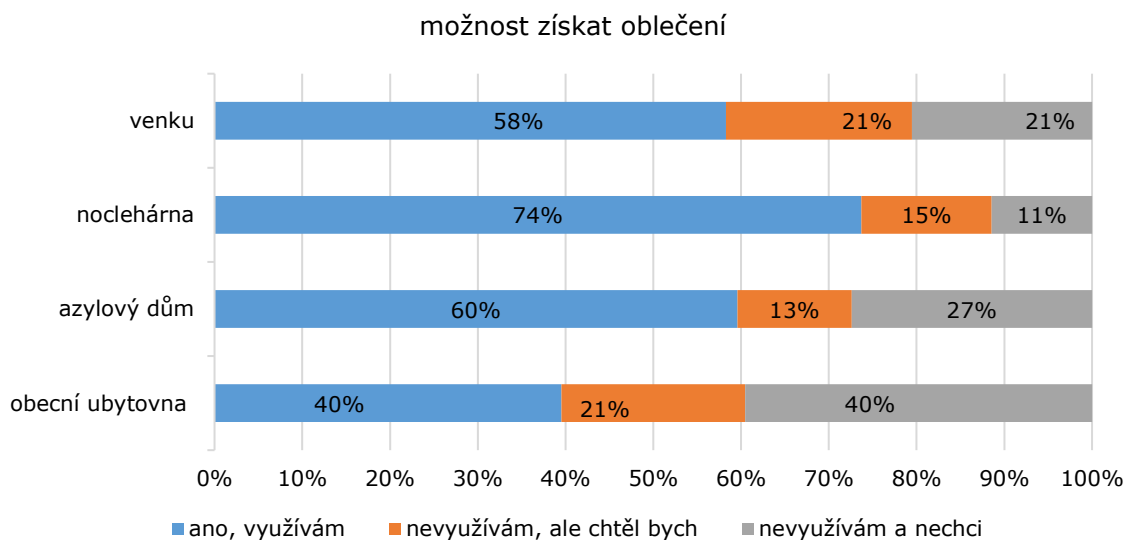
Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 990

Hned po skupině osob pobývajících v obecních ubytovnách pak **nejméně využívají základní služby nízké intenzity (potravinové, šatní a hygienické) osoby přespávající venku**, i když i mezi těmi je využívání těchto služeb poměrně rozšířené. Výzkum potvrdil, že **využívání nebytových služeb nízké intenzity je velmi časté u osob přespávajících v nízkoprahových noclehárnách** (grafy č. 9.3–9.7).

Využívání charitativních šatníků, tedy **možnosti získat oblečení** od poskytovatelů sociálních služeb je osobami bez domova hojně a chtěné (viz graf č. 9.4). Tuto možnost **využívá s výjimkou osob ubytovaných v obecních ubytovnách vždy více než polovina dotazovaných osob bez domova v jednotlivých kategoriích utvořených podle místa přespávání**. Nejvíce je využívána osobami přespávajícími v nízkoprahových noclehárnách, mezi kterými ji využívají zhruba tři čtvrtiny (74 %) a dalších 15 % uvedlo, že by takovou službu rády využívaly. Hojně čerpanou pomocí je ovšem i mezi

osobami spícími venku, mezi kterými ji využívají téměř tři pětiny osob (58 %) a další jedna pětina osob (21 %) uvedla, že by takovou službu ráda užívala (graf č. 9.4).

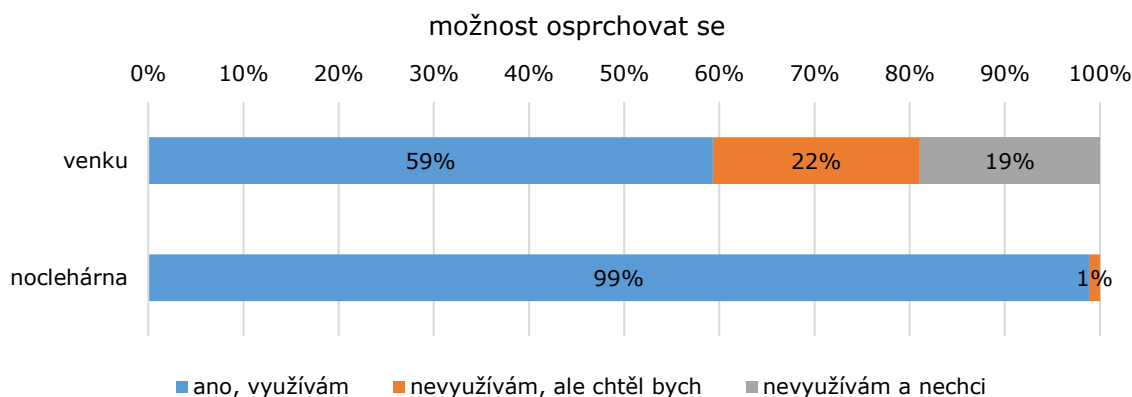
Graf č. 9.4 **Využívání možnosti získat oblečení podle místa přespávání** (v %)

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 992

U osob „bez střechy“ je z nabízených nebytových služeb uspokojujících základní potřeby nejhojněji využívána možnost osprchovat se, která je prakticky součástí a někdy i podmínkou k ubytování v nízkoprahové noclehárně, ale využívají ji i tři pětiny (59 %) osob přespávajících venku (graf č. 9.5). Další více než pětina (22 %) osob přebývajících venku tuto službu sice nevyžívá, ale uvedla, že by ji rádo využívala (graf č. 9.5).

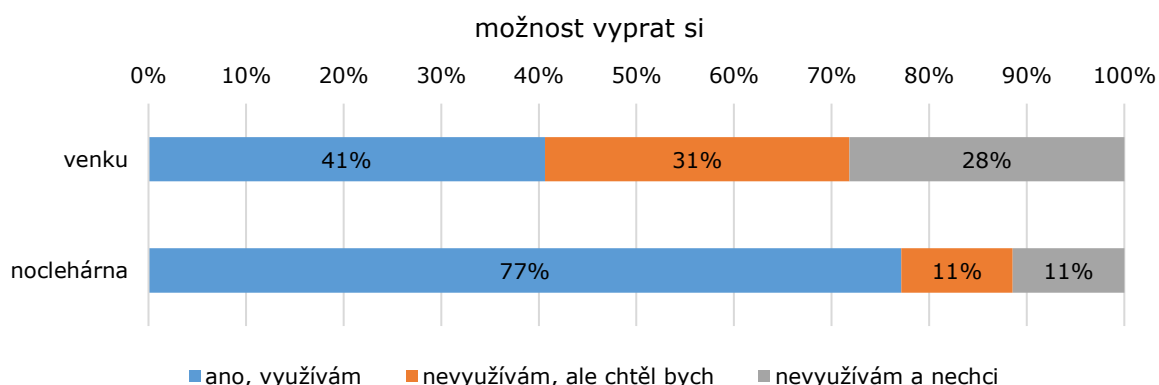
Graf č. 9.5 **Využívání možnosti osprchovat se u osob „bez střechy“** (v %)

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 795

Další esenciální služba, kterou osoby „bez střechy“ využívají, je **možnost vyprat si oblečení**. Ta je často poskytována v nízkoprahových noclehárnách a denních nízkoprahových centrech. Tuto službu využívají více než tři čtvrtiny (77 %) osob přespávajících v noclehárnách a rovněž zhruba dvě pětiny (41 %) osob, které přespávají venku (graf č. 9.6). Téměř jedna třetina (31 %) osob spících venku uvedla, že takovou službu nevyužívá, ale měla by o ni zájem.

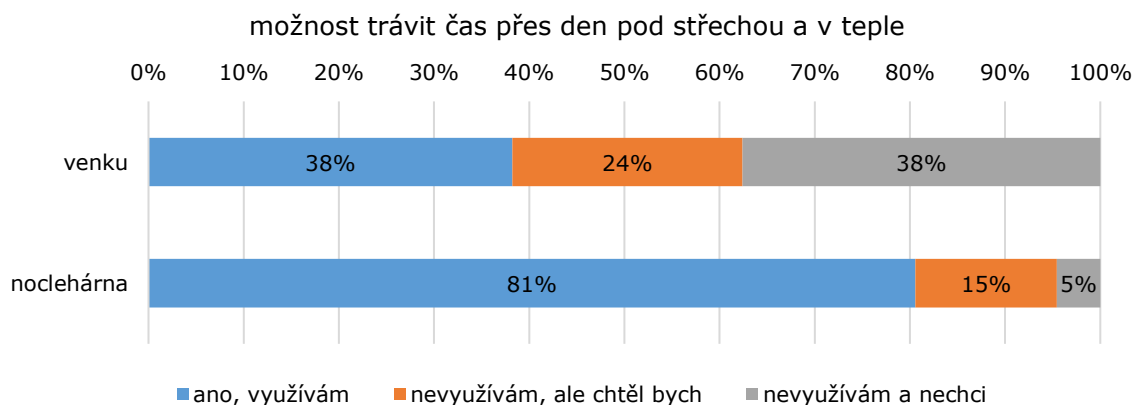
Graf č. 9.6 **Využívání možnosti vyprat si oblečení u osob „bez střechy“** (v %)

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 800

Poslední sledovanou základní nebytovou službou bylo **poskytnutí přístřeší přes den osobám „bez střechy“**. Tedy poskytnutí místa, kde klient může přes den (nikoliv pouze v noci) trávit čas pod střechou a v teple. Tato služba byla **osobami „bez střechy“ hojně využívaná i žádaná**, a to především mezi uživateli nízkoprahových nocleháren (viz graf č. 9.7). Využívána však byla i nezanedbatelným podílem osob spících venku, z nichž ji využívala více než třetina a další téměř čtvrtina by takovou službu chtěla užívat (38 %, respektive 24 %; graf č. 9.7).

Graf č. 9.7 **Využívání možnosti trávit čas pod střechou v teple u osob „bez střechy“** (v %)

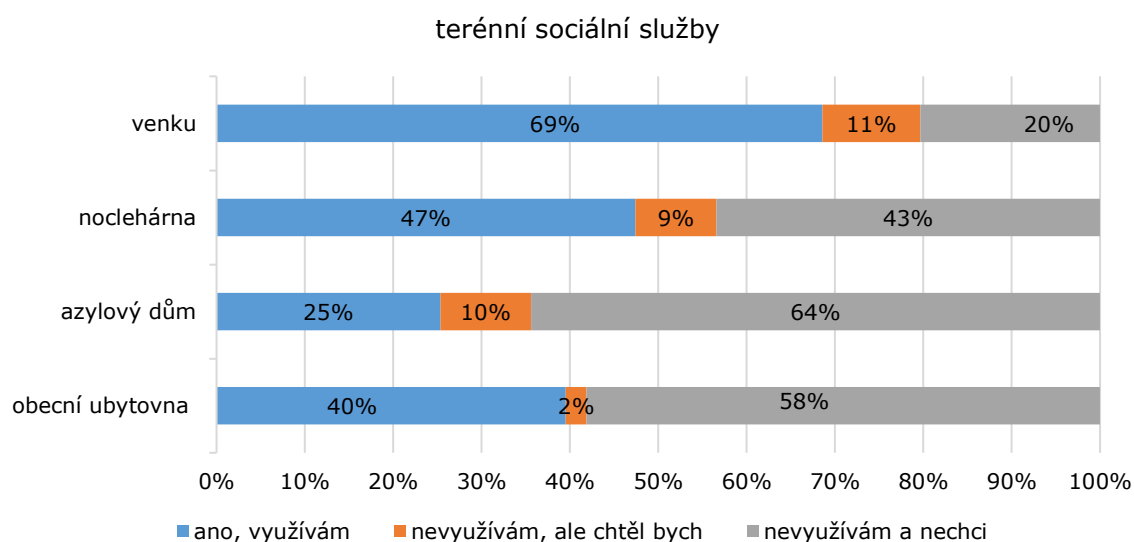

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 800

9.4 Služby terénních sociálních pracovníků

Služeb terénních sociálních pracovníků využívá zhruba sedm osob z deseti (69 %) spících venku (graf č. 9.8). Další jedna osoba z deseti spících venku je sice nevyužívá, ale chtěla by je využívat, a jen dvě osoby z deseti spících venku uvedly, že o takové služby nemají zájem. **Většina osob bez domova z kategorie přebývajících venku je tedy díky terénním službám alespoň někdy v kontaktu se sociálním pracovníkem.** Celkem přirozeně je nižší využívání terénních sociálních pracovníků mezi osobami bez domova využívajícími ubytovací zařízení, a nižší je i jejich zájem o takové služby. Tyto osoby mohou totiž využívat sociálních služeb daných institucí a nepotřebují tedy terénní sociální pracovníky v takovém rozsahu. Přesto i jejich služby významná část z nich rovněž využívá (47 % osob v noclehárnách, 40 % osob v obecních ubytovnách a 25 % osob ubytovaných v azylových domech; graf č. 9.8).

Graf č. 9.8 **Využívání služeb terénního sociálního pracovníka osobami bez domova podle místa pobytu (v %)**

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 988

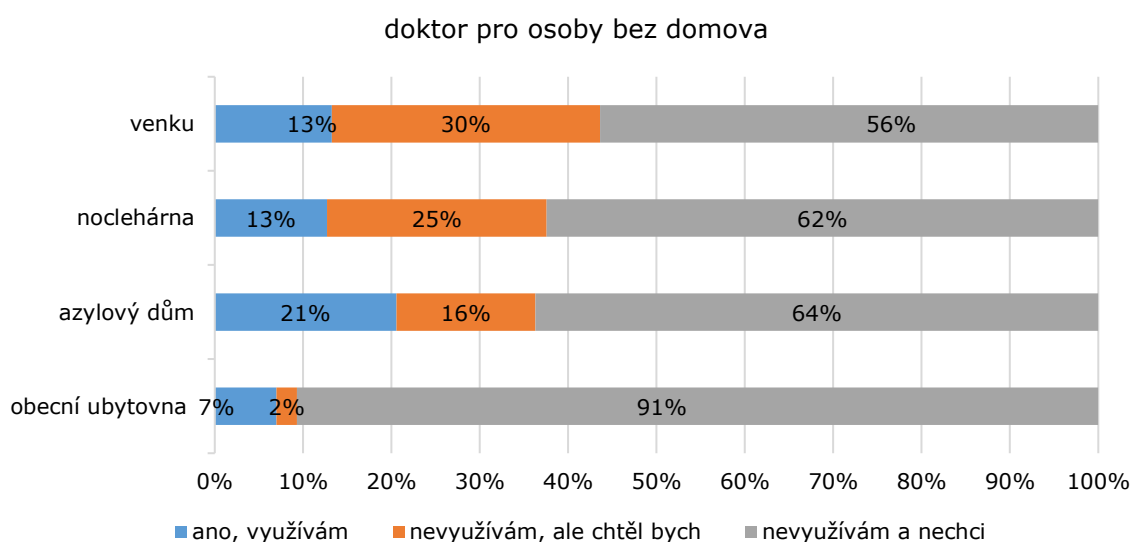
9.5 Zdravotní služby pro soby bez domova

Specializované zdravotní služby lehce přístupné osobám bez domova, často poskytované v souvislosti s jinými službami (např. v nízkoprahovém denním centru či v azylovém domě, ale i mobilně v terénu) jsou dobrým řešením, jak poskytnout a zpřístupnit lékařskou péči těmto osobám (Pleace et al., 2019; Šupková et al., 2007). V českém prostředí nejsou takové služby standardní a vyskytují se jen ve velkých městech, jako např. v Praze, Brně či Ostravě. Poznatek, že speciální zdravotní služby byly dotazovanými osobami málo využívány, je tedy nezbytné vnímat v kontextu jejich

nedostupnosti na značném území České republiky. Na druhou stranu je ovšem nutné přiznat, že vysoká nebyla ani zjištěná poptávka po nich.²⁴

Konkrétně jsme se zajímali o využívání služeb ošetření a odborných konzultací s lékařem pro osoby bez domova. Využívání takových služeb je poměrně nízké, nejrozšířenější je v azylových domech, kde se týká zhruba jedné pětiny (21 %) osob bez domova (graf č. 9.9). Ještě méně obvyklé je mezi osobami bez domova spícími venku či v noclehárnách (13 %) nebo v obecních ubytovnách (7 %). Téměř jedna třetina (30 %) osob spících venku uvedla, že sice služeb „doktora pro osoby bez domova“ nevyužívá, ale chtěla by je využívat. Důvody, proč takové služby nevyužívají, nebyly ve výzkumu zjišťovány. Předpokládáme ovšem, že na mnohých místech nebyla služba dostupná. Osoby ubytované na obecních ubytovnách tvoří specifickou kategorii, i co se týká zdraví (viz kap. 8.1). Naprostá většina z nich (91 %) služby „doktora pro osoby bez domova“ nevyužívá a ani využívat nechce.

Graf č. 9.9 **Využívání speciálních zdravotních služeb podle místa přespávání** (v %)

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 981

9.6 Poradenské služby

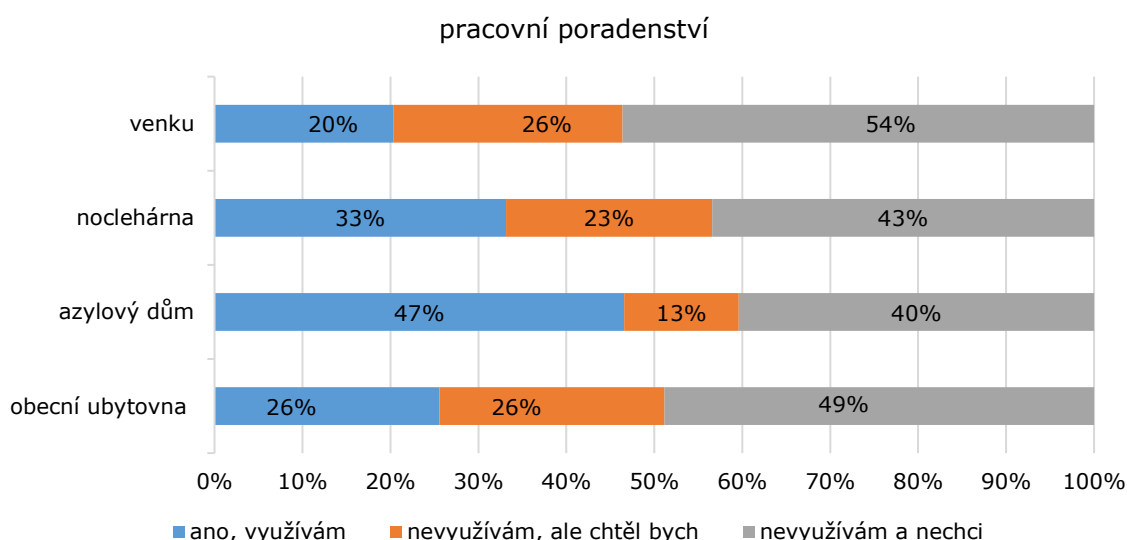
Poradenské služby jsou velmi důležitou součástí služeb vysoké intenzity, které směřují ke stabilizaci a udržení bydlení. Jsou esenciální v přístupu zaměřeném na bydlení vedeným konceptem *Bydlení především*. Poradenské služby nižší intenzity jsou významné i v projektech preventivních, kdy jsou tyto služby poskytovány osobám ohroženým ztrátou bydlení nebo osobám, které změnilly bydlení (*rapid rehousing*), v českém případě se může jednat o osoby dočasně ubytované v azylových domech a v domech na půl cesty.

²⁴ To může souviset i s neznalostí a neschopností respondentů představit si pod termínem „doktor pro osoby bez domova“ konkrétní službu a její charakteristiky.

Výzkum potvrdil, že **poradenské služby jsou** v České republice **využívány nižším podílem osob bez domova v porovnání s výše uvedenými službami nízké intenzity** (kapitola 9.3). Navíc mnoho z dotazovaných osob o takové služby příliš nestojí, tedy uvádí, že je využívat nechce (viz grafy č. 9.10, 9. 11, 9.12).

Mezi poradenskými službami je **výrazně nejčastěji využíváno pracovní poradenství**, které nejhojněji **využívají osoby z azylových domů a z domů na půl cesty**, mezi kterými je v době výzkumu užívala téměř polovina z nich (47 %; graf č. 9.10).

Graf č. 9.10 **Využívání a poptávka po pracovním poradenství podle místa přespávání** (v %)

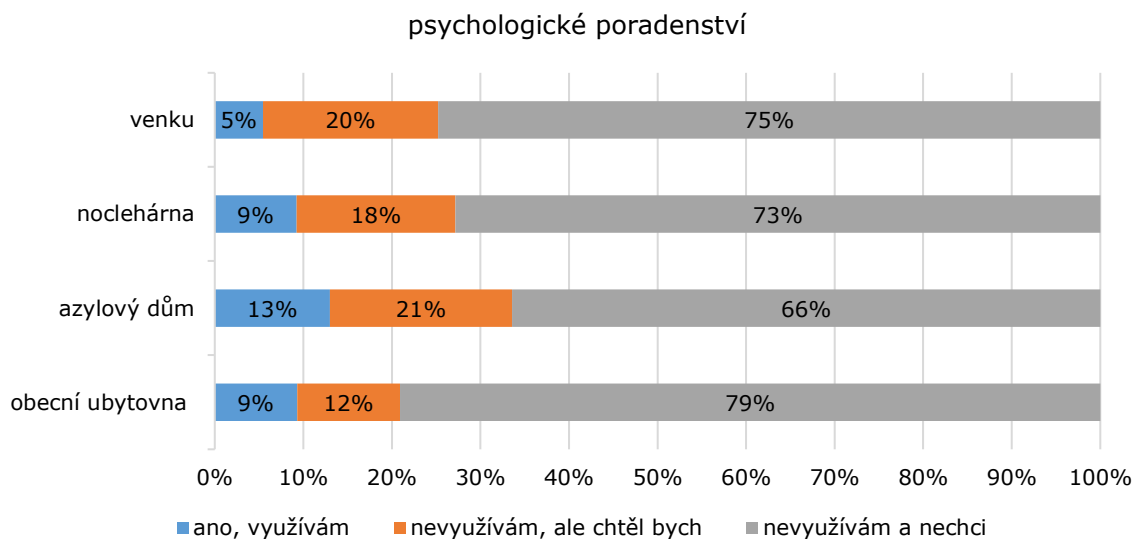
Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, N = 987

Psychologické a právní poradenství bylo osobami bez domova využíváno spíše výjimečně. Dostupné přitom bylo častěji osobám bez bytu než osobám bez střechy. Tento typ služeb využívalo podle vlastních výpovědí 13 %, respektive 11 % osob bez domova pobývajících v azylových domech, a pouze 5 % a 3 % osob pobývajících venku (grafy č. 9.11 a 9.12). Nicméně dalších **20 % a 25 % osob z ulice²⁵ uvedlo, že by psychologické a právní poradenské služby rádo využívalo.** Podobné podíly osob, tedy zhruba **jedna pětina či jedna čtvrtina pobývajících v azylových domech či domech na půl cesty rovněž uvedly, že by služby psychologického a právního poradenství rády využívaly.** Je zde tedy prostor ke zlepšení a nabízení těchto služeb tak, aby se dostaly ke všem potenciálním klientům.

Poměrně vysoké však byly i podíly dotazovaných osob, které vyjádřily nezájem o tyto dvě poradenské služby. Jednalo se o tři pětiny až více než tři čtvrtiny respondentů, podle místa pobytu deklarovalo nezájem o psychologické poradenství 66–79 % dotazovaných (graf č. 9.11). U právního poradenství byl nezájem nižší, činil 61–72 % (graf č. 9.12).

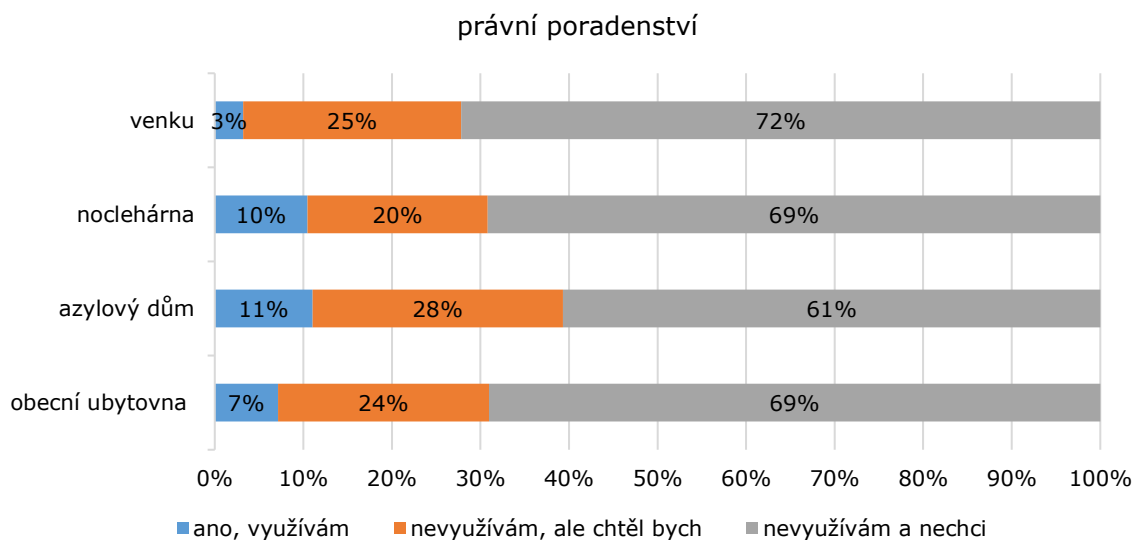
²⁵ Tj. přespávajících venku a v noclehárně.

Graf č. 9.11 **Využívání a poptávka po psychologickém poradenství podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 985

Graf č. 9.12 **Využívání a poptávka po právním poradenství podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 981

9.7 Rezistence některých osob bez domova vůči službám

Za zmínku stojí časté případy osob bez domova, které nevyužívají sociální služby jim určené a uvedly, že je ani využívat nechtějí. Například více než polovina osob **přespávajících venku udávala, že nemá zájem o ubytovací služby**, 55 % vyjádřilo nezájem o přespání v noclehárně, 65 % nemělo zájem o ubytování v azylovém domě (viz graf č. 9.1 a 9.2). Vysoký byl i **nezájem většiny osob bez domova o poradenské služby** (s výjimkou pracovního poradenství, graf č. 9.11 a 9.12), **nebo služby zdravotní** (graf č. 9.9). Z dat nelze vyčíst, proč dotazovaní nechtějí jim určené služby využít.

Nabízí se **několik možných interpretací**, z nichž poslední uvedená je nejzávažnější. Za prvé, **odmítají služby, které neznají**. Za druhé, **nechtějí využívat služby, které nejsou v jejich místě dostupné**, protože o nich uvažují v kontextu místních podmínek, případně je neznají a neví, co si pod nimi představit. Za třetí, služba jim z nějakého důvodu nevyhovuje, proto o ni nemají zájem. S tím se může pojít poslední možnost. A sice, **kvalita služeb je tak nízká, že se bez nich raději obejdou**. Na tento fakt upozornili zahraniční autoři, kteří se pokusili stanovit kritéria hodnocení kvality služeb pro osoby bez domova v různých zemích Evropy (Pleace et al., 2019.). Jejich závěr byl, že jednotná kritéria kvality služeb stanovit nelze, protože např. sdílené ubytovací služby (pokoje a koupelny), které svědčí ve skandinávských zemích a ve Velké Británii o nízké kvalitě služeb, jsou v zemích střední, jižní a východní Evropy často běžným standardem. Ve svém hodnocení tedy stanovili relativní kritéria, kde upozornili na skutečnost, že **tam, kde se osoby bez domova vyhýbají službám jim určeným a raději preferují setrvání na ulici nebo ve squatu, stojí za to revidovat užitečnost těchto služeb**. Autoři dokonce tvrdí, že je vhodné znovu rozmyslet účelnost vynaložených prostředků ať už jakékoliv výši. Přímo poukazují na skutečnost, že „je čas rozvážit, jak je na bezdomovectví reagováno“ (tamtéž: 79). V tomto ohledu nám ovšem sebraná data nepomohou, bylo by nezbytné provést další výzkum přímo zaměřený na podrobný rozbor důvodů odmítání služeb a dále případně i na kvalitu poskytovaných služeb a jejich účelnost.

9.8 Shrnutí

Osobám bez domova jsou poskytovány speciální sociální a případně i zdravotní služby, které se podle evropské typologie člení na služby bytové podpory a služby nebytové podpory, všechny mohou být poskytovány s různou intenzitou. **V českém prostředí stále převládají služby nebytové podpory, zejména služby nízké intenzity neposkytující ubytování nebo služby nabízející přechodné ubytování**.

Nouzové jednorázové **ubytování v noclehárně** je využíváno největším podílem zkoumaných osob bez domova (**32 %**), **menší podíl pak využívá přechodné ubytování v azylových domech či v domech na půl cesty (28 %)**. Potenciální zájem o ubytování v azylovém domě vyjádřilo 57 % osob spících v noclehárně a 30 % osob přespávajících venku. Zhruba **čtvrtina (26 %) osob spících venku někdy využívá možnost jednorázového přespání v noclehárně** a zhruba další jedna pětina (19 %) služeb nocleháren sice nevyužívá, ale chtěla by je využívat.

Služby nízké intenzity saturující základní potřeby – jako **výdej potravin a oblečení** přijímá více než polovina osob bez domova, nejvíce přitom osoby přespávající v nízkoprahových noclehárnách (65 % potravin, 74 % oblečení). **Hygienické služby**, jako možnost osprchovat se a vyprat si oblečení, jsou využívány nejen uživateli

nocleháren (99 % sprcha, 77 % praní), ale i vysokým podílem osob přespávajících venku (59 % sprcha, 41 % praní). Čtyři pětiny (81 %) osob bez domova přespávajících v noclehárnách zároveň využívají **denní centra, kde mohou trávit čas pod střechou a v teple**. Tato centra pomáhají i téměř dvěma pětina (38 %) osob přespávajících venku. Deklarovaný zájem o takové služby je značný i mezi osobami „bez střechy“, které je nevyužívají. Téměř 7 osob z 10 (69 %) přespávajících venku je v kontaktu s **terénními sociálními pracovníky**.

Nejméně rozšířené jsou speciální **zdravotní služby** pro osoby bez domova („doktor pro osoby bez domova“), které využívá pětina (21 %) osob z azylových domů a 13 % osob „bez střechy“ (přespávajících venku či v noclehárnách). Tyto služby jsou totiž dostupné jen někde. Zhruba tři pětiny dotazovaných osob bez domova uvedly, že takovou službu nevyužívají ani využívat nechtějí.

Z poradenských služeb je nejvíce zastoupené i žádané pracovní poradenství, které využívá téměř polovina (47 %) obyvatel azylových domů, třetina (33 %) osob přespávajících v noclehárnách a pětina (20 %) osob spících venku. Psychologické a právní poradenství jsou výrazně méně časté, zhruba desetina osob bez domova uvedla, že je využívá.

Více než polovina přespávajících venku uvedla, že **nemá o ubytovací služby zájem** (55 % nemělo zájem o přespání v noclehárně a 65 % nemělo zájem o ubytování v azylovém domě). **Nízký byl i zájem osob bez domova o poradenské služby** psychologické a právní a o speciální zdravotní služby. Nezájem o ně deklarovaly tři až čtyři pětiny z nich.

Zjištěná míra využívání služeb odpovídá vícestupňovému systému (*Bydlení až po přípravě, Housing ready*), kdy obyvatelé azylových domů a domů na půl cesty využívají nejvíce služeb, následují osoby přespávající v noclehárnách a nejméně služeb využívají osoby přespávající venku. Osoby ubytované v obecních ubytovnách vykazují specifické charakteristiky a v míře využívaných služeb se zpravidla nachází někde mezi obyvateli azylových domů a klienty nízkoprahových nocleháren.

10. Budoucnost a možné oblasti pomoci

10.1 Aktuální pocity a víra v lepší budoucnost

V rozhovorech jsme zjišťovali také subjektivní pocity osob bez domova, které se týkaly jejich aktuálního stavu a víry ve zlepšení jejich života v budoucnosti.

Více než polovina (62 %) osob bez domova v rozhovorech uvedla, že se cítí spíše dobře nebo velmi dobře (dvě světle šedá pole napravo v tabulce č. 10.1). Zároveň téměř tři čtvrtiny ze všech osob bez domova (73 %) rozhodně nebo spíše věřily, že se jejich život změní v budoucnu k lepšímu (dvě světle šedá pole dole v tabulce č. 10.1). Více než každá desátá osoba bez domova se cítila velmi dobře či spíše dobře a i ti, kteří se aktuálně cítili velmi špatně, často věřili, že se jejich život v budoucnosti spíše změní k lepšímu (tabulka č. 10.1). Na druhou stranu musí být poukázáno na skutečnost, že **mezi osobami bez domova bylo zhruba 15 % osob, které se cítily špatně a nevěřily, že se jejich život někdy v budoucnosti ještě může změnit k lepšímu** (tmavší šedě označená pole v tabulce č. 10.1).

Tabulka č. 10.1 **Vztah víry v budoucí zlepšení vlastního života a aktuálními pocity** (v %)

Jak se poslední dobou cítíte ?	Věříte, že se váš život v budoucnu změní k lepšímu ?				celkem
	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	
velmi dobře	11	5	2	1	18
spíše dobře	14	18	9	2	44
spíše špatně	6	13	7	3	28
velmi špatně	3	4	2	3	10
celkem	34	39	19	8	100

Zdroj: *Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 014*

Podrobnější analýzy třídící respondenty podle místa přespávání ukázaly, že největší podíl osob přesvědčených, že se jejich život „rozhodně“ nezlepší, byl mezi osobami přespávajícími venku (10 % z nich, viz graf č. 10.1).

Podobně osoby „**bez střechy**“, tedy přespávající venku a v nízkoprahových noclehárnách, **uváděly v porovnání s osobami „bez bytu“ častěji, že se cítí špatně**, což uvedly dvě pětiny (42 %) z nich. Oproti tomu se v azylových domech cítila špatně necelá třetina (31 %) dotazovaných a v obecních ubytovnách jen zhruba pětina (21 %).

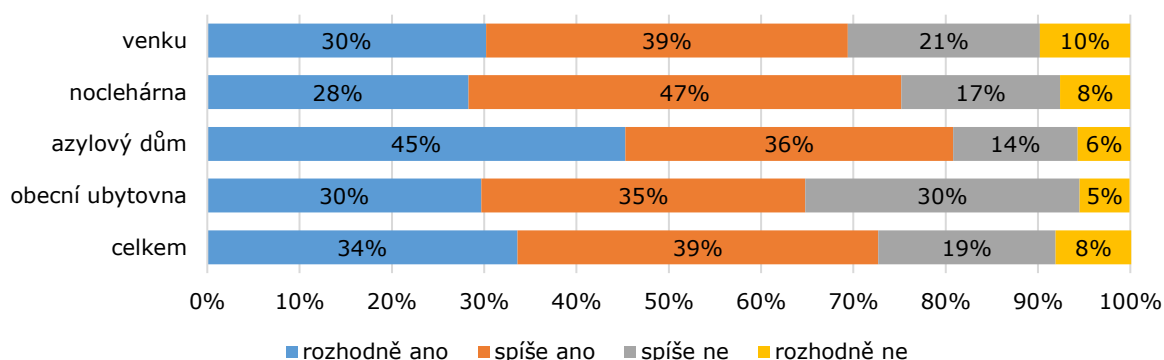
V **azylových domech** byl zaznamenán **nejvyšší podíl osob**, které „rozhodně“ **věřily, že se jejich život v budoucnosti změní k lepšímu** (45 %, viz graf č. 10.1). Navíc, další více než třetina (36 %) obyvatel azylových domů věřila, že se jejich život v budoucnu „spíše“ změní k lepšímu. Ať již může být náplň tohoto přesvědčení jakákoliv, ukazuje, že 81 % obyvatel azylových domů neztratila víru v lepší budoucnost. To je pro práci s nimi nesmírně důležité.

Nejnižší podíl osob věřících v lepší budoucnost byl ovšem zjištěn nikoliv mezi osobami přebývajícími venku, jak bychom očekávali, ale **mezi obyvateli obecních ubytoven**. Přitom platilo, že jedna pětina (21 %) dotazovaných klientů obecních ubytoven byla se svým bydlením spokojena (ke spokojenosti s bydlením viz kapitola č.

10. Budoucnost a možné oblasti pomoci

6.4) a zároveň nevěřila, že by se jejich život mohl v budoucnu změnit k lepšímu. Otázkou tedy je, zda by změna bydlení byla pro tyto osoby vůbec možná a chtěná. Na druhou stranu musí být uvedeno, že každý devátý dotazovaný z obecní ubytovny byl se svým bydlením nespokojený, ale zároveň nevěřil, že by se jeho život v budoucnu mohl změnit k lepšímu. Nízký počet respondentů z obecních ubytoven nedovoluje udělat z tohoto zjištění jasný závěr. Jedná se o specifickou skupinu osob bez domova, které by v budoucím výzkumu měla být věnována větší pozornost.

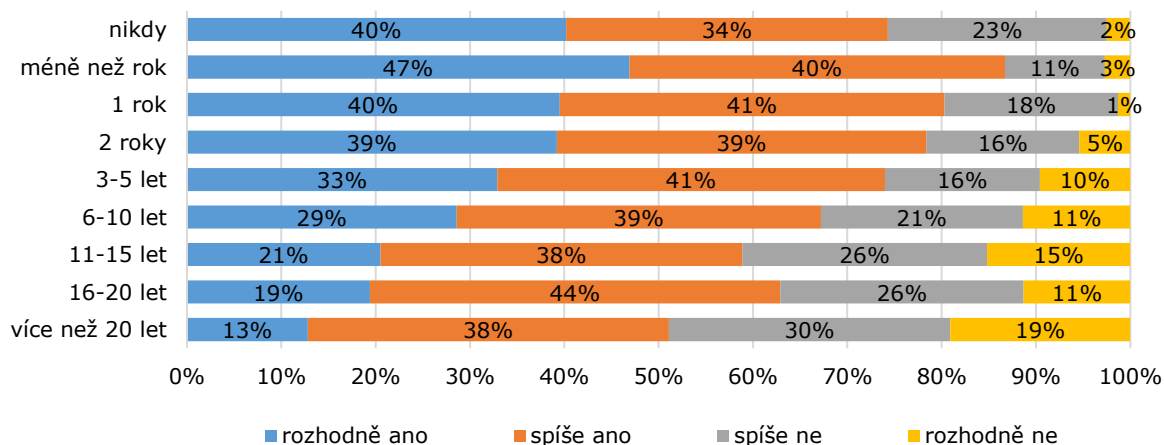
Graf č. 10.1 **Víra v lepší budoucnost podle místa přespávání (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, vážená data, N = 1 013

Rezignovanost a **ztráta víry v lepší budoucnost narůstá s délkou pobytu „bez střechy“** (viz graf č. 10.2). **Ve zlepšení vlastního života v budoucnosti nevěří polovina (49 %) z těch, kteří na ulici žijí více než dvacet let.**

Graf č. 10.2 **Víra v lepší budoucnost ve vztahu k délce pobytu na ulici a v noclehárně (v %)**

Zdroj: Osoby bez domova 2019, N = 995

Pozn.: V kategorii nikdy jsou osoby bez domova, které žily v azylových domech, v domech na půl cesty či v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší a nikdy nebyly bez střechy nad hlavou, tedy nepřespávaly venku nebo v nízkoprahových noclehárnách.

Tato zjištění by měla nabádat k pokud možno **včasně intervenci**, která by se měla pokusit **minimalizovat délku pobytu na ulici**, tedy období, kdy osoby bez domova přespávají venku.

10.2 Možné oblasti pomoci

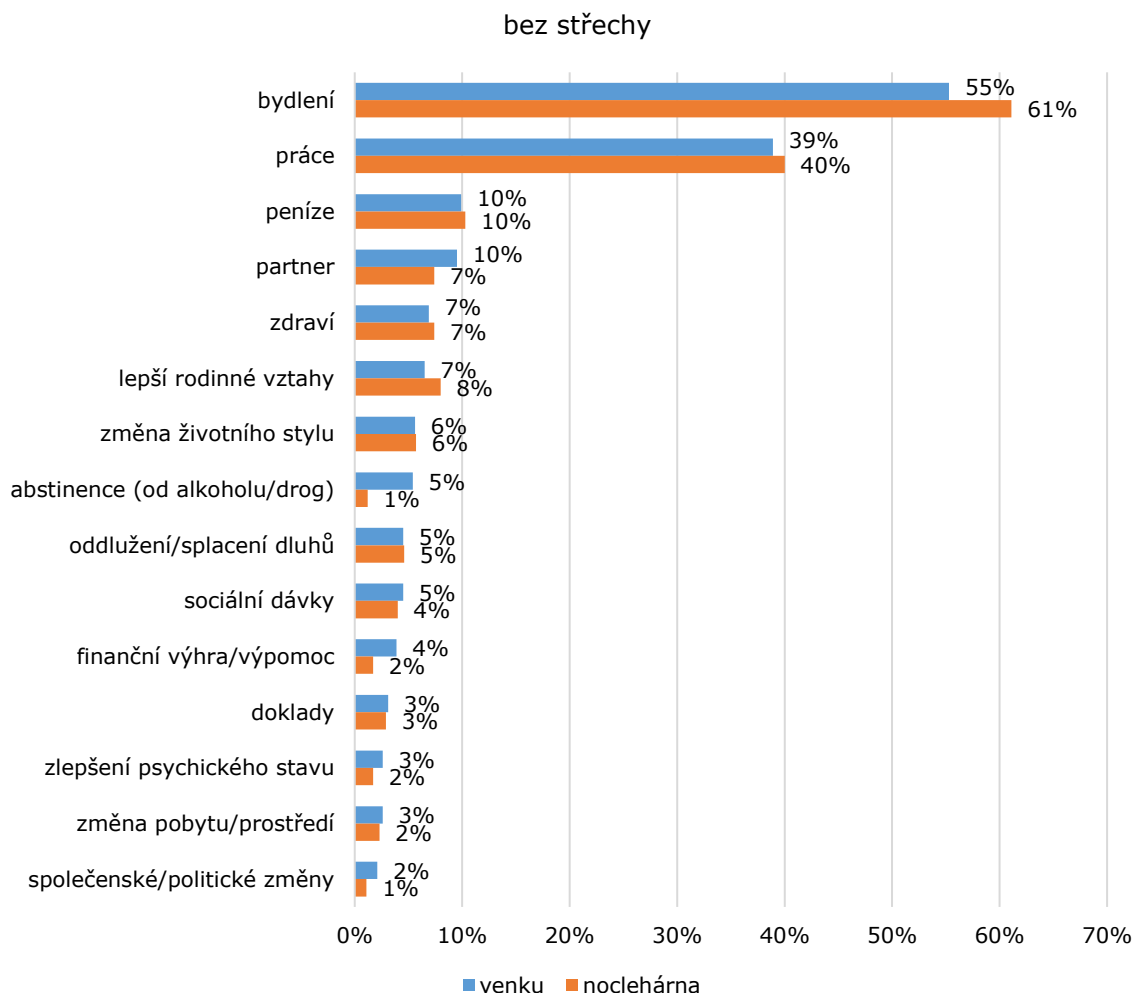
Při poskytování pomoci osobám bez domova se zpravidla vychází zcela pragmaticky z možností na straně poskytovatele. Významné jsou přitom cíle, kterých má být dosaženo. Pro jejich tvorbu je většinou zásadní místní samospráva, která je vytváří a následně podporuje. Jak bylo řečeno v kapitole 9.1, v ČR a v dalších zemích střední a východní Evropy se nejvíce uplatňují služby saturující základní životní potřeby a přístup vícestupňové podpory, kde bytové bydlení je až na pomyslném konci žebříčku. Takový přístup vychází především z vnějšího hodnocení dané situace, tedy z hlediska okolí, nikoliv již tolik z hlediska aktéra. My jsme se ve výzkumu ptali samotných osob bez domova, co považují za nejdůležitější formu pomoci. Tím se přibližujeme více participativním formám pomoci a usilujeme o to, zachytit hlas těch, kterým má být pomáháno.

Záměrně jsme se ptali všech osob bez domova na závěr rozhovoru otevřenou otázkou: Co by vám nejvíce pomohlo? Nechtěli jsme odpovědi předem kategorizovat ani upozorňovat na nějaké oblasti. Kategorizace a kódování proběhlo až posléze. Přitom bylo odhaleno, že skupina osob bez domova přespávajících venku a v noclehárnách se při vyjmenovávání uváděných oblastí pomoci příliš nelišila od osob bez domova využívajících institucionální bydlení a pobývajících v azylovém domě, v domě na půl cesty či v obecní ubytovně (grafy č. 10.3 a 10.4).

Osoby „**bez střechy**“ uváděly na prvním místě výrazně nejčastěji, že by jim nejvíce pomohlo **bydlení a práce**. Hned na prvním místě uvedlo bydlení 30 % z nich, práci na prvním místě uvedlo 22 % dotazovaných osob „bez střechy“. Pokud se zaměříme na všechny uvedené okolnosti či oblasti bez ohledu na pořadí, opět nacházíme především tyto dvě kategorie. **Více než polovina osob přespávajících venku (55 %) a v noclehárnách (61 %) zmínila bydlení a dvě pětiny z nich (39 %, respektive 40 %) zmínily práci** (graf č. 10.3). Ostatní zmiňované podoby pomoci se sice rovněž opakovaly, ale byly oproti těmto dvěma oblastem zmiňovány výrazně méně často. Osoby „bez střechy“ uvedly, že by jim pomohly **peníze, partner, zdraví, lepší rodinné vztahy, změna životního stylu, abstinence, oddlužení či splacení dluhů a sociální dávky** (viz graf č. 10.3, kde jsou zařazeny i další méně často zmiňované oblasti).

Práce je oblast pomoci, jejíž význam výrazně klesá s dobou strávenou na ulici. Čím déle respondenti na ulici žili, tím méně se v jejich odpovědích na otázku, co by jim nejvíce pomohlo, oblast „práce“ objevovala. Zatímco osoby žijící na ulici kratší dobu, než rok zmínily spontánně práci v 60 % případů, osoby, které na ulici přebývaly již 6–10 let, tuto odpověď uvedly pouze ve 36 % případů.

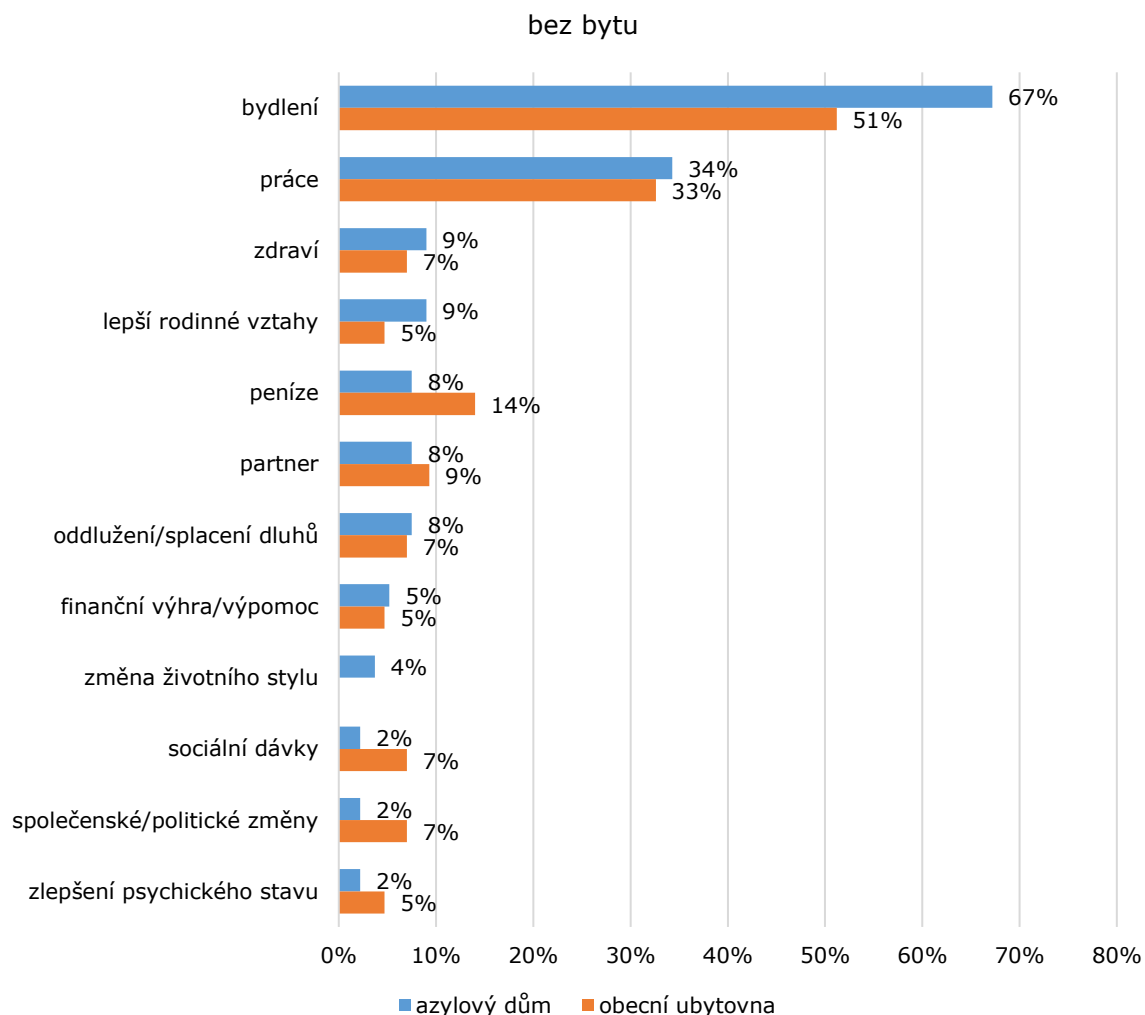
Graf č. 10.3 **Nejčastěji uváděné oblasti či okolnosti, které by osobám bez střechy pomohly (v %)**

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, venku N = 619, noclehárna N = 175

Pozn.: Řazeno sestupně podle kategorie venku.

Podobně osoby **bez bytu** zmiňovaly na prvním místě bydlení (39 %) a práci (19 %). Celkem se o tom, že by jim pomohlo **bydlení, zmínilo 67 % respondentů z azylových domů a 51 % dotazovaných z obecních ubytoven**, kteří na danou otázku nějak odpověděli (graf č. 10.4). Získání **práce** by podle jejich vlastního vyjádření pomohlo třetině osob pobývajících v azylových domech (34 %) a v obecních ubytovnách (33 %) pro osoby bez přístřeší.

Graf č. 10.4 **Nejčastěji uváděné oblasti či okolnosti, které by osobám bez bytu pomohly (v %)**

Zdroj: *Osoby bez domova 2019*, azylový dům $N = 134$, obecní ubytovna $N = 43$

Pozn.: Řazeno sestupně podle kategorie venku.

Zjištěná skutečnost, že **osobám bez domova nejvíce chybí bydlení**, se může zdát jako triviální. Na druhou stranu by bylo vhodné se nad tímto zjištěním více zamyslet a pozastavit. Lze jej interpretovat jako silně **podporující v posledních letech hojně propagovaný přístup *Bydlení především***. Zvláště, pokud zároveň existuje množství výzkumů, které potvrzují, že tento přístup přináší v boji s bezdomovectvím velmi dobré výsledky (Mackie, Johnsen, Wood, 2019; Pleace 2011, 2017).

Mackie, Johnsen a Wood (2017, 2019) ve svých studiích shrnuli nejdůležitější body týkající se ukončování pouličního bezdomovectví.²⁶ Svoji práci založili na zhruba 500 odborných studiích publikovaných na toto téma od 90. let 20. století a na rozhovorech s 11 experty na oblast bezdomovectví z Evropy, Ameriky a Austrálie. Identifikovali

²⁶ V originále *street homelessness*, v českém prostředí bývá také označováno jako zjevné bezdomovectví.

klíčové principy zvyšující pravděpodobnost, že dané intervence povedou **k úspěšnému ukončení pouličního bezdomovectví**. Ty zahrnují: **zaměření na bydlení (housing-led), nabídnutí podpory zaměřené na konkrétní osobu a možnost volby, rychlé jednorázové akce** typu „Žádná další noc venku“,²⁷ **asertivní terénní programy vedoucí ke vhodné nabídce ubytování, služby by měly zahrnovat a podporovat širší oblast potřeb, efektivní spolupráce mezi jednotlivými činiteli a napříč sektory**. Identifikovali i **kritické oblasti, se kterými je nezbytné se vyrovnat, aby bylo možné ukončit bezdomovectví**: nedostatečné bytové kapacity, nedostatečné financování, neúčinná spolupráce mezi jednotlivými aktéry poskytujícími podporu, potřeby rozličných podskupin osob bez domova, nedostupnost veřejně financované podpory pro některé osoby, příliš byrokratické procesy, nedostatek politické vůle na různých úrovních vlády a vedení (Mackie, Johnsen, Wood, 2017, 2019).

V České republice stále čelíme všem zmíněným negativním okolnostem. Asi nejdůležitější v tuto chvíli však je, že **chybí jednotná politická vůle situaci změnit**. Legislativní rámec podpory návratu osob bez domova do bydlení stále postrádá zákon o sociálním bydlení, který by mohl výrazně upravit stávající situaci a zpřístupnit bydlení osobám, pro které je teď jen těžko dosažitelné (viz Potůček, Svoboda, 2020).

10.3 Shrnutí

Většina (62 %) osob bez domova se v době výzkumu cítila dobře a většina (73 %) věřila, že se jejich život v budoucnu změní k lepšímu. Mezi dotazovanými osobami bez domova se však nacházel **nezanedbatelný podíl (15 %) osob, které se aktuálně cítily špatně a zároveň nevěřily, že by se jejich život v budoucnu změnil k lepšímu**. Bylo potvrzeno, že **s prodlužující se délkou pobytu bez střechy (tj. venku, na ulici a v noclehárně) klesá podíl osob věřících v lepší budoucnost**.

Osoby přespávající v azylových domech byly z vybraných skupin nejoptimističtější, co se týká vlastní budoucnosti a byl mezi nimi nejvyšší podíl (81 %) těch, kteří se cítí dobře.

Jak osoby bez bytu, tak osoby bez střechy shodně nejčastěji uváděly, že by jim **nejvíce pomohlo bydlení** (uvedlo 67 % osob z azylových domů, 51 % osob z obecních ubytoven, 55 % přespávajících venku a 61 % přespávajících v noclehárnách). **Práce** byla až na druhém místě a uváděla ji zhruba **třetina až dvě pětiny dotazovaných** podle místa přespávání. Ostatní uváděné okolnosti, které by osobám bez domova nejvíce pomohly, byly jimi samými zmiňovány výrazně méně často.

Tato zjištění lze interpretovat jako **podporu přístupu Bydlení především a jako podporu včasné intervence**, která pokud možno zkrátí pobyt osob bez domova na ulici.

²⁷ V originále *No Second Night Out*.

Závěr

Bezdomovectví jednotlivce má v České republice zpravidla dlouhodobý charakter. Devět z deseti osob bez domova nemá stabilní bydlení déle než rok a přibližně každá druhá jej nemá již 6 a více let. Při tom největší podíl lidí, kteří jsou bez domova dlouhodobě, nalezneme mezi osobami přespávajícími „venku“.²⁸ Více než polovina osob přespávajících venku také uvedla, že ubytovací služby typu nízkoprahových nocleháren a azylových domů nechce využívat (užitečné může být hlubší porozumění důvodům, které je k tomu vedou). Z těchto údajů vyplývá, že stávajícímu sociálnímu systému se nedaří lidem po ztrátě domova uspokojivě a v přiměřeném časovém horizontu pomáhat k opětovnému získání stabilního bydlení.

Z hlediska míry sociálního vyloučení a chudoby existují mezi lidmi bez domova velké rozdíly v závislosti na tom, kde obvykle přespávají. Pozornost je potřeba věnovat především kategorii osob přespávajících venku. 45 % těchto osob v uplynulých dvanácti měsících nevyužilo žádnou ubytovací sociální službu ani jakýkoliv jiný typ ubytování. Jedná se o sociální skupinu, která je tou nejchudší, nejzadluženější, s nejhůře naplněnými osobními potřebami, s nejhorším zdravím, s nejmenším množstvím pracovních zkušeností a nejnižší úrovní víry ve zlepšení její stávající situace. Jsou v ní také ve srovnání s ostatními skupinami nejvíce rozšířeny závislosti na alkoholu a dalších návykových látkách. Zároveň jsou to právě osoby přespávající venku, které nejméně využívají nabízenou sociální pomoc a žijí bez domova nejdéle. Jinými slovy, osoby bez domova, které žijí v té největší bídě, čerpají sociální pomoc nejméně. Přespávat dlouhodobě venku znamená pozvolně se propadat mezi nejohroženější a sociálně nejvíce vyloučenou část obyvatel naší země.

Z výše uvedených závěrů vyplývá, že pokud je naším cílem bezdomovectví eliminovat, pak je důležité umět osoby po ztrátě domova vždy co nejrychleji identifikovat a aktivně jim pomoci k získání ubytování, ideálně mimo bezdomovecké prostředí.

Pro osoby, které jsou „bez střechy“ dlouhou dobu a potřebují komplexní přístup, se dle zkušeností z různých vyspělých zemí i názorů expertů (Mackie, Johnsen, Wood, 2017, 2019; Pleace 2017; Pleace et al., 2018) jeví jako nejvhodnější přístup *Bydlení především*. U těchto osob totiž nelze předpokládat, že reintegraci do společnosti zvládnou bez intenzivní podpory. Systém dostupného bydlení sám o sobě v těchto případech nepřináší úspěchy (Cerná, 2019). Přístup k bydlení především umožňuje osobě bez domova vytrhnout z prostředí materiální bída, neustálého ohrožení a adaptačních mechanismů, které jejich snahy o změnu vlastní situace paralyzují. Následná podpora a sociální práce s těmito osobami se tak může odehrávat již mimo bezdomovecké prostředí, díky čemuž je výrazně efektivnější.

Velmi výhodným přístupem k řešení problematiky bezdomovectví se vzhledem k získaným poznatkům jeví být také kladení většího důrazu na prevenci. Dokončení a schválení zákona o sociálním bydlení by mohlo být v této oblasti významným milníkem.

²⁸ Kategorie „venku“ zahrnuje osoby, které přespávají na různých místech mimo byty a přechodná pobytová zařízení, tedy např. ve veřejných prostranstvích, podmostích, stanech, autech, vagónech, squatech, cizích zahradních chatkách, garážích, sklepech.

Literatura

- Angelovski, I., Barták, M. 2004. Zdravotní stav bezdomovců v Kanadě. *Zdravotnictví v České republice*, 7 (4): 174–178.
- Baláš, O., Hežová, M., Loukotka, R., Prokopová, L., Ptáček, L., Sejbal, J., Stanoev, M. 2010. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství. Sčítání bezdomovců v Brně v roce 2010*. Brno: Magistrát města Brna.
- Barrow, S. M., Herman, D. B., Cordova, P., & Struening, E. L., 1999. Mortality among Homeless Shelter Residents in New York City. *American Journal of Public Health*, 89 (4): 529–534.
- Barták, M. 2004. Zdravotní stav bezdomovců. *Zdravotnictví v České republice*, 7 (2): 76–81.
- Buriánek, J., Pikálková, S., Podaná, Z. 2014. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- Černá, E. 2019. *Z ulice do bytu. Sociální práce v procesu reintegrace do bydlení*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- ČSÚ, 2019a. *Statistická ročenka České republiky – 2019*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/25-zdravotnictvi-tjeuqg9wo3>
- ČSÚ, 2019b. *Zaostřeno na ženy a muže – 2018. Zdraví*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/2-zdravi-5ou52p8qqm>
- Dragomirecká, E., Kubisová, D., Anděl, M. 2004. Duševní zdraví pražských bezdomovců. *Psychiatrie*, 8 (4): 274–279.
- Dvořáčková, D., Belešová, R., Kajanová, A., Bergougui, B. 2016. Zdravotně sociální aspekty bezdomovectví. *Kontakt*, 18 (3): 196–201. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2016.08.004>
- Glumbíková, K., Gojová, A., Gřundělová, B., Stanková, Z., Špiláčková, Krausová, A. Anti-oppressive Social Work as a Tool to Reduce Barriers to Access Health Care Services for Homeless People. *Kontakt*, 20 (3): 317–322. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.kontakt.2018.09.001>
- Holpuch, P., 2011. Bezdomovectví jako přístup k životu. *Biograf*, (54): 112 odst. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v5401>.
- Holpuch, P. Nešporová, O. 2020. Ekonomická aktivita, materiální situace a adaptace na chudobu vybraných skupin osob bez domova. *Fórum sociální politiky*, 14 (3): 26–33.
- Kidd, A. S., L. Davidson. 2007. You have to adapt because you have no other choice: The stories of strength and residence of 208 homeless youth in New York city and Toronto. *Journal of community psychology*, 35 (2): 219–238.
- Kosová, P., L. Omelková, P. Sedláček. 2004. *Bezdomovectví v hlavním městě Praze*. Praha: Městské centrum sociálních služeb a prevence – oddělení analýz a vzdělávání.
- Leng, G. 2017. *The Impact of Homelessness on Health. A Guide for Local Authorities*. London: Local Government Association. Dostupné z: https://www.local.gov.uk/sites/default/files/documents/22.7%20HEALTH%20AND%20HOMELESSNESS_v08_WEB_0.PDF

- Mackie, P., Johnsen, S., Wood, J. 2017. *Ending Rough Sleeping: What Works?* London: Crisis UK. Dostupné z: https://www.crisis.org.uk/media/238368/ending_rough_sleeping_what_works_2017.pdf
- Mackie, P., Johnsen, S., Wood, J. 2019. Ending Street Homelessness: What Works and Why We Don't Do It. *European Journal of Homelessness*, 13 (1): 85–96.
- Marek, J., Strnad, A., Hotovcová, L., 2012. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál.
- Mareš, P. 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Maslow, A. H. 1943. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4): 370–396.
- MPSV. 2013. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/koncepce-prevence-a-reseni-problematiky-bezdomovectvi-v-cr-do-roku-2020>
- MPSV. (nedatováno, asi 2015). *Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností*. Praha: MPSV. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Vyhodnoceni-pruzkumu-reseni-bezdomovectvi-v-obcich-s-rozsirenou-pusobnosti.pdf/4ce1887e-1ae4-3878-de5c-8b86db69687f>
- Morrison, D. S. 2009. Homelessness as an Independent Risk Factor for Mortality: Results from a Retrospective Cohort Study. *International Journal of Epidemiology*, 38 (3): 877–883.
- Nešporová, O., Holpuch, P., Janurová, K., Kuchařová, V. 2019. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_458.pdf
- Pleace, N. 2011. The Ambiguities, Limits and Risks of Housing First from a European Perspective. *European Journal of Homelessness*, 5 (2): 113–127.
- Pleace, N. 2017. *Evropská příručka Bydlení především*. Praha: Úřad vlády. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/images/soubory/HF/housing-first-guide-czech.pdf>
- Pleace, N., Baptista, I., Benjaminsen, L., Busch-Geertsema, V. 2018. *Homelessness Services in Europe*. Brussels: European Observatory on Homelessness. Dostupné z: https://www.feantsaresearch.org/public/user/Observatory/Feantsa-Studies_08_v02%5B1%5D.pdf
- Pleace, N., Baptista, I., Benjaminsen, L., Busch-Geertsema, V. 2019. *The Regulation and Quality of Homelessness Services*. Brussels: European Observatory on Homelessness. Dostupné z: https://www.feantsaresearch.org/public/user/Observatory/2020/comparative_studies/Feantsa-Studies_09_v03.pdf
- Potůček, M., Svoboda, R. 2020. Analýza vývoje legislativního rámce podpory návratu lidí bez domova do bydlení. *Fórum sociální politiky*, 14 (1): 18–24.
- Ravenhill, Megan. 2008. *Culture of Homelessness*. Aldershot: Ashgate.
- Šupková, D., Pešek, J., Trnka, L., Vidovičová, H., Volná, J. 2007. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada.
- The Unhealthy State of Homelessness. Heath Audit Results 2014*. 2014. London: Homeless link. Dostupné z: <https://www.homeless.org.uk/sites/default/files/site-attachments/The%20unhealthy%20state%20of%20homelessness%20FINAL.pdf>

Thompson, S. J., Pollio D. E., Eyrich, K., Bradbury, E., North, C. S. 2004. Successfully exiting homelessness: experiences of formerly homeless mentally ill individuals. *Evaluation and Program Planning*, 27: 423–431.

Topinka, D. (ed.). 2016. *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu*. Ostrava: SocioFactor s.r.o. Dostupné z: <http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/Dom%C3%A1c%C3%AD-n%C3%A1sil%C3%AD-z-perspektivy-aplikovan%C3%A9ho-v%C3%BDzkumu.-SocioFactor-2016.pdf>

Toušek, L., 2009. *Analýza situace "bezdomovců" v Plzni včetně identifikace jejich počtu*. Plzeň: západočeská univerzita v Plzni. Dostupné z: https://www.bezpecnaplzen.eu/Files/bezpecna_plzen/Bezdomovci_Plzen_Zprava_CAAT_2009-1.pdf

Toušek, L., 2009. *Analýza situace "bezdomovců" v Plzni včetně identifikace jejich počtu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. Dostupné z: https://www.bezpecnaplzen.eu/Files/bezpecna_plzen/Bezdomovci_Plzen_Zprava_CAAT_2009-1.pdf

Vágnerová, M., Marek, J., Csémy, L. 2018. *Bezdomovectví ve středním věku. Příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Karolinum.

Vágnerová, M., Marek, J., Csémy, L. 2020. How the Length of Time Spent on the streets Impacts Adjustment to Homelessness. *Kontakt*, 22 (2): Online First. <http://doi.org/10.32725/kont.2020.014>

Váně, J., Kalvas, F. 2014. *Fenomén bezdomovectví*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. Dostupné z: https://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/bezdomovectvi_zkracena_verze.pdf

Příloha

Dotazník

Jméno a příjmení tazatele	ID tazatele	Datum vyplňování	Město/obec dotazování	Kraj
		2 0 1 9		

SCR1. Kde jste v posledním týdnu nejčastěji spal(a)?

Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.

VENKU (např.: stany; auta; vagóny; podmostí; veřejná prostranství; squaty; <u>cizí či opuštěné</u> přístřešky, zahradní chatky nebo maringotky)	1
NOCLEHÁRNA	2
AZYLOVÝ DŮM, DOMY NA PŮL CESTY	3
OBECNÍ UBYTOVNA PRO OSOBY BEZ PŘÍSTŘEŠÍ (jedná se o ubytovnu zřízenou městem za účely ubytování jednotlivců, kteří nemají kde spát)	4
JINDE	UKONČETE ROZHOVOR!!

Q2. Uveďte pohlaví respondenta.

Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.

MUŽ	1
ŽENA	2
JINÉ /NELZE URČIT/	3

Q3. Kolik Vám je let?

Pokyn: Zapište do rámečku čitelně věk v letech v číselné podobě (např. 38).

POČET LET RESPONDENTA	
-----------------------	--

Q4. V kolika letech jste poprvé ztratil(a) bydlení?

Respondentů se ptáme na situaci, kdy neměli stálé zázemí, a patřili do některé z kategorií v SCR1 (tj. venku, noclehárna, azylový dům, dům na půl cesty, obecní ubytovna)

Pokyn: Zapište čitelně věk v letech v číselné podobě (např. 15). Pokud žije již od narození pouze v institucích a na ulici, zvolte druhou možnost.

STÁŘÍ V LETECH (VYPIŠTE):	1
NIKDY JSEM STÁLÉ ZÁZEMÍ NEMĚL(A) (tzn. od narození žije jen v institucích)	2

Q5. Kolikrát jste ve svém životě žil na ulici?

Tj. spal v kategorii venku (např. stany; auta; vagóny; podmostí; veřejná prostranství; squaty; cizí či opuštěné přístřešky, zahradní chatky a maringotky) či v noclehárně (kategorie bez střechy). Ulicí nemíníme azylové bydlení ani ubytovny. Jde nám o období, nikoliv o jednotlivé dny.

Pokyn: Upřesněte respondentovi, co míníte termínem ulice na základě popisu výše. Zakroužkujte jednu možnost.

NIKDY JSEM NEŽIL NA ULICI	1
JEDNOU	2
DVAKRÁT	3
TŘIKRÁT A VÍCEKRÁT	4

Q6. Zkuste spočítat, kolik let, případně měsíců, jste celkem ve svém životě strávil(a) na ulici či v noclehárně?

Ptáme se na celkovou dobu, kdy spal venku (např.: stany; auta; vagóny; podmostí; veřejná prostranství; squaty; cizí či opuštěné přístřešky, zahradní chatky nebo maringotky) či v noclehárně

Pokyn: Zapište do rámečku počet let a v případě, že to bylo méně než rok, uveďte počet měsíců.

ZDE VYPIŠTE POČET LET		ZDE VYPIŠTE POČET MĚSÍCŮ	
--------------------------	--	-----------------------------	--

Q7. Zkuste spočítat, kolik let, případně měsíců, jste celkem ve svém životě strávil(a) v azylovém domě či obecní ubytovně pro osoby bez přístřeší?

Ptáme se na celkovou dobu, kdy spal v azylovém domě, domě na půl cesty či v obecní ubytovně pro osoby bez přístřeší

Pokyn: Zapište do rámečku počet let a v případě, že to bylo méně než rok, uveďte počet měsíců.

ZDE VYPIŠTE POČET LET		ZDE VYPIŠTE POČET MĚSÍCŮ	
--------------------------	--	-----------------------------	--

Q8. Kde všude jste v posledním roce přespával(a)?

Ptáme se na období posledních 12 měsíců, tedy zhruba od minulého léta.

Pokyn: Možnosti nepředčítejte. Po první odpovědi respondenta se zeptejte, zda nespál ještě někde.

Zakroužkujte VŠECHNA místa, která respondent uvede.

VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ (NA ULICI, V PARKU, STAN, PODMOSTÍ)	1
PROVIZORNÍ PŘÍBYTEK (MARINGOTKA, KARAVAN, AUTO, ZAHRADNÍ CHATKA)	2
SQUAT, OPUŠTĚNÝ DŮM, TECHNICKÁ STAVBA	3
NOCLEHÁRNA	4
AZYLOVÝ DŮM	5
NEKOMERČNÍ UBYTOVNA PRO LIDI BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	6
KOMERČNÍ UBYTOVNA	7
BYT U ZNÁMÝCH	8
PRONAJATÝ BYT	9
BYT VE VLASTNÍM VLASTNICTVÍ	10
VĚZENÍ	11
NEMOCNICE	12
JINDE (VYPIŠTE!)	98

Q9. Kde máte trvalé bydliště?

Město, které má uvedeno v občanském průkazu - pokud jde o malou obec, uveďte také okres. Jde nám o oficiální trvalé bydliště (u cizinců stačí stát).

Pokyn: Zapište do rámečku čitelně místo pobytu (město popř. okres, u cizinců stačí stát původu) .

MĚSTO		OKRES/STÁT	
-------	--	------------	--

Q10. V jakých obcích či městech jste v posledním roce přebýval(a)? Označte prosím město, ve kterém jste strávil/a NEJVÍCE ČASU, následně také DRUHÉ V POŘADÍ z hlediska stráveného času. Pak uveďte ostatní.

Ptáme se na období posledních 12 měsíců, tedy zhruba od minulého léta.

Pokyn: Zapište do rámečku čitelně místo bydliště (město popř. okres, u cizinců stačí stát původu).

NEJČASTĚJI BYL/A	MĚSTO		OKRES/STÁT	
2. POŘADÍ	MĚSTO		OKRES/STÁT	
Další města	MĚSTO		OKRES/STÁT	
Další města	MĚSTO		OKRES/STÁT	
Další města	MĚSTO		OKRES/STÁT	
Další města	MĚSTO		OKRES/STÁT	
Další města	MĚSTO		OKRES/STÁT	
Další města	MĚSTO		OKRES/STÁT	

Q11. Jste spokojeni se svým místem přespávání?

Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.

ANO	1
NE	2
NEVÍM	3

Q12. Je něco, co vám ve vašem místě přespávání vadí?

Vypište nejzávažnější důvod/y či okolnost/i (maximálně však tři), které respondent zmíní. Ptejte se všech, tedy i těch, co uvedli, že jsou s místem přespávání spokojeni.

Pokyn: Zapište velmi pečlivě a čitelně.

VYPIŠTE	
---------	--

Q13. Máte poslední dobou dostatek:

Poslední dobou rozumíme zhruba jeden měsíc.

Pokyn: Odpovědi respondentům nepředčítejte, v každém řádku zakroužkujte pouze jednu možnost, která nejvíce odpovídá jejich vyjádření.

	ROZHODNĚ ANO	SPIŠE ANO	SPIŠE NE	ROZHODNĚ NE
A JÍDLA?	1	2	3	4
B PITNÉ VODY?	1	2	3	4
C OBLEČENÍ?	1	2	3	4
F MOŽNOSTI HYGIENY?	1	2	3	4

Q14. Byl(a) jste v posledním roce fyzicky napaden(a)?				
Tj. zhruba od minulého léta.				
Pokyn: Na každém řádku zakroužkujte jednu odpověď, možnost „nevím“ nenabízejte.				
		ANO	NE	NEVÍM
A	OD LIDÍ BEZ DOMOVA?	1	2	3
B	OD LIDÍ Z VEŘEJNOSTI? (tzn. od lidí, kteří nejsou bez domova)	1	2	3
C	OD OCHRANKY?	1	2	3
D	OD POLICIE?	1	2	3
E	OD NĚKOGO JINÉHO (VYPIŠTE OD KOHO)	1	-	-

Q15. Bylo vám v posledním roce nadáváno a vyhrožováno?				
Tj. zhruba od minulého léta.				
Pokyn: Na každém řádku zakroužkujte jednu odpověď, možnost „nevím“ nenabízejte.				
		ANO	NE	NEVÍM
A	OD LIDÍ BEZ DOMOVA?	1	2	3
B	OD LIDÍ Z VEŘEJNOSTI? (tzn. od lidí, kteří nejsou bez domova)	1	2	3
C	OD OCHRANKY?	1	2	3
D	OD POLICIE?	1	2	3
E	OD NĚKOGO JINÉHO (VYPIŠTE OD KOHO)	1	-	-

Q16. Jakým způsobem jste získával(a) finanční hotovost za poslední měsíc?	
Pokyn: Zakroužkujte všechny možnosti, které respondent uvede, možnosti nepředčítejte.	
SOCIÁLNÍ DÁVKY Z ÚŘADU PRÁCE	1
DŮCHOD STAROBNÍ/ DŮCHOD INVALIDNÍ	2
DOSTÁVÁM PENÍZE OD ZNÁMÝCH	3
SOMROVÁNÍ NEBO ŽEBRÁNÍ	4
SBĚR SUROVIN (včetně vratných lahví)	5
KRÁDEŽE	6
JINÁ NELEGÁLNÍ ČINNOST (podvody, prodej drog, prostituce)	7
PŘÍLEŽITOSTNÁ PRÁCE BEZ PRACOVNÍ SMLOUVY	8
PRÁCE NA SMLOUVU	9
CHRÁNĚNÉ PRACOVNÍ MÍSTO (Nový prostor, Pragulic, místo přes sociální podniky či charitu)	10
PŮJČKY OD ZNÁMÝCH I INSTITUCÍ	11
PRODEJ VĚCÍ DO BAZARŮ, ZASTAVÁREN NEBO OBCHODŮ	12
JINAK (VYPIŠTE!)	98
ŽÁDNÉ PENÍZE V POSLEDNÍM MĚSÍCI NEZÍSKAL/A	97

Q17. Kolik peněz denně utratíte?	
Mimo případného nájemného či plateb a poplatků za ubytování	
<i>Pokyn: Pokud respondent tápe, aktivně mu pomozte s výpočtem průměrné částky na den. Uvedte jen jednu možnost. Odpovědi nepředčítejte.</i>	
0 – 50 Kč	1
51 – 100 Kč	2
101 – 200 Kč	3
VÍCE NEŽ 200 Kč	4
NEODPOVĚDĚL, NEVÍ	5

Q18. Máte nějaké děti?	
Ptáme se na děti, které respondent vychovával nebo v jejichž rodném listu je uveden jako rodič, měl/má k nim tedy vyživovací povinnost.	
<i>Pokyn: Pokud má děti, запиšte jejich počet. Pokud ne, zakroužkujte možnost 2. Pokud neodpoví, zakroužkujte možnost 3.</i>	
ANO, VYPIŠTE DO RÁMEČKU	1
NE	2
NEODPOVĚDĚL(A)	3

Q19. Máte v současnosti partnera/partnerku?	
V případě, že má partnerek více, nebo tvrdí, že to je složitější, nabídněte možnost číslo 3	
<i>Pokyn: Odpovědi nepředčítejte, zakroužkujte jen jednu možnost.</i>	
ANO	1
NE	2
JE TO KOMPLIKOVANÉ	3
NEODPOVĚDĚL(A)	4

Q20. Jaký je Váš rodinný stav?	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
ŽENATÝ/VDANÁ, ŽIJÍ S MANŽELKOU/MANŽELEM	1
ŽENATÝ/VDANÁ, ALE S MANŽELKOU/MANŽELEM NEŽIJÍ	2
VDOVEC/VDOVA	3
ROZVEDENÝ/Á	4
SVOBODNÝ/Á	5

Q21. Byl(a) jste letos v kontaktu s někým z vaší rodiny?						
Letos znamená od ledna 2019.						
<i>Pokyn: Odpovědi nepředčítejte. V každém řádku označte všechny možnosti, které respondent zmiňuje.</i>						
		OSOBNĚ	TELEFON	SOCIÁLNÍ SÍŤE, E-MAIL	NE	NEMÁM (NEŽIJÍ)
A	S DĚTMI	1	2	3	4	5
B	S RODIČI	1	2	3	4	5
C	S JINÝMI PŘÍBUZNÝMI	1	2	3	4	5

Q22. Ví vaše rodina, že jste na ulici?	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
ANO	1
NE	2
NEVÍM	3
NEMÁM ŽÁDNOU RODINU	4

Q23. Pomáhá vám někdo z rodiny?	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
ANO	1
NE	2
NEMÁ ŽÁDNOU RODINU	3
NEODPOVĚDĚL	4

Q24. Žije někdo z vaší rodiny na ulici či v zařízení pro osoby bez přístřeší?	
Tedy ještě někdo jiný, kromě respondenta. Máme zde na mysli všechny kategorie 1-4 v otázce SCR1, tedy i noclehárny, azylové domy, domy na půl cesty a obecní ubytovny pro osoby bez přístřeší.	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
ANO	1
NE	2
NEMÁ ŽÁDNOU RODINU	3
NEVÍM	4

Q25. Kolik lidí mezi lidmi <u>bez</u> domova můžete považovat za své přátele?	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
0, NIHOHO	1
1 ČLOVĚK	2
2-4 LIDÉ	3
5 A VÍCE LIDÍ	4
NEVÍM	5

Q26. Máte dobré přátele s vlastním bydlením a stálým zaměstnáním?	
Zajímáme se pouze o přátelství mimo okruh lidí zaměstnaných v sociálních službách.	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
ANO	1
NE	2
NEODPOVĚDĚL	3

FILTR!!! PTEJTE SE POUZE TĚCH, KTEŘÍ V OTÁZCE Q26 ODPOVĚDĚLI ANO	
Q27. Byl jste s nimi letos v kontaktu?	
Letos znamená od ledna 2019.	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
NE	1
ANO, OSOBNĚ	2
ANO, JINAK (telefonicky, elektronicky)	3

Q28. Jaké máte nejvyšší <u>dokončené</u> vzdělání?	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
NEDOKONČENÉ ZÁKLADNÍ, ZVLÁŠTNÍ ŠKOLA	1
ZÁKLADNÍ	2
VYUČENÍ NEBO STŘEDNÍ ODBORNÉ BEZ MATURITY	3
STŘEDNÍ S MATURITOU	4
POMATURITNÍ NÁSTAVBA	5
VYŠŠÍ ODBORNÉ	6
VYSOKOŠKOLSKÉ	7

Q29. Kolik let jste během svého života pracoval(a) na smlouvu nebo na živnostenský list?	
<i>Pokud nepracoval na zaměstnaneckou smlouvu (nebo na živnostenský list) ani rok, uveďte 0. Jde o přibližný počet let, kdy respondent pracoval a platil daně.</i>	
<i>Pokyn: Zapište do rámečku čitelně počet let v číselné podobě (např. 38).</i>	
POČET LET PRÁCE:	<input type="text"/>

FILTR!!! Otázku NEPOKLÁDEJTE, POKUD Q29=0 (nikdy nepracoval na smlouvu/živnost)	
Q30. Jakou práci (na smlouvu) jste nejčastěji vykonával/a?	
<i>Pokyn: Odpovědi nepředčítejte, zakroužkujte jen jednu možnost.</i>	
DĚLNÍK VE VÝROBĚ	1
POMOCNÉ PRÁCE VE STAVEBNICTVÍ	2
ŘEMESLO	3
SKLADNÍK	4
PRODAVAČ NEBO POMOCNÉ PRÁCE V PRODEJNÁCH	5
PRACOVNÍK ÚKLIDU/TECHNICKÝCH SLUŽEB	6
OBSLUHA V GASTRONOMII	7
KUCHARŇ NEBO POMOCNÁ SÍLA V KUCHYNI	8
POMOCNÉ PRÁCE V ZEMĚDĚLSTVÍ	9
PRACOVNÍK V ADMINISTRATIVĚ	10
OSTRAHA	11
ŘIDIČ	12
JINÁ PRÁCE (VYPIŠTE!)	98

Q31. Máte dluhy?	
<i>Pokyn: Zeptejte se na výši a zařaďte. Zakroužkujte jednu možnost, možnosti nepředčítejte.</i>	
ANO, ALE NEVÍM JAK VELKÉ	1
ANO, DO 50 000 KČ	2
ANO, 50 001 - 200 000 KČ	3
ANO, 200 001 - 1 000 000 KČ	4
ANO, VÍCE NEŽ 1 000 000 KČ	5
NE, NEMÁM	6
NEODPOVĚDĚL	7

FILTR!!! NEPOKLÁDEJTE POKUD Q31=6 (tj. nemá dluhy)	
Q32. Vzpomenete si, za co dlužíte?	
<i>Pokyn: Odpovědi respondentům přečtěte. Zakroužkujte všechny možnosti, které respondent uvede.</i>	
POKUTY ZA MHD A POKUTY OD POLICIE	1
ALIMENTY	2
PŮJČKY A ÚVĚRY	3
ZDRAVOTNÍ A SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ	4
ZA BYDLENÍ, ENERGIE APOD.	5
ODVOZ ODPADU	6
VZNIKLÉ SOUDNÍM JEDNÁNÍM (způsobilá škoda, z trestné činnosti)	7
BYL JSEM OKRADEN NEBO PODVEDEN	8
NEODPOVĚĎEL	9
JINÉ (VYPIŠTE!)	98

Q33. Co způsobilo, že jste poprvé ztratil(a) stabilní bydlení?	
<i>Pokyn: Možnosti nepředčítejte. Po první odpovědi respondenta se zeptejte, zda ho napadají ještě nějaké další důvody. Zakroužkujte VŠECHNY možnosti, které odpovídají jeho vyjádření.</i>	
ZDRAVOTNÍ PROBLÉMY (nemoc, úraz)	1
KOMPLIKOVANÉ DĚTSTVÍ (ústavní výchova, problémová rodinná péče, zneužívání, násilí...)	2
PROBLÉMY V MANŽELSTVÍ / V PARTNERSKÉM VZTAHU (neshody, zneužívání, násilí...)	3
ZÁVISLOST NA ALKOHOLU	4
DROGOVÁ ZÁVISLOST	5
HERNÍ ZÁVISLOST (gambling)	6
BYL JSEM OBĚŤ MAJETKOVÉHO/FINANČNÍHO PODVODU	7
ZTRÁTA ZAMĚSTNÁNÍ	8
TREST ODNĚNÍ SVOBODY (POBYT VE VĚZNICI)	9
JINÉ (VYPIŠTE!)	98
NIKDY JSEM STABILNÍ BYDLENÍ NEMĚL/A	97

Q34. Jak hodnotíte svůj fyzický (tělesný) zdravotní stav v posledním roce?	
Tj. zhruba od minulého léta.	
<i>Pokyn: Odpovědi respondentům nepředčítejte, zakroužkujte jednu možnost, která nejvíce odpovídá jejich vyjádření.</i>	
VELMI DOBRÝ	1
SPÍŠE DOBRÝ	2
SPÍŠE ŠPATNÝ	3
VELMI ŠPATNÝ	4

Q35. Jak hodnotíte své duševní zdraví v posledním roce?	
Tj. zhruba od minulého léta, zajímá nás psychický stav.	
<i>Pokyn: Odpovědi respondentům nepředčítejte, zakroužkujte jednu možnost, která nejvíce odpovídá jejich vyjádření.</i>	
VELMI DOBRÉ	1
SPÍŠE DOBRÉ	2
SPÍŠE ŠPATNÉ	3
VELMI ŠPATNÉ	4

Q36. Strávil(a) jste v posledním roce alespoň jednu noc v nemocnici?	
Tj. v posledních 12 měsících, zhruba od minulého léta.	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
ANO	1
NE	2

Q37. Kolikrát jste byl(a) v posledním roce u lékaře?	
Praktického či specialisty v ambulanci, netýká se hospitalizace v nemocnici. Napište počet návštěv, pokud nebyl(a), uveďte 0. Započítejte i odběry, kontroly, návštěvy za účelem vydání potvrzení. U vyššího počtu stačí přibližně, zaokrouhlete. Pokud chodí každý týden či častěji a nelze spočítat, uveďte variantu „50 a více“.	
<i>Pokyn: Zapište do rámečku čitelně počet návštěv v číselné podobě (např. 5).</i>	
POČET NÁVŠTĚV:	

Q38. Potýkal(a) jste se v posledním roce s nějakou nemocí?	
Tj. v posledních 12 měsících, zhruba od minulého léta.	
<i>Pokyn: Možnosti nepředčítejte, zakroužkujte všechny odpovědi, které respondent uvede, dotejte se.</i>	
TUBERKULÓZA	1
JINÉ NEMOCI DÝCHACÍ SOUSTAVY (ASTMA, ZÁPÁL PLIC APOD.)	2
NEMOCI KŮŽE A PODKOŽNÍHO VAZIVA (BÉRCOVÉ VŘEDY, IMPETIGA APOD.)	3
NEMOCI OBĚHOVÉ SOUSTAVY (HYPERTENZE, INFARKT, MRTVICE)	4
NEMOCI SVALOVÉ A KOSTERNÍ SOUSTAVY (ARTRÓZA, ARTRITIDA)	5
ÚRAZ, OTRAVA APOD.	6
PARAZITÁRNÍ NEMOCI (VŠÍ, SVRAB)	7
NEMOCI TRÁVICÍ SOUSTAVY	8
ŽLOUTENKA TYPU C, HIV	9
NEMOCI NERVOVÉ SOUSTAVY (PARKINSON, HUNTIGTON, ALZHEIMER)	10
NEMOCI LÁTKOVÉ VÝMĚNY (CUKROVKA, ŠTÍTNÁ ŽLÁZA)	11
ONKOLOGICKÁ ONEMOCNĚNÍ (RAKOVINA)	12
ZUBNÍ ONEMOCNĚNÍ	13
	98
JINÉ NEMOCI (VYPIŠTE!).....	

Q39. Léčil/a jste se někdy s nějakou psychiatrickou diagnózou nebo závislostí? A s jakou?	
Neptáme se na subjektivní potíže, ale zda mu psychiatr určil nějakou diagnózu.	
Pokud si nejste jist/a, napište přesné znění do kolonky jiné. Někteří lidé si mohou pamatovat pouze číslo a nepamatují si diagnózu. Pokud byli léčeni na závislost, pak jim byla diagnóza závislosti určena.	
<i>Pokyn: Odpovědi nepředčítejte. Zakroužkujte všechny možnosti, které respondent uvede.</i>	
DIAGNÓZA ZÁVISLOSTI (OKRUH PSYCHIATRICKÝCH DIAGNÓZ ZAČÍNÁJÍCÍ F1)	1
PSYCHOTICKÉ PORUCHY – SCHIZOFRENIE (OKRUH PSYCHIATRICKÝCH DIAGNÓZ ZAČÍNÁJÍCÍ F2)	2
PORUCHY NÁLADY, DEPRESE (OKRUH PSYCHIATRICKÝCH DIAGNÓZ ZAČÍNÁJÍCÍ F3)	3
ÚZKOSTNÉ PORUCHY (OKRUH PSYCHIATRICKÝCH DIAGNÓZ ZAČÍNÁJÍCÍ F4)	4
PORUCHY OSOBNOSTI (OKRUH PSYCHIATRICKÝCH DIAGNÓZ ZAČÍNÁJÍCÍ F6)	5
MENTÁLNÍ RETARDACE, DEMENCE (OKRUH PSYCHIATRICKÝCH DIAGNÓZ ZAČÍNÁJÍCÍ F0 A F7)	6
JINÁ DIAGNÓZA (VYPIŠTE!)	98
ANO, ALE NEVÍ S JAKOU	90
NE, NELÉČIL	91
NEODPOVĚDĚL	92

Q40. Jak často pijete alkohol?	
<i>Pokyn: Vyberte jednu možnost, která nejvíce odpovídá skutečnosti. Odpovědi můžete respondentovi přečíst.</i>	
ALKOHOL VŮBEC NEPIJU	1
ALKOHOL PIJU JEN OBČAS	2
ALKOHOL PIJU KAŽDÝ DEN, ALE ZÁVISLÝ/Á NA NĚM NEJSEM	3
ALKOHOL PIJU KAŽDÝ DEN, JSEM NA NĚM ZÁVISLÝ/Á	4

Q41. Užíváte pravidelně (alespoň jednou týdně) nějaké drogy?	
Ptáme se na nelegální návykové látky (například pervitin, heroin, kokain, marihuana...), dále na látky pro substituční léčbu (subutex, metadon), těkavé látky (toluen, ředidla) a nové syntetické drogy. <u>Neptáme se na alkohol, nikotin, kofein/kávu.</u>	
<i>Pokyn: Zakroužkujte všechny odpovědi, které respondent uvede.</i>	
NE, DROGY PRAVIDELNĚ NEUŽÍVÁM	1
PRAVIDELNĚ UŽÍVÁM PERVITIN	2
PRAVIDELNĚ UŽÍVÁM KONOPNÉ DROGY (MARIHUANA, HAŠIŠ)	3
PRAVIDELNĚ UŽÍVÁM HEROIN	4
PRAVIDELNĚ UŽÍVÁM SUBUTEX	5
PRAVIDELNĚ UŽÍVÁM METADON	6
PRAVIDELNĚ UŽÍVÁM TĚKAVÉ LÁTKY (TOLUEN, ŘEDIDLA)	7
ANO, PRAVIDELNĚ UŽÍVÁM	98
JINÉ (VYPIŠTE!)	

Q42. Užíváte drogy injekčně?	
<i>Pokyn: Zakroužkujte jednu možnost.</i>	
NE	1
ANO	2

Q43. Jak se poslední dobou cítíte?	
Zajímá nás, jak se cítí po psychické stránce.	
<i>Pokyn: Odpovědi respondentům nepředčítejte, zakroužkujte jednu možnost, která nejvíce odpovídá jejich vyjádření.</i>	
VELMI DOBŘE	1
SPÍŠE DOBŘE	2
SPÍŠE ŠPATNĚ	3
VELMI ŠPATNĚ	4

Q44. Věříte, že se váš život v budoucnu změní k lepšímu?	
<i>Pokyn: Odpovědi respondentům nepředčítejte, zakroužkujte jednu možnost, která nejvíce odpovídá jejich vyjádření.</i>	
ROZHODNĚ ANO	1
SPÍŠE ANO	2
SPÍŠE NE	3
ROZHODNĚ NE	4

Q45. Jaké máte zkušenosti s chováním:						
<i>Pokyn: V každém řádku prosím zakroužkujete pouze jednu možnost.</i>						
		VELMI DOBRÉ	SPIŠE DOBRÉ	SPIŠE ŠPATNÉ	VELMI ŠPATNÉ	NEVÍM, NEMÁM ZKUŠENOST
A	POLICISTŮ?	1	2	3	4	5
B	ÚŘEDNÍKŮ NA ÚŘADĚ PRÁCE?	1	2	3	4	5
C	LÉKAŘŮ A SESTER / ZDRAVOTNICKÉHO PERSONÁLU?	1	2	3	4	5

Q46. Využíváte nebo chtěl(a) byste využívat následující sociální služby pro osoby bez domova, kdybyste měl(a) tu možnost?				
<i>Pokyn: V každém řádku zakroužkujete jednu možnost. Odpověď „nevyužívám, ale chtěl bych“ znamená, že by využívat chtěli, ale z jakéhokoliv důvodu nevyužívají, např. služba není dostupná.</i>				
		ANO, VYUŽÍVÁM	NEVYUŽÍVÁM, ALE CHTĚL BYCH	NEVYUŽÍVÁM A NECHCI
A	POTRAVINY NABÍZENÉ NA VÝDEJNÍM MÍSTĚ	1	2	3
B	MOŽNOST ZÍSKAT OBLEČENÍ	1	2	3
C	MOŽNOST VYPRAT SI	1	2	3
D	MOŽNOST OSPRCHOVAT SE	1	2	3
E	MOŽNOST TRÁVIT ČAS PŘES DEN POD STŘECHOU V TEPLĚ	1	2	3
F	PRACOVNÍ PORADENSTVÍ	1	2	3
G	PSYCHOLOGICKÉ PORADENSTVÍ	1	2	3
H	PRÁVNÍ PORADENSTVÍ	1	2	3
CH	DOKTOR PRO OSOBY BEZ DOMOVA	1	2	3
I	TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK, KTERÝ KONTAKTUJE OSOBY BEZ DOMOVA PŘÍMO NA ULICI/VENKU	1	2	3
J	JEDNORÁZOVÉ PŘESPÁNÍ V NOCLEHÁRNĚ	1	2	3
K	DLOUHODOBÉ UBYTOVÁNÍ V AZYLOVÉM DOMĚ	1	2	3

Q47. Co by vám nejvíce pomohlo?	
<i>Zde mají respondenti možnost k volné odpovědi. Bylo by dobré nechat respondenta plně se vyjádřit a pak zde informace shrnout. Uvedte všechny typy pomoci, které respondent zmíní.</i>	
<i>Pokyn: Zapište velmi pečlivě a čitelně.</i>	
VYPIŠTE	

Výtahy z oponentských posudků

Ing. Jiří Růžička

Data jsou dle mého názoru zpracována komplexně a přehledně. Prezentace jednotlivých zjištěných údajů je členěna do kapitol, v nichž autoři zjištěná data vykreslují v grafech či tabulkách a doplňují je slovním komentářem a popisem faktorů, které podtrhávají zajímavou a z mého pohledu také správnou interpretací dat. Zjištěné skutečnosti rovněž konfrontují se skutečnostmi z jiných výzkumů, a to jak z České republiky, tak ze zahraničí.

Cílem dokumentu je získání reprezentativních údajů o bezdomovecké populaci v České republice, a to realizací rozsáhlého kvantitativního výzkumu, jehož design vychází ze znalosti přirozeného rozložení osob bez domova získané na základě předchozích výzkumů. V práci se zaměřují především na osoby spící venku (kategorie „bez střechy“ dle typologie ETHOS), které pokládají za nejzranitelnější a nejvíce chudobou ohrožené obyvatele naší země. Po prostudování materiálu jsem přesvědčen, že autoři dosáhli vytyčeného cíle a kvalitně zmapovali nejen základní charakteristiky, jako je věková struktura, pohlaví či vzdělání, ale také i další širší údaje včetně subjektivních hodnocení zdraví respondentů a naplnění jejich vlastních potřeb.

Výzkum dle mého názoru potvrdil větší zranitelnost osob žijících na ulici. Zajímavé jsou také údaje o poměrně vysokém procentním zastoupení osob nevyužívajících dostupné sociální služby nebo žádné z prostředků dostupné sociální podpory.

Zjištěné informace mohou posloužit k aktuálnímu přehledu o struktuře bezdomovecké populace v České republice pro různé aktéry zabývající se problematikou osob bez přístřeší jako např. tvůrce sociální politiky, příslušné pracovníky ministerstva nebo územně samosprávných celků a v neposlední řadě také poskytovatele služeb pro cílovou skupinu osob. Materiál nabízí zajímavá data a zjištění, která mohou být využita jako podklad pro úvahy týkající se úpravy aktuální typologie nebo zacílení služeb zejména pro osoby žijící v kategorii „bez střechy“, tedy na ulici.

Mgr. Ilja Hradecký

Stať vychází z výzkumu Sčítání osob bez domova v České republice 2019 a navazuje na příslušnou výzkumnou zprávu. Tím s sebou nese nedostatek, na který jsem upozornil už v recenzi na výzkumnou zprávu, a to, že výstup nelze vydávat za reprezentativní. Nadpis sice definuje okruh míst, ve kterých byl výzkum proveden, ale některé formulace textu se současně tváří, jako by šlo o celkový počet lidí bez domova v ČR.

Byly pominuty osoby v přechodných komerčních ubytovnách. Je pochopitelné, že je z mnoha důvodů obtížné údaje z komerčních ubytoven získat, nicméně je nutno jasně deklarovat, že zjištěný počet není celkovým počtem lidí bez domova v ČR. Absence údajů z těchto ubytoven hrubě zkresluje celkový počet populace bez domova, může jít o počty řádově pravděpodobně násobně vyšší, ale minimálně srovnatelné s uvedenými výsledky.

S výhradou absentujících údajů z komerčních ubytoven a dětských institucí jsou data relevantní. Grafické vyjádření je dobře názorné.

Výstup může být dobrým podkladem pro zkoumání a výklad těchto dat, např. z hlediska geografického, pohlaví, věku, příčin bezdomovství apod.